

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Pracoviště orální historie a soudobých dějin

Bc. Miroslav Olšák

Potomci 50. let. Rodinná paměť v rodinách politických vězňů

Diplomová práce

Praha 2014

Vedoucí práce: PhDr. Přemysl Houda, Ph.D.

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá rodinnou pamětí v rodinách československých politických vězňů 50. let. Pokládá si přitom dvě základní výzkumné otázky: Zachoval se v konkrétních rodinách příběh jejich předka, který byl v období po roce 1948 politicky pronásledován a následně vězněn, a zachoval se bez výrazných posunů oproti skutečnosti? Na stanovené téma je nahlíženo prostřednictvím příběhu tří konkrétních rodin – Bedřicha Fučíka, Ladislava Jehličky a Karla Procházky. Tito tři političtí vězni již nežijí, proto se předmětem zkoumání staly výpovědi tří generací jejich potomků. Osobní rozhovory s nimi jsou tedy primárním pramenem této práce. Ty doplnily archivní zdroje a původní texty Bedřicha Fučíka a Ladislava Jehličky. Jednotlivé výpovědi ukázaly, že se v rodinné paměti příběh předka zachoval, ale každá rodina či konkrétní narátor má pochopitelně i svá specifika. U některých narátorů tak nalezneme výraznější posuny oproti skutečnosti, které se naopak u jiných neprojevíly.

Klíčová slova

političtí vězni, 50. léta, rodinná paměť, komunistický režim, orální historie

Abstract

This diploma thesis deals with family memory of 1950s Czechoslovak political prisoners. Its two major questions are: Is there a well preserved story in an actual family memory of a family ancestor who was politically persecuted and imprisoned in the period after 1948 and is his story preserved without significant shifts from reality? Given topic is being analyzed throughout a story of three particular families – those of Bedřich Fučík, Ladislav Jehlička and Karel Procházka. These three political prisoners died already, therefore were the subject of examination records of three generations of their descendents. Primary sources for this thesis are thus personal interviews with these family members. Both archive sources and original texts written by Bedřich Fučík and Ladislav Jehlička were also used. Individual interviews have shown that a story of their ancestor is well preserved in family memory, but every particular family or narrator have their own specificities. Some narrators have shown major shifts from reality, whereas others have not.

Key words

political prisoners, 1950s, family memory, communist regime, oral history

Prohlášení

Čestně prohlašuji, že jsem předloženou diplomovou prací na téma *Potomci 50. let. Rodinná paměť v rodinách politických vězňů* zpracoval samostatně a použil jen uvedené zdroje. Současně také souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia v souladu s autorským právem.

V Praze dne 12. 5. 2014

Miroslav Olšák

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval svému vedoucímu práce PhDr. Přemyslu Houdovi, Ph.D. za cenné rady a připomínky, Marii Barešové za podporu a také všem narátorům a narátorkám za jejich vstřícnost, otevřenost a ochotu podělit se o své příběhy.

Obsah

1	Teoreticko-metodologický úvod	6
1.1	Rodinná paměť	8
1.2	Výběr a kontaktování narátorů	9
1.3	Příprava a průběh rozhovorů	11
2	Rodina Bedřicha Fučíka	13
2.1	Bedřich Fučík	13
2.2	Vzpomínky na Bedřicha Fučíka	13
2.3	Interpretace rodiny Bedřicha Fučíka	28
2.3.1	Zatčení	28
2.3.2	Návštěvy ve vězení	31
2.3.3	Propuštění na amnestii	32
2.4	Shrnutí	34
3	Rodina Ladislava Jehličky	36
3.1	Ladislav Jehlička	36
3.2	Jednotlivé konkrétní vzpomínky na Ladislava Jehličku	36
3.3	Interpretace	48
3.3.1	Zatčení	48
3.3.2	Návštěvy ve vězení	50
3.3.3	Propuštění na amnestii	51
3.3.4	Shrnutí	51
4	Rodina Karla Procházky	53
4.1	Karel Procházka	53
4.2	Jednotlivé konkrétní vzpomínky na Karla Procházku	53
4.3	Interpretace rodiny Karla Procházky	63
4.3.1	Zatčení	63
4.3.2	Návštěvy ve vězení	65
4.3.3	Propuštění na amnestii	65
4.3.4	Shrnutí	66
5	Interpretace napříč rodinami	67
5.1	Generace politických vězňů	67
5.2	Generace dětí politických vězňů	68
5.3	Generace vnoučat politických vězňů	70
5.4	Generace pravnoučat politických vězňů	71
6	Závěr	72
	Bibliografie	74

1 Teoreticko-metodologický úvod

Má práce je zaměřena na rodinnou paměť v rodinách politických vězňů 50. let. Celá je zpracována jako kvalitativní výzkum. Jako hlavní metodu jsem zvolil orální historii, s jejíž pomocí jsem uskutečnil třináct rozhovorů s potomky politických vězňů. Rozhovory jsem vedl se zástupci tří rodin a v každé rodině jsem zpovídal vždy tři generace potomků. Zástupcům všech těchto tří generací jsem pokládal konkrétní otázky týkající se momentů, jako bylo zatčení, první návštěva ve vězení, osudy rodiny během otcova (dědečkova, pradědečkova) uvěznění, propuštění, vztahu s otcem před a po propuštění z vězení, vztahu rodičů po propuštění z vězení. Na základě analýzy a interpretace výše zmíněných rozhovorů odpovídám na otázku, co se v rodinné paměti jednotlivých rodin uchovalo a jak moc se výpovědi členů tří generací liší. Vzorem pro tuto práci mi byla kniha tří německých historiků Haralda Welzera, Sabine Mollerové a Karoline Tschugnallové s názvem *Můj děda nebyl nácek. Nacismus a holocaust v rodinné paměti*. Výše zmiňovaní autoři se v této knize snaží na základě rozhovorů se třemi generacemi zodpovědět otázku, zdali se zachoval v rodinné paměti skutečný příběh lidí, kteří zažili II. světovou válku. Druhou otázkou je, zdali se tento příběh zachoval bez výraznějších posunů. Zatímco zástupci první generace, kteří válku skutečně zažili, mohou mluvit obecně a bez posunů, generace jejich dětí či vnuků již mohou příběh svých rodičů či prarodičů heroizovat. Což se ostatně podle autorů výše zmiňované knihy často děje. Zásadním rozdílem mezi mou prací a knihou *Můj děda nebyl nácek. Nacismus a holocaust v rodinné paměti* je fakt, že předci mých narátorů jsou na rozdíl od předků těch německých jednoznačně obětmi a ne potenciálními zločinci. I přesto však může být jejich příběh v očích jejich potomků heroizován. Zatčení mohlo probíhat za mnohem dobrodružnějších okolností. Návštěvy ve vězení mohly být více deprimující. Situace v rodině po propuštění na svobodu mnohem snazší. Ostatně to jsou výzkumné otázky, na které se má práce snažit odpovědět.

Budou znát jednotliví narátoři příběh svého předka?

Budou ve výpovědích narátorů výrazné posuny oproti skutečnosti?

Na položené výzkumné otázky se budu snažit odpovědět prostřednictvím třinácti rozhovorů, které jsem vedl s rodinnými příslušníky politických vězňů 50. let. Konkrétně s potomky literárního kritika, historika, editora a nakladatele Bedřicha Fučíka, katolického publicisty, esejisty, překladatele a redaktora Ladislava Jehličky a českého a československého politika, poválečného poslance Prozatímního Národního shromáždění za Československou stranu lidovou Karla Procházky. Všechny tyto tři muže, které je možné považovat za výrazné postavy 1. republiky, pojil podobný osud. Po II. světové válce se ještě podíleli na kulturním a politickém životě, aby byli po Vítězném únoru roku

1948 pronásledování za své politické názory a poté skončili na dlouhá léta za mřížemi. Bedřich Fučík a Ladislav Jehlička byli jakožto katoličtí literáti zatčeni v roce 1951 a následně odsouzeni v procesu se Zelenou internacionálou¹, zatímco Karel Procházka jakožto lidovecký poslanec padl do osidel Akce StB s názvem Kameny² již v roce 1948. Všichni tyto tři političtí vězni, pro něž je společný též příklon k poválečným katolickým intelektuálům, se dostali na svobodu až na amnestii prezidenta republiky v roce 1960³.

Vzhledem k tomu, že všichni tyto tři muži již bohužel nežijí, vedl jsem rozhovory se zástupci tří generací jejich potomků. Tedy s jejich dětmi, vnoučaty a pravnoučaty. Výhodou Welzera, Mollerové a Tschugnallové je, že měli možnost vést rozhovory i s generací, která válku zažila. Já se mohu, co se metody orální historie týče, opřít pouze o rozhovory s potomky politických vězňů, jejichž osudy mě zajímaly, nikoliv o rozhovory s nimi samotnými. To však neznamená, že bych nemohl využít další prameny. V rodině Bedřicha Fučíka jsem se mohl vyjma rozhovorů s šesti jeho potomky opřít též o dva další prameny. Prvním z těchto pramenů jsou archivní materiály z Archivu bezpečnostních složek. Dalším pramenem byla kniha českého historika a publicisty Karla Bartoška *Zpovídání*, v níž se samotný Fučík věnuje tématu svého věznění. V rodině Ladislava Jehličky jsem se vyjma rozhovorů se čtyřmi jeho potomky mohl podobně jako u Fučíka opřít též o archivní

¹Soud nad „přisluhovači“ Zelené internacionály představoval jakousi pravicovou obdobu procesu s Miladou Horákovou a spol. a po útoku na třetirepublikovou demokratickou garnituru přinášel postižení občanských složek společnosti, prakticky vyloučených z veřejného života již v roce 1945 – agrárníků, národních demokratů a integrálních katolíků. Ne nepodstatnou součástí procesů se Zelenou internacionálou je odsouzení řady významných konzervativně orientovaných literátů. Občas jsou tyto procesy mylně ztotožňovány výhradně s nimi. Útok na nesocialistickou kulturu ale nepochybně představovaly také. Podle ANEV, Petr: Procesy s údajnými přisluhovači Zelené internacionály. *Paměť a dějiny. Revue pro studium totalitních režimů* 6, č. 4, 2012, s. 23-34.

²Akce Kameny byla provokační metoda, využívaná StB proti těm československým občanům, kteří se po únoru 1948 snažili odejít bez vědomí komunistických úřadů do zahraničí. Konkrétně se jednalo o ty, kteří použili nejběžnější cestu, tedy pěšky přes státní hranici do americké okupační zóny Německa. Tyto osoby byly dovezeny do pohraničí přímo z Prahy ve vozidlech StB nebo byly v oblasti vyzvednuty na smluveném místě a dovedeny na „státní hranici“, která byla ale jen inscenována v bezpečné vzdálenosti od skutečné hranice. Přitom StB využívala noční tmy a neznalosti terénu převáděných osob. Pro účely akce Kameny byla využívána například lokalita v okolí Všerub u Domažlic. Zde u "hranice" došlo buď k předstíranému dopadení skupiny pohraniční hlídkou SNB, při němž se podařilo převaděčům "uniknout" do zahraničí, nebo akce pokračovala složitým divadlem. Uprchlíci "překročili" státní hranici, kde byli zastaveni údajnou hlídkou německé pohraniční policie a dovedeni do falešné úřadovny polního důstojníka americké vojenské kontrarozvědky (CIC). Zde byli v aranžovaném prostředí údajně amerického kanceláře podrobeni zpravodajskému výslechu, při němž vypověděli o své činnosti proti režimu, o spolupracovnících při této činnosti žijících dosud v ČSR, někdy i napsali pro tyto osoby dopisy doporučující doručitele a předali případné zbraně. Po výslechu na úřadovně CIC uprchlíci odcházeli do tábora, přitom ovšem "zabloudili" na území ČSR nebo byli na "německém území" přepadeni hlídkou SNB, byli zatčeni a "uneseni" do ČSR. Poté byli "uprchlíci" vyšetřováni StB s využitím informací, které o sobě sami dobrovolně vypověděli na "úřadovně CIC" a odsuzování k vysokým trestům vězení. Informace získané při akci pak StB dále využívala proti lidem dosud žijícím v Československu. Příslušníci StB i jejich tajní spolupracovníci se při akcích Kameny obohacovali okrádáním zatčených, někdy na vlastní pěst organizovali i soukromé podniky tohoto druhu, přičemž docházelo i k vraždám uprchlíků ze zjištěných důvodů. Podle JANDEČKOVÁ, Václava: *Kámen. Svědectví hlavního aktéra „Falešné hranice“ u Všerub na Domažlicku*. Praha: Nakladatelství českého lesa, 2013.

³U příležitosti 15. výročí osvobození Československa vyhlásil prezident republiky Antonín Novotný rozsáhlou amnestii. Ta se týkala 5319 lidí z celkem 8708 obětí politických procesů, dosud se nacházejících v československých věznicích a nápravně pracovních táborech a také 5600 z celkem 23 023 odsouzených za kriminální trestné činy. Součástí amnestie bylo i prominutí vedlejších trestů u odsouzených, kteří byli propuštěni z výkonu trestu před rokem 1960. ROKOSKÝ, Jaroslav: Amnestie 1960. *Paměť a dějiny. Revue pro studium totalitních režimů* 5, č. 1, (2011,) s. 36-54.

materiály z Archivu bezpečnostních složek. Dalším pramenem byla Jehličkova kniha *Křik Koruny svatováclavské*, v níž se okrajově věnuje též svému věznění. V rodině Karla Procházky jsem vyjma tří rozhovorů s jeho potomky mohl využít opět zdroje z Archivu bezpečnostních složek. Dalším pramenem, který jsem využil, byla práce Ivy Hauptfleischové v rámci studentské vědecké odborné činnosti na Právnické fakultě Masarykovy univerzity s názvem *Právní historie 20. století a osudy mé rodiny – Karel Procházka*, jejíž prostudování mi doporučila Procházkova dcera Hana Tížková.

Měl-li bych odpovědět na otázku, jak se domnívám, že dopadne odpověď na dvě výše zmiňované výzkumné otázky, řekl bych, že vzhledem k tomu, že se jedná o rodiny předních prvorepublikových intelektuálů, příběh politických vězňů se v rodinné paměti jednotlivých rodin uchová a to bez výraznějších posunů oproti skutečnosti. Dalším důvodem, proč si myslím, že by se měl příběh politických vězňů v rodinné paměti jednotlivých rodin uchovat bez výraznějších posunů, je ten, že i některé jednotlivé potomky, s nimiž jsem vedl rozhovory, je možné označit za současné intelektuály. Vždyť všichni dosáhli vysokoškolského vzdělání a například vnuk Bedřicha Fučíka, Jan Čermák, je uznávaným lingvistou a překladatelem, Fučíkova vnučka Terezie Pokorná šéfredaktorkou předního kulturního časopisu *Revolver Revue* nebo vnuk Ladislava Jehličky Tomáš Hradečný významným současným českým architektem. Na základě výše zmiňovaného intelektuálního základu jednotlivých rodin politických vězňů bych stanovil dvě hypotézy.

H1: Ano, jednotliví narátoři budou znát příběh svého předka.

H2: Ne, v rozhovorech nebudou výrazné posuny oproti skutečnosti.

1.1 Rodinná paměť

Francouzský filosof a sociolog Maurice Halbwachs rozlišuje paměť na kolektivní a individuální, přičemž říká, že naše vzpomínky zůstávají za každých okolností kolektivní a jsou nám připomínány ostatními, i když se týkají událostí, na nichž jsme se podíleli sami, nebo věcí, které jsme viděli pouze my. Je to tím, že ve skutečnosti nikdy nejsme sami. Vždy v sobě a s sebou neseme určitý počet různých lidí, a není proto bezpodmínečně nutné, abychom u vzpomínaných událostí byli fyzicky přítomni jako samostatné osoby.⁴ Přenesl-li bych Halbwachsova slova na problematiku své práce, je možné říci, že vzpomínky jednotlivých narátorů z řad potomků politických vězňů budou vždy ovlivněny kolektivní pamětí. A to i v případě, že mi bude narátor například vyprávět, jak byl sám na návštěvě otce ve vězení. Jeho vzpomínka je totiž ovlivněna tím, že mu byla několikrát připomenuta ostatními.

⁴HALBWACHS, Maurice: *Kolektivní paměť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009, s. 51.

U díla Maurice Halbwachse bych rád ještě nějakou chvíli zůstal. Jeho důsledné rozlišení mezi individuální a kolektivní pamětí je o to zajímavější, podíváme-li se na to, jakou důležitost těmto dvěma druhům paměti Halbwachs přisuzoval. Individuální paměť pro něj vždy byla společensky podmíněným fenoménem, který si každý jedinec utváří během své socializace. Kolektivní paměť podle Halbwachse naopak čerpá trvanlivost a sílu z celé skupiny jedinců, přestože těmi, kdo vzpomínají, jsou pouze jedinci. Děje se tak v interakci s druhými, ovšem každý jedinec se s danou vzpomínkou identifikuje v odlišné míře.

Vzpomínky dvou dcer Bedřicha Fučíka na otcovo zatčení tak budou ovlivněny jejich společnými rozhovory o tomto okamžiku, přestože se každá bude se vzpomínkou na tento moment identifikovat jiným způsobem. Výše zmiňované dva druhy paměti jsou podle Halbwachse na sobě výlučně závislé, neboť kolektivní paměť je vytvářena pomocí individuálních vzpomínek jednotlivých jedinců a individuální paměť je zase do značné míry vytvářena vlivy paměti kolektivní. Ostatně to, že je individuální paměť vytvářena vlivy paměti kolektivní, říká i významný německý egyptolog a religionista Jan Assman. Podle něho kolektivy sice „nemají“ žádnou paměť, avšak určují paměť svých příslušníků. Vzpomínky, a to i osobní, vznikají pouze díky komunikaci a interakci v rámci společenských skupin.⁵ Rodinná paměť je tedy kolektivní paměť, která je tvořena individuálními paměťmi jejích jednotlivých členů. Zároveň tato kolektivní rodinná paměť dává převzatým a osvojeným vzpomínkám jednotlivých členů kulturní, sociální a historický rámec. Vzpomínky tak jsou individuální a kolektivní zároveň.⁶ Individuální vzpomínky jednotlivých členů rodin politických vězňů, s nimiž jsem vedl rozhovory, jsou tak ovlivněny kolektivní rodinnou pamětí a zároveň tuto kolektivní rodinnou paměť utvářejí.

1.2 Výběr a kontaktování narátorů

Výběr a kontaktování jednotlivých narátorů mi značně ulehčila členka rady občanského sdružení *Dcery 50. let* Zuzana Vittvarová, kterou jsem kontaktoval prostřednictvím emailové adresy, jíž jsem našel na webových stránkách výše zmiňované společnosti. Zuzana Vittvarová mi po našem osobním setkání předala kontakty na několik dcer politických vězňů 50. let, přičemž mi slíbila, že tyto ženy sama nejprve uvede do problematiky mé diplomové práce. Když jsem je tedy poté kontaktoval, budoucí narátorky již věděly, čemu se věnuji a hovor, během něhož jsem si s nimi domluvil schůzku, tak byl mnohem jednodušší. Takto jsem se dostal ke čtyřem dcerám politických vězňů 50. let, konkrétně k dcerám Bedřicha Fučíka Kristině Čermákové a Kláře Pokorné, dceři

⁵ASSMANN, Jan: *Kultura a paměť*. Praha: Prostor, 2001, s. 36.

⁶WELZER, Harald: *Můj děda nebyl nácek. Nacismus a holocaust v rodinné paměti*. Praha: Argo, 2010, s. 20.

Ladislava Jehličky Věře Hradečné a dceři Karla Procházky Haně Tížkové. S těmito ženami jsem poté postupně nahrál rozhovor. Původně jsem zamýšlel nahrát rozhovory i s mladšími sestrami Věry Hradečné a Hany Tížkové a mít tak podobně jako u dcer Bedřicha Fučíka možnost sourozeneckého srovnání. Od tohoto záměru jsem však musel upustit. Mladší sestra Věry Hradečné měla v době nahrávání rozhovorů spoustu starostí s vážně nemocným manželem a paní Hradečná mi řekla, že by nebylo vhodné ji kontaktovat. V podobném duchu se o své mladší sestře vyjádřila Hana Tížková. Velmi přínosný by pro mou práci zcela určitě byl též rozhovor se starším bratrem Kristiny Čermákové a Kláry Pokorné. Ten však bohužel zemřel již v roce 2006. Kromě těchto tří osob jsem tedy měl možnost hovořit se všemi dětmi třech politických vězňů, jejichž osudy mě zajímaly. Všechny čtyři výše zmíněné ženy mi předaly kontakty na své děti. Tím jsem se dostal ke třetí generaci, s jejímiž zástupci jsem poté vedl rozhovory. Postupně jsem tak nahrál rozhovory se synem Kristiny Čermákové Janem Čermákem, dcerou Kláry Pokorné Terezií Pokornou, syny Věry Hradečné Tomášem a Vítem Hradečnými a synem Hany Tížkové Martinem Tížkem. Od těchto pěti narátorů z řad třetí generace jsem získal kontakty na jejich děti, tedy zástupce čtvrté generace. Jan Čermák mi předal kontakt na svého syna Matěje Čermáka, Terezie Pokorná na svou dceru Josefínu Karlíkovou, Tomáš Hradečný na svého syna Lukáše Hradečného a Martin Tížek na svou dceru Kateřinu Tížkovou. Jediným narátorem z řad třetí generace, který mi nepředal kontakt na své potomky, byl Vít Hradečný. Rozhovor s jeho dětmi jsem se rozhodl nenahrávat, protože mi přišli pro účely mé práce příliš mladí. Na základě výše zmiňovaných kontaktů jsem uskutečnil třetí kolo rozhovorů, tentokrát se zástupci čtvrté generace. Pro získávání narátorů z řad následujících generací jsem tedy využil tzv. metody „snowball sampling technique“ neboli nabalování sněhové koule, kdy první narátor doporučí další kontakty.

1. generace	Bedřich Fučík	Ladislav Jehlička	Karel Procházka
2. generace	Kristina Čermáková Klára Pokorná	Věra Hradečná	Hana Tížková
3. generace	Jan Čermák Terezie Pokorná	Tomáš Hradečný Vít Hradečný	Martin Tížek
4. generace	Matěj Čermák Josefína Karlíková	Lukáš Hradečný	Kateřina Tížková

Je důležité říci, že rozhovory jsem nenahrával vždy zcela postupně. Tak například v jednom momentě jsem již měl nahrány rozhovory se všemi narátory v rodině Ladislava Jehličky, zatímco v rodině Bedřicha Fučíka jsem teprve uceloval rozhovory se zástupci třetí generace a v rodině Karla

Procházky měl nahraný zatím pouze rozhovor s Hanou Tížkovou. Vzhledem k tomu, že jsem nahrával třináct rozhovorů, bylo poměrně časově náročné přizpůsobit se všem narátorům. Zvláště když jsem například rozhovor s Hanou Tížkovou nahrával v Jičíně a s Kateřinou Tížkovou v Liberci. Vyjma časové náročnosti se mi vyskytl další problém. A to totiž strach o to, aby zástupci jedné generace neprozradili zástupcům generace druhé konkrétní otázky, na které jsem se jich ptal a moje práce tak neztratila na výpovědní hodnotě. Po každém rozhovoru jsem tedy interviewované požádal, aby konkrétní téma a pokládané otázky neprozradili. Předpokládám tedy, že mé žádosti vyhověli.

1.3 Příprava a průběh rozhovorů

Předtím, než jsem započal s nahráváním rozhovorů, snažil jsem se řádně prostudovat životní osudy tří politických vězňů, s jejichž potomky jsem rozhovory vedl. Chtěl jsem tak předejít možnosti, že bych se během rozhovorů dostal do situace, kdy bych nebyl připraven po stránce svých historických vědomostí, porozumět tomu, co mi narátoři říkají. Kromě životních osudů zmiňovaných politických vězňů jsem se snažil nastudovat též historické reálie 50. let, ve kterých byli tito lidé zatčeni a souzeni. O životě Bedřicha Fučíka jsem se nejvíce dozvěděl z knihy historika Roberta Saka *Život na vidrholci*, knih Karla Bartoška *Zpovídání a Český vězeň. Svědectví politických vězenkyň a vězňů let padesátých a sedmdesátých*, monografie Martina C. Putny *Česká katolická literatura v evropském kontextu 1848 – 1918*, knihy Roberta Saka *Život na vidrholci* a konečně z díla samotného Bedřicha Fučíka *Čtrnáctero zastavení*. O životních osudech Ladislava Jehličky jsem se dočetl v jeho knize *Křik Koruny svatováclavské* a v knize Jiřího Hanuše *Malý slovník osobností českého katolicismu 20. století s antologií textů*. A konečně o životě Karla Procházky z knihy Michala Pehra *Cestami křesťanské politiky. Biografický slovník k dějinám křesťanských stran v českých zemích*.

Samotné rozhovory byly vedeny strukturovanou formou. Nejprve jsem se jednotlivých narátorů zeptal na jejich osobní život. V první části rozhovoru jsem se tak dozvěděl, kdy a kde se narodili, kam chodili do školy, jaký byl jejich profesní život či kdy se oženili a měli děti. Tato část rozhovoru probíhala tím způsobem, že mi jednotliví interviewovaní volně vyprávěli své životní příběhy. Nutno poznamenat, že tato část byla obvykle kratší. Zejména u zástupců čtvrté generace, jejichž líčení vlastního života bylo vzhledem k nízkému věku velmi stručné. Ve druhé, obsáhlejší části rozhovoru, jsem již narátorům kladl konkrétní otázky týkající se osudů jejich předků. Postupně mi tak odpovídali na otázky o otcově (dědečkově, pradědečkově) zatčení, o první i dalších návštěvách ve vězení či propuštění na amnestii. Tyto odpovědi jsem posléze vzájemně porovnával nejprve mezi sebou v rámci jedné rodiny a poté napříč všemi třemi rodinami. Zároveň jsem je podrobil komparaci s archivními prameny, ke kterým jsem se dostal. Mohl jsem tak například posoudit nejen, zdali se navzájem liší popis zatčení Bedřicha Fučíka v podání jeho dvou dcer, ale také zdali se jejich popis

liší od oficiálního zápisu StB ze dne Fučíkova zatčení.

Ve všech případech se mi forma rozhovoru, kdy jsem narátora nejprve nechal volně mluvit o jeho osobním životě a posléze přešel ke konkrétním otázkám týkajícím se osudů jeho předků, osvědčila. Životopisné vyprávění ani jednotlivé otázky nečinili jednotlivým narátorům obtíže. Pokud narátor neznal na některou z otázek odpověď, přešel jsem plynule k otázce další. U většiny narátorů nebyla patrná nervozita z přítomnosti diktafonu, o které byli vždy předem informováni. Všechny rozhovory jsem vedl jednofázově a to i přesto, že jsem původně počítal se dvěma setkáními. Po několikerém prostudování jednotlivých nahrávek jsem došel k závěru, že mi jednotliví narátoři dostatečně zodpověděli všechny otázky, a další rozhovory tak již nebyly nutné.

Rozhovory s jednotlivými potomky probíhaly na rozličných místech. Zatímco s generací dětí (s Věrou Hradečnou, Kristinou Čermákovou, Klárou Pokornou a Hanou Tížkovou) jsem vedl rozhovory v jejich domácím prostředí, s generací vnoučat jsem se scházel vždy v jejich zaměstnání. S Tomášem Hradečným jsem se tak potkal v jeho ateliéru na Smíchově, jeho bratr Vít Hradečný mě přivítal ve své kanceláři na Vyšehradě, Tereza Pokorná v redakci *Revolver Revue*, Jan Čermák ve své pracovně na Filosofické fakultě a Martin Tížek v zasedací místnosti Komerční banky na Václavském náměstí. S generací pravnoučat jsem se scházel buď v kavárně jako s Kateřinou Tížkovou a Josefínou Karlíkovou nebo ve svém bytě jako s Matějem Čermákem a Lukášem Hradečným. Domácí i pracovní prostředí narátorů, podobně jako můj byt, zaručovalo ničím nerušený průběh rozhovoru. Rozhovory vedené v kavárně narušoval trochu okolní hluk, ale i tak jsou dle mého názoru nahrány v dobré kvalitě. Ve většině případů jsem s narátory strávil ještě nějaký čas po ukončení nahrávky. Uskutečněné rozhovory jsem následně nepřepisoval celé, ale pouze ty jejich části, které byly relevantní pro mou práci.

2 Rodina Bedřicha Fučíka

2.1 Bedřich Fučík

Literární kritik a historik, editor, překladatel a nakladatel Bedřich Fučík se narodil v roce 1900 v Čáslavicích. Studoval na Gymnáziu v Třebíči (1912 – 1920) a na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. V letech 1927 – 1931 byl redaktorem literárního měsíčníku *Tvar*, v letech 1933 – 1937 *Listů pro umění a kritiku*. V letech 1929 – 1938 byl ředitelem nakladatelství *Melantrich*. V letech 1939 – 1943 působil jako šéfredaktor nakladatelství *J. R. Vilímek* (edice *Tvar*). V roce 1945 se stal vrchním ředitelem nakladatelského a knihkupeckého podniku *Universum* (později *Vyšehrad*) Československé strany lidové. Po roce 1948 byl korektorem nakladatelství *Vyšehrad* a to až do svého zatčení v roce 1951. O rok později byl v procesu s katolickými spisovateli odsouzen k patnácti letům vězení. V roce 1960 byl amnestován, v roce 1967 rehabilitován. Publikoval v časopisech *Tvar*, *Listy pro umění a kritiku*, *Rozpravy Aventina*, *Akord* a jiných. V 70. letech založil s Vladimírem Binarem strojopisnou edici *Rukopisy V. B. F.*, kde mimo jiné vydal *Dílo Jakuba Demla* (14 svazků, 1978 – 1983), *Dílo Jana Čepa*, *Dílo Jana Zahradníčka* a jiné. Překládal z němčiny, ruštiny a angličtiny. Byl autorem souboru memoárových esejů *Čtrnáctero zastavení* (1992) a literárních studií *Píseň o zemi* (1994). Kritické a esejistické práce obsahuje soubor *Setkávání a mýjení* (1995). Zemřel v roce 1984 v Praze.⁷ Z rodiny Bedřicha Fučíka jsem vedl rozhovory s jeho dcerami Kristinou Čermákovou (ročník narození 1935), Klárou Pokornou (1941), vnukem Janem Čermákem (1962), vnučkou Terezií Pokornou (1965), pravnučkou Terezií Karlíkovou (1995) a pravnukem Matějem Čermákem (1994).

2.2 Vzpomínky na Bedřicha Fučíka

Sám Bedřich Fučík, jak říká v knize *Zpovídání* Karla Bartošky, své zatčení očekával:

Čekal jsem je, už od roku čtyřicet devět. Mluvil jsem o tom se synem Honzou, byl to tehdy sedmnáctiletý kluk. Říkal jsem mu, že na mé zavření musí být připraven. „A proč tě zavřou?“, ptal se. „To já nevím, záminka se najde“, odpovídal jsem mu. Tak mladý kluk to nemohl pochopit... Udělal jsem si ještě poslední cestu po Moravě autem a řekl jsem ženě: „Je to naše poslední cesta tímhle vozem, prodám ho.“ A prodal jsem ho. Bylo zbytečné, aby auto zabavili, rodina peníze mohla potřebovat. Žena se marně divila... A pak, čtrnáct dní přede mnou, byl zatčen Kostohryz⁸ a Jehlička,

⁷HANUŠ, Jiří: *Malý slovník osobností českého katolicismu 20. století s antologií textů*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005, s. 42.

⁸Český spisovatel a překladatel (1907 - 1987), který přispíval do řady periodik jako například *Studentského časopisu*, *Lidových novin*, *Rádu*, *Lumíru*, *Rozhledů po literatuře a umění*, *Hostu do domu* či *Katolických novin*. V roce 1951 byl zatčen a o rok později odsouzen v procesu se Zelenou internacionálou odsouzen na doživotí. Propuštěn byl v

*můj pozdější spoluobžalovaný.*⁹

Očekávání vlastního zatčení si je možné povšimnout též u dalších dvou politických vězňů s jejichž potomky jsem vedl rozhovory. Ladislav Jehlička v předtuše vlastního zatčení předstíral psychickou nemoc, což popisuje v kapitole své knihy *Křik Koruny svatováclavské s názvem Jak jsem dělal cvoka. Pravdivé, poučné a poutavé vyprávění o tom, ako sme robili ilegalitu*. Podobně i Karel Procházka své zatčení předvídal a nechal se přesvědčit k pokusu o útěk z Československa, při němž padl do osidel provokace StB s názvem Akce Kameny. Je tedy patrné, že očekávání vlastního zatčení nebylo ničím výjimečným. V knize *Zpovídání* odpovídá Bedřich Fučík i na otázku, zdali si přesně pamatuje den, kdy byl zatčen.

Ano. Čtyřicetého května devatenáct set padesát jedna. Byl krásný den. Když pro mne přišli, nebyl jsem doma. Šel jsem intervenovat do školy, kam chodil kluk. Měl týden před maturitou a nechtěli ho k ní pustit. Vymyslili si totiž, že není v ČSM. A on přitom byl na jiném místě, na Černém vrchu. Šel si pak pro papír o členství. Jak to dopadlo, to už jsem se doma nedozvěděl. Při příchodu domů mi malá Kristina řekla: „Jsou tady dva páni...“ A už to bylo. (Smích.)¹⁰

Bedřich Fučík popis dne zatčení dále rozvádí:

Když jsem šel v den zatčení domů k nám na Bertramku, kde už na mě čekali, potkal jsem dva básníky, Seiferta s Hrubínem. Ptali se mne na současné zatýkání a já jim říkal, že o tom nic nevím a že jde asi o nějaké věci bývalé agrární strany. Připojil se k nám ještě Bohumil Novák, tehdy již vyhozený šéf knižního oddělení ministerstva informací. Bydlel nade mnou. Všichni chtěli vědět, jestli se zatýkání týká okruhu mých známých a mě osobně. Řekl jsem jim: zatím snad ne, ale přijdu na řadu! A za pět minut na to mi malá dcerka hlásila, že na mě čekají dva páni...¹¹

Starší dcera Bedřicha Fučíka Kristina Čermáková bylo přímým svědkem otcova zatčení. Na osudný květnový den roku 1951 vzpomíná slovy:

Začalo to v podstatě tím, že přišel jeden den bratr ze školy s tím, že ho vůbec nechtějí pustit k maturitě. Tatínek řekl: „Tak já tam do toho akademického gymnázia zajdu a vyjednám to tam“. Ráno odešel. Já jsem tehdy byla po nějaké nemoci, takže jsem byla doma. Byla u nás ještě moje babička,

roce 1963.

⁹BARTOŠEK, Karel: *Zpovídání*. Toronto: Sixty-Eight Publishers, 1989, s. 25.

¹⁰BARTOŠEK, Karel: *Zpovídání*. Toronto: Sixty-Eight Publishers, 1989, s. 23.

¹¹Tamtéž.

maminčina maminka. Bratr odešel do školy, sestra odešla do školy a já jsem tedy jediná zůstala doma. V devět hodin někdo zazvonil. Byli tam tři páni v kožených kabátech a řekli, že jsou od Státní bezpečnosti a že shánějí tatínka. Maminka jim řekla, že není doma a že přijde někdy kolem poledne. Ať přijdou potom znovu. Oni na to řekli „My nikam nepůjdeme“ a vykázali se povolením k domovní prohlídce. Tak jsme je uvedly dál. Byly jsme značně vyplašené, zejména maminka. A oni začali prohlížet celý byt. Jeden pokoj v tom třípokojovém bytě byla tatínkova pracovna, která byla ze tří stran obehnaná knihovnou odzdoła až nahoru. A oni prohlíželi celou tu knihovnu knihu po knize. Nevím, co tam hledali, jestli snad nějaké protistátní věci. Takže ta prohlídka trvala celé dopoledne. My jsme tam tak všechny tři popocházely a tatínek za to dopoledne volal třikrát domů. To šel vždycky jeden ten chlapík s maminkou k telefonu a řekl jí, že mu nesmí říct, že tam jsou. Takže tatínkovi se muselo zdát, že maminka mluví strašně divně. Ale on prostě oznámil, že se mu to v akademickém gymnáziu podařilo vyjednat, že bratra k té maturitě pustí a že má ještě nějaké zařizování. Stala se ještě jedna věc. Oni chtěli vidět půdní prostory, který byly v tom domě a prostory ve sklepě, kde bylo uhlí, protože se tenkrát topilo v kuchyni uhlím. Tatínek tam před časem odnesl loveckou flintu, na kterou měl rádné povolení, ale měl strach. Maminka za mnou přišla a řekla: „Ta flinta tam nemůže zůstat. Já je zabavím, seber se a zahrabej ji do toho uhlí“. Tak já letěla, div jsem hlavu nesrazila. Udělala jsem to tam, ale samozřejmě jsem to zahrabala jen tak, dost mělce. Vyběhla jsem nahoru, umyla jsem se a co čert nechtěl, oni někdy kolem dvanácté hodiny řekli, že chtějí vidět i sklep. Tak jsem s nimi šla já. To byla jedna z nejhorších chvil, co jsem v té době zažila, protože jsem měla strašný strach. Bylo mi jasné, že kdyby tu pušku pod uhlím našli, tak by to byla katastrofa. No ale, ač jsem byla dost nevyřečná a ztuhlá z té situace, tak jsem s nimi mluvila. Ale oni se podívali a řekli: „Dobrý, jdeme nahoru, tady nic není“. Tak to byl zážitek.¹²

Příběh o snaze Kristiny Čermákové skrýt otcovu legálně drženou loveckou pušku vypovídá o dvou věcech. Jednak o tom, že se lidé v 50. letech báli i úplných maličkostí, které by mohly posloužit StB jako záminka k zatčení. Ale také o tom, jak byla tato zkušenost pro Kristinu Čermákovou důležitá, neboť jí přikládá značný význam i více než šedesát let od otcova zatčení. Kristina Čermáková poté popisuje, co se stalo, když přišel Bedřich Fučík domů:

Byla asi jedna hodina. Já jsem stála u okna a vyhlížela jsem tatínka. Viděla jsem ho, jak přichází. Bylo vidět, že se usmívá. Koupil si nový klobouk a usmíval se, protože byl zřejmě v dobré pohodě z toho, že se mu to s bratrem podařilo zařídit. Přišel nahoru, tam bylo to nemilé překvapení. A oni mu řekli: „Tak si sbalte pár věcí a půjdete s námi.“ Maminka protestovala a oni říkali: „Nebojte

¹²Rozhovor s Kristinou Čermákovou (3:00 – 7:23).

se paní, večer ho máte zpátky. “ Pak to trvalo rok, než jsme se o něm vůbec něco dozvěděli. Protože po týdnu přišlo jenom takové oznámení, že byl zajištěn Státní bezpečností.¹³

Mladší dcera Bedřicha Fučíka Klára Pokorná k otcově zatčení poznamenává:

Když jsem přišla ze školy, hned jsem viděla, že je něco zle. Protože tam byli nějakí cizí chlapi a všechno v bytě prohlíželi. A maminka mi řekla: „Koukej, jdi si hrát ven.“ Což bylo velmi neobvyklé, protože nejdříve byly vždycky úkoly a pak až jsem si mohla hrát venku. Tak mě poslali ven a nikdo z kamarádů tam nebyl. Všichni dělali ty úkoly... Ti pánové čekali, protože tatínek nebyl doma. Vím, že tomuhle předcházelo to, že byl tatínek zavolan do akademického gymnázia, kde měl maturovat můj bratr. Toho nechtěli pustit k maturitě. Ale ještě to nějak udělali a on pak normálně odmaturoval. Potom jsem se tedy z toho venku vrátila domů a viděla jsem, že je maminka rozčilená. Byla tam s ní moje babička a moje sestra. Ta nosila v kapse nějaký papír, který tedy podle všeho asi neměli vidět. Pak se tatínek vrátil a samozřejmě už věděl, o co jde. Tak si jenom pamatuji, jak maminka říkala: „Pánové, můžu mu dát něco s sebou?“ A oni říkali: „Vůbec nic, do večera ho máte doma.“ Vrátil se za devět let.¹⁴

Je zvláštní, že na rozdíl od Kláry Pokorné, se Kristina Čermáková ve svém popisu otcova zatčení vůbec nezmiňuje o papíru, který nesměli příslušníci vidět a který měla nosit v kapse. Je možné, že v průběhu let zaměnila Klára Pokorná příběh s loveckou puškou za příběh s tajným papírem. Ale stejně tak je možné, že pro Kristinu Čermákovou byla událost s ukrýváním lovecké pušky natolik výrazná, že schování tajného papíru v kapse zůstalo v jejím stínu a ona na něj v průběhu let zapomněla. Podobně se Klára Pokorná k otcově zatčení vyjadřuje i v knize *Osudová kaňka. Příběhy dcer politických vězňů Československa*:

Když jsem přišla jednoho krásného květnového dne ze školy, maminka mi řekla hned ve dveřích, že si mám jít hrát ven. To bylo něco nezvyklého. Jindy jsem se musela nejprve převléct, pak si udělat úkoly a teprve jít za kamarády. Bydleli jsme v tiché čtvrti, kde přejelo auto tak jednou dvakrát za den, a pro nás děti to bylo hotové eldorádo. Okamžitě jsem mazala. Venku mě nadšení pomalu opouštělo. Nikde nikdo. Všichni byli buď na obědě, anebo se učili. Nějakou dobu jsem okouněla a pak se vrátila. Tentokrát mě maminka dovnitř pustila. Poznala jsem, že ona i babička mají nějakou starost. A také moje starší sestra Kristina. Po bytě se špacírovali tři cizí muži, všechno prohlíželi, vytahovali, sem tam se na něco nelaskavě zeptali. Prohlíželi svazky v obrovské knihovně mých rodičů,

¹³Rozhovor s Kristinou Čermákovou (7:24 – 8:28).

¹⁴Rozhovor s Klárou Pokornou (8:07 – 9:34).

tatínkův psací stůl byl vzhůru nohama, lezli do spíže i do ložnice a maminka s babičkou tomu mlčky přihlížely. Pak přišel domů tatínek. Pánové mu řekli, že pojede s nimi. Naoko s velkým klidem kývl. Maminka se zeptala, zda mu může s sebou dát nejnnutnější věci. Chlapi se zasmáli a řekli: „Do večera ho máte zpátky.“ Před domem s nimi tatínek nasedl do černého auta, kterého jsem si předtím nevšimla. Vrátil se za devět let. Po jejich odchodu maminka mlčky začala uklízet spoušť, kterou za sebou zanechali. Když později dorazil i bratr Jan, dověděli jsme se, že tatínka zatkli a že nás čekají špatné časy.¹⁵

Dalším narátorem, který odpovídá na otázku týkající se zatčení Bedřicha Fučíka, je jeho vnuk, syn Kristiny Čermákové Jan Čermák. Ten vypráví příběh dědova zatčení z perspektivy své matky Kristiny Čermákové:

Přesné kontury toho, jak to doopravdy bylo, vám nejsem schopen rekonstruovat. Tohle již nedokážu bezprostředně reprodukovat. Nicméně vím, že to bylo začátkem května a maminka řešila to, co už poté řešila vlastně navždycky. Ona byla v té složité konfiguraci prostřední sourozenec. O dost mladší byla její sestra, má teta, která tehdy ještě nic nechápala. A starší bratr, který měl maturovat. Právě v tuto dobu se schylovalo k jeho maturitě. A on potom musel vynaložit všechnu energii, aby se svým životem stihl ještě něco udělat.. (...) A měl myslím na rodinu trochu volnější vazbu. Maminka byla tedy ta, která je v centru dění. Ta, která už všechno chápala a měla pocit, že musí dědečka, svého otce, ve všem zastoupit. A být ku pomoci již pouze zbylým dvěma ženám, tedy třem ženám – to byla babička, její neprovdaná nebo spíše rozvedená, mužem opuštěná teta a jejich společná matka, moje prababička. Ty byly poté nějak sestěhovány, protože hrozilo, že budou muset odejít mimo Prahu. A ten den je prostě takový, že maminka je doma s babičkou a dědeček se vrací z práce nebo z nějaké schůzky. A tam už jsou ti chlapi, výjezdovka, a ony ho nesmějí varovat. To je prostě jak literární nebo filmový obraz. Snad si dědeček i koupil nový klobouk nebo něco takového a přichází nahoru, na Bertramku, klikatící se ulicí a ony ho nesmějí varovat. Ti chlapi tam čekají.¹⁶

To, že Jan Čermák vypráví celý příběh zatčení Bedřicha Fučíka z perspektivy své matky, je podle mě výsledkem jednak faktu, že právě od ní se o tomto příběhu dozvěděl, ale také toho, že její účast při dědově zatčení považuje za velmi významnou. V pořadí čtvrtým narátorem, se kterým tazatel vedl rozhovor, je vnučka Bedřicha Fučíka a dcera Kláry Pokorné Terezie Pokorná. Ta však moment dědečkova zatčení dle svých vlastních slov „není schopna bez přemýšlení zrekonstruovat.“¹⁷

¹⁵VITVAROVÁ, Zuzana (ed.): *Osudová kaňka. Příběhy dcer politických vězňů Československa*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2011, s. 345.

¹⁶Rozhovor s Janem Čermákem (28:52 – 31:04).

¹⁷Rozhovor s Terezií Pokornou (26:27 – 26:31).

Dcera Terezie Pokorné Josefína Karlíková narátorovi předtím, než se dostane k popisu momentu pradědečkova zatčení, říká, kde se s pradědečkovým příběhem seznámila:

*Hodně mi o tom vyprávěla babička (Klára Pokorná), se kterou jsem hodně trávila čas, když jsem byla malá. Vyprávěla mi, jak to probíhalo a jaký to mělo dopad na rodinu.*¹⁸

K zatčení svého pradědečka Bedřicha Fučíka poznamenává:

*To mi vyprávěla (babička Klára Pokorná, poznámka autora), že to probíhalo tak, že přišla domů ze školy a maminka jí řekla, že si má jít ven hrát. Ona na to nebyla zvyklá. Byla zvyklá, že si má nejdříve udělat úkoly. Tak byla venku a pak se tam vrátila a byli tam nějací muži, kteří prohledávali byt. Ti jim řekli, že se do večera vrátí, ale on se vrátil za devět let.*¹⁹

Zástupcem generace pravnoučat Bedřicha Fučíka, se kterými vedl tazatel rozhovory, je i Matěj Čermák, syn Jana Čermáka a vnuk Kristiny Čermákové. Ten podobně jako Josefína Karlíková nejprve odpovídá na otázku, odkud příběh Bedřicha Fučíka zná:

*No tak určitě od babičky, dcery Bedřicha Fučíka. A prožívá to i táta a ostatní, takže od babičky a táty.*²⁰

K pradědečkovu zatčení poté říká:

*No to bylo, myslím, v roce 1951. Babička říkala, že byli, myslím, u sebe doma v Košířích. Přijela Státní bezpečnost, prohledala byt, všechno tam rozházela, zatkla pradědečka a odvezla si ho na služebnu. Tam byl potom v padesátém druhém roce nějaký vykonstruovaný proces s... [přemýšlí]... jmenovalo se to myslím „klerikální hnutí“ nebo něco podobného. Pradědeček byl, myslím, propuštěn v roce 1960, i když byl původně odsouzen na 15 let vězení.*²¹

Z Archivu bezpečnostních složek je možné se dozvědět, jak probíhal osudný 24. květen roku 1951 i z perspektivy Státní bezpečnosti. V této zprávě, kterou vypracoval příslušník StB Vlasatý, se píše:

Dnešního dne v 8 hodin ráno jsme odjeli služebním vozem do pojišťovny v Praze XII. za

¹⁸Rozhovor s Josefínou Karlíkovou (1:55 – 2:06).

¹⁹Rozhovor s Josefínou Karlíkovou (2:14 – 2:38).

²⁰Rozhovor s Matějem Čermákem (2:09 – 2:23).

²¹Rozhovor s Matějem Čermákem (2:42 – 3:32).

účelem zjištění zaměstnání Fučíka Bedřicha, narozeného 4.1. 1900, bytem Praha XVI. Nad Bertramkou číslo 9. Odtud po zjištění zaměstnání jmenovaného jsme odejeli do nakladatelství „Vyšehrad“ a zde šetřením zjistil orgán Vlasatý, že Fučík jako korektor pracuje ve svém bytě pro nakladatelství. Když jsme přijeli do bydliště jmenovaného, byla doma jenom jeho manželka, která nám řekla, že manžel měl nějaké pochůzky po Praze a kupuje nějaké knihy. Po tomto orgánové výše jmenovaní poslali řidiče i s vozem zpět do garáží na velitelství a sami zůstali v bytě. Poté oznámili Fučíkové, že bude u nich v bytě provedena domovní prohlídka a k této ihned bylo přikročeno. Během prohlídky se dostavil Fučík domů, kde mu bylo oznámeno orgány, že jest zatčen a udělána u něho osobní prohlídka. Fučík i jeho manželka po celou dobu domovní prohlídky se chovali klidně, ale bylo na nich vidět, že jsou velmi rozčileni. Celá rodina je hodně pobožná a literatura v knihovně obsahuje spoustu modliteb. Manželka Fučíka stále se vyptávala orgánů proč a z jakých důvodů se u nich koná domovní prohlídka, a byla velmi zvědavá. Po prohlídce orgán Vlasatý telefonicky zavolal služební auto, a když se Fučík loučil s rodinou, pronesl k svému synu, který má před maturitou, aby svědomitě pracoval a nedal se jeho zatčením deprimovati. Během jízdy do věznice KV - StB Pankrác se jmenovaný choval klidně a vůbec se nesnažil mluvit. Fučík obývá byt se třemi dětmi, manželkou a babičkou, který má tři pokoje s příslušenstvím. V bytě je zařízen telefon, ústřední topení a nájem činí 15.000 Kč.²²

Další má otázka se týkala první návštěvy Bedřicha Fučíka ve vězení a návštěv dalších. Kristina Čermáková vzpomíná především na návštěvy ve věznici na Mírově:

Pamatuji si na ty návštěvy na Mírově. Na to těžko můžu zapomenout. Odjížděli jsme z Prahy, o tom už myslím mluvila moje sestra. Odjížděli jsme z Prahy v půl dvanácté v noci. Asi v půl čtvrté ráno jsme přijeli do Mohelnice, kde jsme asi půl druhé hodiny čekali v nádražní čekárně, kde byla zima a vůbec nic tam nebylo. Jak bývaly dřív ty nádražní čekárny, ty byly hrozné. Tak tam jsme čekali a pak jsme šli na autobus, který nás dovezl na Mírov. Vyklopili nás v půl osmé ráno. Návštěvy byly od osmi hodin. Dovnitř nás nejdříve nepustili, takže jsme stáli venku před tím hradem. Později z věznice přece jenom zařídili, že v půl osmé otevřeli hospodu vedle a že nám tam dali aspoň horký čaj. Pak jsme šli do té věznice. Ta návštěva se konala v takové přepažené místnosti, kde bylo vězně vidět jenom ve výši očí. Jinak bylo vše zakryto. Mluvilo se vestoje dvacet minut. A pak jsme se sebrali a jeli jsme stejnou cestou zpátky. Autobus nikdy nejel tak, aby to navazovalo. Čili od půl dvanácté v noci do nějakých šesti, osmi hodin večer druhého dne jsme byli na cestě a návštěva trvala nějakých dvacet minut. Smělo se mluvit jenom o rodinných věcech. Takže když něčemu nerozuměli, byť se to týkalo

²²Zpráva o zatčení Bedřicha Fučíka ze dne 24. 5. 1951, Krajské velitelství StB v Praze. Archiv bezpečnostních složek: Vyšetřovací svazek V-2300 MV. Mapa číslo 1, s. 119.

rodiny, tak řekli: „Přestaňte, o tom nebudete mluvit.“ Měli i tu možnost, že mohli tu návštěvu třeba po pěti minutách přerušit. A taky to dělali.²³

Lepší podmínky podle Kristiny Čermákové panovaly ve věznici v pražské Ruzyni, kde si Bedřich Fučík odpýkával svůj trest později:

Opakem Mírova byla později Ruzyně, kde vězni tehdy překládali odborné patenty ze Západu (samozřejmě nelegálně získané) a i my jsme se tam dostali častěji a na celou hodinu, dokonce jsme otci směli nosit nějaké potraviny. Vzpomínám si, jak jsme jednou v Ruzyni klidně seděli a tatínkovi předkládali dobrůtky a z domova donesenou černou kávu. Jenomže káva z termosky brzy došla. Měli jsme však pro tatínka připravené překvapení, malinkou lahvinku červeného vína. A tak jsem ji pod stolem – aby to bachař neviděl – otevřela a do hrníčku její obsah vylila. Bohužel jsem se pak po otcově návratu zapomněla zeptat, jak se mu z návštěvy odcházelo.²⁴

Klára Pokorná vzpomíná na první návštěvu svého otce ve vězení slovy:

Pro mě ta první návštěva byla strašlivá z jednoho naprosto nepochopitelného důvodu. Jet na Mírov bylo obtížné, protože se vyjíždělo z Prahy ve dvanáct v noci, dojelo se někde do Zábřehu, Mohelnice. Tam se pak čekalo na nějaký osobní vlak v takové zaplivané, ošklivé hospodě. Pak autobusem na Mírov, kde se pak čekalo dvě hodiny, tři hodiny, podle toho, kdy jste měl tu návštěvu povolenou. Ale muselo se jet tímhle spojem, jinak jste se tam nedostal. Většinou se tam sedělo v takové venkovské hospodě, o které se ale všeobecně vědělo, že jsou to fízlové. Takže se tam ani nemluvílo. A teď taková ta hrůza, ten krásný hrad... Ta vrata... No jak je to ve filmech, jak to bouchá a teď tam chodí s těmi vlčáky a já nevím co všechno. Taky se mé mamince stalo, že tam přijela za celou tu noc a řekli jí, že návštěva nebude. Tatínek byl zřejmě neposlušný... Tak ta moje první návštěva byl nejhorší zážitek. Můj tatínek měl nádherné černé vlasy, úplně až do modra. A já ho viděla a on byl úplně bílý. To mě jako desetileté dítě tak vyděsilo. Já jsem to jinak nebrala, já jsem si to neuměla představit, co to znamená, že je zavřený. Akorát to, že není doma. A ta návštěva pak probíhala tak, že tam bylo takhle dřevo [ukazuje], takhle pletivo, zase dřevo, z obou stran bachaři s nabitými samopaly. Říkali: „Mluvte jenom o rodinných záležitostech.“ Co se jim nezdálo, to bylo špatně. Tak to byla ta první návštěva.²⁵

²³Rozhovor s Kristinou Čermákovou (14:33 – 16:49).

²⁴VITVAROVÁ, Zuzana (ed.): *Osudová kaňka. Příběhy dcer politických vězňů Československa*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2011, s. 88.

²⁵Rozhovor s Klárou Pokornou (12:14 – 14:26).

Klára Pokorná též odpovídá na otázku, kolik času uplynulo mezi otcovým zatčením, kdy ho viděla naposledy, a výše zmíněnou první návštěvou:

Takové dva roky, protože oni byli hodně dlouho v té vyšetřovací vazbě. Pak byl soud, kde jsem nebyla. Tam byla jenom maminka a sourozenci. Takže já ho viděla až na tom Mírově.²⁶

Další návštěva, která utkvěla Kláře Pokorné v paměti, probíhala podle jejích slov následujícím způsobem:

Podruhé to bylo takové hodně ošklivé. To bylo ještě na tom Mírově. To tatínka přinesli. Byl tak zřízený, že nemohl chodit. To už bylo hodně špatné...²⁷

Jan Čermák se o návštěvách Bedřicha Fučíka ve vězení dozvěděl především od své matky Kristiny Čermákové a návštěvy tak popisuje především z její perspektivy:

Ty návštěvy jí, myslím, také částečně splývaly. Nejsem schopen odlišit tu první návštěvu od ostatních, ale ten obraz je hodně podobný. Člověk, kterého tak trochu nepoznává, člověk nesmírně zasažený. Člověk vyhublý, zničený, unavený. Ale zároveň samozřejmě naprosto duchapřítomný, reagující. Člověk, v jehož očích je všechno, co tam být má. Nikdy je nelíčí jako vyhaslé nebo odevzdané. Ty oči vždycky komunikovaly, protože byly koneckonců zvyklé, že on moc řeči nenadělal. On stiskl ruku nebo mrkl okem - tuhle komunikaci jsem já znal ostatně také. Takže si myslím, že je to smíšený dojem. Je tam napětí, ta dětská nespoutaná nenávisť vůči tomu prostředí. A zároveň vědomí nutnosti, že se maminka musí ukázat. Že nesmí jako jeho dcera dát nic najevo, že musí potlačit touhu něco udělat. Ať už se k němu vrhnout nebo kousnout toho bachaře do ruky. Maminka je prudká povaha, fučíkovská. Myslím, že ta dědečkova sebekázeň ho hodně stála. A ona v tomhle smyslu šla v jeho stopách. A dokázala se nám zmínit o tom, že měla tisíc chutí něco udělat, ale nic neudělala. Takže z těch návštěv mám takovýto dojem. Ta celková nejistota, jestli návštěva bude nakonec možná. Jestli ho přivedou, jestli je vůbec pustí do té věznice a tak dále. Babička tam celkem nefiguruje, ale myslím si, že musela být totálním pilířem té situace na obě strany.²⁸

²⁶Rozhovor s Klárou Pokornou (15:26 – 15:40).

²⁷Rozhovor s Klárou Pokornou (14:48 – 15:01).

²⁸Rozhovor s Janem Čermákem (33:00 – 35:07).

Z perspektivy své matky Kláry Pokorné se k návštěvám ve vězení vyjadřuje i Terezie Pokorná:

O tom doma mluvili více [než o zatčení]. Mluvili o tom, jak se na to vždy připravovali. Přemýšleli, jestli jim to dovolí, nebo nedovolí. Co mohou vzít s sebou... Maminka pak opakovaně mluvila o tom šoku, jak dědeček strašně zestárl. Jak odcházel mladý, černovlasý chlap a tam viděla muže s šedivými vlasy, které pro ni symbolizovaly nějakého dědečka. To pro ni byl asi velký šok. Ona byla malá holka, tak to asi vnímala nejvíc emotivně.²⁹

Josefina Karlíková se o návštěvách ve vězení dozvěděla především od své babičky Kláry Pokorné. K tomuto tématu říká:

Říkala mi [Klára Pokorná], že strašně záleželo na tom, kdo tam byl. Na koho natrefili. Protože občas je tam nechali jenom strašnou chvíli a občas docela dlouho.³⁰

K první návštěvě se vyjadřuje slovy:

Vím, že mi babička říkala, že svého tatínka skoro nepoznala. Že byl vyhublý a vyděsilo jí, že měl šedivé vlasy.³¹

Podobně jako Josefíně Karlíkové i Matěji Čermákovi o návštěvách ve vězení vyprávěla především jeho babička Kristina Čermáková. Matěj Čermák o návštěvách ve vězení říká:

Říkala [Kristina Čermáková], že to byly velmi bolestné návštěvy. Že spolu nemohli moc dlouho mluvit a pouze z chování bachařů vůči vězňům se dozvěděli takové kusé informace.³²

Dalším tématem, jemuž jsem se věnoval, jsou okolnosti propuštění Bedřicha Fučíka na amnestii 9. května roku 1960. Samotný Bedřich Fučík na své propuštění vzpomíná v knize *Český vězeň. Svědectví politických vězenkyň a vězňů let padesátých, šedesátých a sedmdesátých* Karla Bartošky slovy:

Přišel jsem z vězení úplně zhuntovaný. Bylo to víceméně nervové. Zpráva vězeňského lékaře z Pankráce byla taková, že náš obvodní lékař, který si ji přečetl, řekl: „Máte toho dost“, a hned mě

²⁹Rozhovor s Terezií Pokornou (26:38 – 27:05).

³⁰Rozhovor s Josefínou Karlíkovou (2:59 – 3:09).

³¹Rozhovor s Josefínou Karlíkovou (3:23 – 3:35).

³²Rozhovor s Matějem Čermákem (4:56 – 5:13).

poslal do nemocnice. Byl jsem tak roztřesený, že jsem v nemocnici nechtěl zůstat sám, chtěl jsem, aby tam se mnou byl syn, už lékař, který pracoval v Rakovníku. Bylo to v tom Motole trochu jako v kriminále. Když jsem vyšel prvně v krásném květnovém dnu do parku, který je kolem těch dřevěných baráků, sahal jsem na listy stromů, jestli nejsou namalované, jestli to není namalované. To je rozestoupení osobnosti, takový předěl mezi mnou a světem. Poležel jsem si tam asi tři neděle. Báł jsem se jezdit sám v elektrice, na Moravu jsem taky nemohl jet sám. Bylo to nejstrašnější období v mém životě. Spálil jsem spoustu rukopisů, chtěl jsem se likvidovat. Strašné období, moc teď toho lituji – chtít likvidovat sám sebe... Můj zdravotní stav byl krajně neutěšený, trvalo jistě rok, než jsem se vzpamatoval. Prvního půl roku jsem nemohl vůbec psát. Když jsem začal psát třeba slovo „krátký“, napsal jsem k a r... a dál nemohl, nebyl jsem s to napsat sled hlásek ani do poloviny slova. Přitom jsem v posledních letech vězení překládal a psal normálně. A najednou jsem nebyl schopný pořádně napsat slovo. Všecko se nějak projevilo, po devíti letech jsem se dostal do zcela nového prostředí. Nezapomeňte, že žena byla trochu jiná, že děti byly jiné, jednak dorostly, jednak žily v něčem, co jsem neznal, co jsem neviděl. V bídě, v ústrcích, ve všem, co je otloukalo. Nebylo lehké do života vplout a trvalo mi hrozně dlouho, než jsem si zvykl. Navíc jich bylo víc, mí blízcí prodělali těch devět let společně, zatímco já jsem to nimi neprožil, prodělal jsem něco jiného. Já jsem se musel přizpůsobit a šlo to velmi těžce.³³

Bedřich Fučík pokračuje v popisu nelehkého návratu z vězení do každodenní reality slovy:

Má schizofrenie, či jak bych to nazval, můj stav, kdy jsem se báł, že věci nejsou skutečné, až po listoví na stromech, kdy se mi slova rozpadávala pod rukou, to vše svědčilo o porušeném, roztrhaném psychickém vědomí. Měl jsem strach v jednom kuse, zvláště na ulici. Když jsem uviděl policajta, který měl přece jenom trochu jinou uniformu než bachaři, buď jsem se na ulici zastavil a obrátil, nebo jsem přecházel na druhou stranu, abych se mu vyhnul. Báł jsem se, že mě zase... nebo na mě křikne. Když na mě v kriminále řvali, nesměl jsem nic říct, byli jsme takzvaně disciplinovaní. Byl jsem prostě po návratu roztržený. A musel jsem se dávat moc a moc dohromady. Neměl jsem vřdycky tu potřebnou sílu. Byl jsem strašně podrážděný, nechápal jsem některé věci. Život jsem kdysi dirigoval, a on šel teď docela jiným tokem, než jsem si představoval.³⁴

³³BARTOŠEK, Karel: *Český vězeň. Svědectví politických vězenkyň a vězňů let padesátých, šedesátých a sedmdesátých.* Praha, Litomyšl: Paseka, 2001, s. 110.

³⁴BARTOŠEK, Karel: *Český vězeň. Svědectví politických vězenkyň a vězňů let padesátých, šedesátých a sedmdesátých.* Praha, Litomyšl: Paseka, 2001, s. 111.

Kristina Čermáková na otcovo propuštění vzpomíná slovy:

Nakonec jsme se tedy dočkali toho šedesátého roku. Předtím sice byly nějaké amnestie, ale ty se týkaly vždycky jenom nějakých vrahů a zlodějů. Takováto amnestie předtím nikdy nebyla. Tak jsme se dočkali tedy toho šedesátého roku. Pamatuji si, že 9. května byla v roce 1960 neděle a že byl u nás na návštěvě tatínek mého muže. Říkal: „Kdybych věděl, že přijde tatínek domů, tak bych se tu ještě zdržel.“ I když tam neměl žádné stání, venkovští lidé jezdí neradi do Prahy. Ta amnestie totiž byla vyhlášená s tím, že se začne provádět v pondělí. Takže odjel a já jsem šla v pondělí normálně do práce. A teď jsme nevěděli, jestli se amnestie tatínka bude nebo nebude týkat. Maminka to nevydržela, sebrala se a někam odjela. Mezitím už byl tatínek na Pankráci, tak jela na Pankrác, že se tam zeptá. Já jsem byla normálně v práci. Byla jsem strašně nervózní a pořád jsem volala domů, kde byl bratr a babička. Když bylo asi jedenáct hodin, tak mi zavolal bratr do knihovny a říkal: „Tatínek přišel domů. Ale maminka doma pořád není, ta je někde na té Pankráci. Seber taxíka, jeď pro ni někde ji tam najdi.“ Tak jsem se omluvila u šéfově, která to samozřejmě pochopila. Na Starém Městě jsem chytla taxík a řekla jsem: „Jeďte prosím vás co nejrychleji k pankrácké věznici.“ Ten taxikář po mně jenom tak koukl, a když jsme byli už někde skoro pod Vyšehradem, tak řekl: „A proč mám jet tak rychle?“ Tak jsem mu vysvětlila, o co běží, a on řekl: „No jo, tak to musíme prásknout do koní“ a jel skutečně jako blázen. Jenomže já jsem tam maminku samozřejmě nenašla. Takže jsem potom zase volala z nějaké budky, mobily tenkrát nebyly, a bratr mi řekl: „Maminka už je tady, tak pojed' zpátky domů.“ To setkání bylo, jak si pamatuji, takové zvláštní, protože vám přišel domů vlastně cizí člověk. My se sestrou jsme byly před těmi devíti lety, když odcházel, úplně mladé. Mně bylo tenkrát nějakých šestnáct a teď už jsem byla dospělá ženská. A i sestra už byla velká. On tam tak stál a sám nevěděl co... Později nám líčil, jak je rozvezli autobusy. Z Pankráce je odvezli a vyhodili je na Palackého náměstí. Oni měli nějaké peníze, ale nevěděli vůbec nic. Jak se mají dostat domů, nevěděli nic o tramvajích... Jak se tehdy tatínek dostal na Černý vrch, to nevím. Možná, že šel pěšky.³⁵

Kristina Čermáková dále popisuje, jak to vypadalo po otcově návratu z vězení s otcovou adaptací na nové prostředí:

Byli jsme tedy hrozně rádi. Šťastní jak, jak... [přemýšlí]... To se nedá vůbec vyličit. Ale myslím si, že my jsme to měli mnohem jednodušší než on... První měsíce byly hrozné. Protože on, když se ozval nějaký silnější zvuk, vyskočil ze židle. Vězni byli tak vycepovaní, že reagovali na každý zvuk. Báł se cokoliv udělat. Byl naprosto nesamostatný. Myslím si, že ta doba po návratu pro ně byla svým

³⁵Rozhovor s Kristinou Čermákovou (30:58 – 34:50).

*způsobem možná ještě horší než pobyt ve vězení. Protože oni byli úplně vykojení.*³⁶

Dále popisuje Kristina Čermáková věci týkající se praktického života jejího otce po jeho návratu z vězení:

*Tatínek se s tím samozřejmě vyrovnal. Dostal „úžasný“ důchod dvě stě korun. Potom se obstarala nějaká práce, takové ty lektorské posudky. A když se to potom kolem osmašedesátého roku uvolnilo, tak se dokonce vrátil do nakladatelství. Tam se snažil vše rozjet, což ovšem potom celé zase brzy padlo.*³⁷

Klára Pokorná na otcovo propuštění vzpomíná slovy:

*Tatínka propouštěli z Ruzyně. Když byla ta amnestie, tak šly všechny ty ženy zavřených 9. května v naději před věznice. Maminka ten rok říkala: „Já nevím. Oni ho zase nepustí. Ale já tam zkrátka půjdu.“ Tak šla před ruzyňskou věznicí... [přemýšlí]... jestli to nebylo opačně... a oni ho propouštěli z Pankráce. Takže ona tam byla samozřejmě zklamaná, protože nepřišel, a on už mezitím volal k nám domů, že si bere taxíka a že tam bude za dvacet minut. Taxíka si bral, protože se strašně styděl. Protože ty věci, se kterými odcházel, na něm visely. S námi tenkrát bydlela babička, což byla jeho tchyně a on s ní měl celý život výborný vztah. Tak babička říkala: „A co já mu dám? Vždyť mi máme jenom ty knedlíky od včera...“ Tak mu udělala knedlíky s vejci.*³⁸

Klára Pokorná též mluví o vztahu rodičů po otcově propuštění:

Já jsem to tak nevnímala. Asi jsem v té době byla pořád někde jinde. Ale pak jsem o tom od nich od obou slyšela a mluvili jsme o tom se sourozenci. Nebylo to snadné. Přitom to manželství mých rodičů bylo až do konce života, dalo by se říci, skoro ideální. Čímž nemyslím, že se nikdy nepohádali. Ale oni ve všem souzněli. Po tom návratu to bylo dost špatné, protože tatínek byl, předtím než ho zavřeli, takový ten chlap. Ten, který nenechá ženu například tahat nic těžkého. Nebo když se malovalo, tak všechno zařídil. On byl hlava rodiny. Pak tady maminku nechal a ona se musela všechno naučit. Přestože byla příšerně nepraktická, tak se to všechno naučila. A když se tatínek vrátil, tak to začalo skřípat. Protože ta rodina nějak šla. Bratr už byl ženatý, Krista měla před svatbou a mě opouštěl jako malé dítě a teď už jsem byla v Motorletu a bavila jsem ho historkami odtamtud. Tak to celé nějakou

³⁶Rozhovor s Kristinou Čermákovou (34:56 – 35:54).

³⁷Rozhovor s Kristinou Čermákovou (35:57 – 36:31).

³⁸Rozhovor s Klárou Pokornou (18:40 – 19:51).

*dobu trvalo. Nehledě na to, že on se bál chodit ven.*³⁹

Dále se Klára Pokorná vyjadřuje k problémům svého otce s tím, sehnat po propuštění z vězení práci:

*No jo, ale nemohl sehnat vůbec žádnou práci. Fyzickou dělat nemohl, přitom nebyl starý. Vždyť mu bylo v šedesátém roce šedesát let. Ikdyž tenkrát to bylo jiné než dneska. Potom se někdo ustrnul. Nevím, jestli znáte výraz „pokrývač“. Tak dělal takové lektorské posudky a takovéhle věci. Pak přišel rok 1968 a z něho hned udělali šéfa Vyšehradu. On tedy skutečně nastoupil, rozjel edice. Tak jak to bylo v jeho stylu. Začal vydávat krásné knihy. No a pak přišel konec. Zase ho vyhodili.*⁴⁰

Jan Čermák k okamžiku propuštění svého dědy Bedřicha Fučíka z vězení říká:

*Já mám tenhle moment ve vzpomínkách a vlastně v tom, co jsem od koho kdy slyšel, spjatý v takovém časovém prolnutí až vlastně s tou svatbou (má na mysli svatbu svých rodičů, poznámka autora). A já jsem se narodil rok po svatbě. A tohle mi nějak splývá. Nemám konkrétní vzpomínku a nevím, jestli jsem se na to kdy ptal. Pokud ano, tak jsem to asi zapomněl. Nemám konkrétní vzpomínku spjatou s jeho návratem. Vím jen, že se vrátil člověk zdravotně a nervově zdevastovaný. Ale ta vůle tam byla a myslím, že se poměrně rychle, ne zdravotně, ale psychicky, dal do pořádku do té míry, že poměrně záhy začal zase pracovat a rozvíjet kontakty, která v těch šedesátých letech doba umožňovala.*⁴¹

Jan Čermák se poté též vyjadřuje ke vztahu Bedřicha Fučíka a jeho matky Kristiny Čermákové po dědově návratu z vězení:

Já myslím, že tam žádné problémy nebyly. Samozřejmě, že to asi těžko mohlo vplout do starých kolejí v tom smyslu, že uplynul čas a on musel hledat novou půdu pod nohama. Vrátil se jako předčasně zestárlý člověk, který musel se všemi navazovat nové vztahy. Na prvním místě se svoji ženou. Na druhé straně maminka byla poměrně záhy vdaná mladá paní a zanedlouho měla mě. Takže asi tyhle okolnosti to komplikovaly, ale to, že vlastně za část těch peněz nebo možná za všechny ty prostředky, které dostal v rámci rehabilitace, koupil nebo spolufinancoval ten byt, ve kterém potom společně bydleli s rodiči a s mou prarčetou, tyhle okolnosti podle mě mluví ve prospěch toho, že jejich

³⁹Rozhovor s Klárou Pokornou (20:52 – 22:23).

⁴⁰Rozhovor s Klárou Pokornou (22:48 – 23:34).

⁴¹Rozhovor s Janem Čermákem (36:45 – 37:46).

vzájemné vztahy byly bezprostřední. I když samozřejmě v jiné rodinné konstelaci. A nejsem si vědom, kromě občasného nárazu povahy o povahu, což se spíš projevovalo tím, že dědeček dokázal na chvíli vybuchnout a všichni ostatní věděli, že mají jít spíš z cesty, že by něco podstatného skřípalo.⁴²

Terezie Pokorná k tématu dědova návratu z vězení a s tím souvisejícím rodinným vztahům říká:

Tak u tohohle mám pocit, že bylo v té rodině jediné tak trošku tabu. Maminka se mnou o tom mluvila, až když jsem byla dospělá. Babička o tom nemluvila vůbec. Když jsem byla dospělá, tak jsem se dozvěděla, že to vlastně nebylo tak, jak jsem si já vždycky představovala. Tak, že se vrátil a nastal happy end. Z toho, co maminka potom říkala, jsem vyrozuměla, že to bylo právě v rámci toho rodinného soužití hodně problematické. Z asi naprosto pochopitelných důvodů. To sžití se nazpátek, jak to líčila maminka, nebylo hlavně z jeho strany jednoduché. On vlastně odcházel a nechával doma osmiletou holku, a když se vrátil, tak tam byla velká slečna, která už si chtěla dělat své věci nebo mít svůj život. A to pro něj bylo nepochopitelné. Že ta rodina musela nějak fungovat a fungovala v nějakých zajetých kolejích. A ačkoliv asi věděl o všem, co se dělo, a musel to respektovat, nebo si toho dokonce vážit, že to takhle zvládli, tak to pro něj asi nebylo jednoduché. Takhle jsem to vyrozuměla, že tam byl problém s tou aklimatizací.⁴³

Terezie Pokorná dané téma dále rozvádí a na otázku, zdali výše zmíněným popisem myslí konkrétně vztah svého dědy a své matky, říká:

Ano. Ale maminka to říkala v širším kontextu. Že šlo i o babičku a ostatní sourozence. Neříkala, co se konkrétně dělo, ale nabyla jsem dojmu, že ten návrat nebyl bezproblémový ve smyslu, že se jednoho dne vrátil, shledali se a všechno dobře dopadlo. V zásadě asi ano, ale ten každodenní život přinášel asi problémy v tom, jak to nějak sladit a naučit se znovu spolu nějak žít. Když o tom teď mluvím, tak si myslím, že to byl možná svým způsobem větší problém, než když byl tam. Protože to bylo celkem jasné – oni se báli o něj, on se bál o ně. Doufali, že ho co nejdříve propustí. On doufal v to samé. Dělal pro to i nějaké kroky. V tu chvíli si ti lidé mohou ty vztahy i nějakým způsobem idealizovat. Je jasný nepřítel. A pak, když přijde ta realita, tak je to náročné. Ale myslím si, že nešlo vůbec o nějaký zásadní problém. Že by ho třeba nějak zklamali, nebo že by ta rodina šla jinak, než si to on představoval. Ale žili devět let v jiné skutečnosti a v jiných souvislostech. A aby se spolu naučili

⁴²Rozhovor s Janem Čermákem (37:57 – 39:38).

⁴³Rozhovor s Terezií Pokornou (28:30 – 29:47).

*znovu žít dospělí lidé, to je těžké.*⁴⁴

Dalším narátorem, který se vyjadřuje k tématu propuštění Bedřicha Fučíka na svobodu, je jeho pravnučka Josefína Karlíková. Ta k tomuto tématu říká:

*Já vím, že ho snad pustili někde jinde, než si myslela maminka babičky. A že byl hrozně vyhublý a že to byl hrozný šok, když se vrátil.*⁴⁵

Další pravnuček Bedřicha Fučíka, Matěj Čermák to, jak přesně probíhalo propuštění jeho pradědy z vězení, neví. Vyjadřuje se však k otázce, jak si myslí, že fungovaly rodinné vztahy po návratu Bedřicha Fučíka z vězení:

*Já si myslím, že si k sobě našli cestu, protože dříve k němu byly obě jeho dcery upnuté. Záleželo jim na něm a v době, kdy byl ve vězení, ho postrádaly. Takže si myslím, že se k sobě dostali zpátky dobře a ta jejich citová vazba byla pořád pevná. Babička o něm dodnes vypráví s velkou láskou.*⁴⁶

2.3 Interpretace rodiny Bedřicha Fučíka

Na základě rozhovorů se šesti narátory z řad rodiny literárního kritika, historika, editora a nakladatele Bedřicha Fučíka je možné vzájemně porovnat odpovědi na tři základní otázky, na které všichni jednotliví nárátoři odpovídali. První otázka se týkala momentu zatčení Bedřicha Fučíka, otázka druhá první návštěvy ve vězení a návštěv dalších a konečně otázka třetí momentu propuštění Bedřicha Fučíka z vězení.

2.3.1 Zatčení

To, jak probíhalo zatčení Bedřicha Fučíka, je možné sledovat z několika pramenů. Prvním pramenem je popis osudného dne samotným Fučíkem v rozhovorech s Karlem Bartoškem, který byl uveřejněn v monografiích *Zpovídání a Český vězeň. Svědectví politických vězenkyň a vězňů let padesátých, šedesátých a sedmdesátých*. Druhým pramenem je oficiální zpráva StB o zatčení Bedřicha Fučíka a domovní prohlídce v jeho bytě. Třetím pramenem budiž můj rozhovor se starší Fučíkovou dcerou Kristinou Čermákovou, která byla otcovu zatčení přítomna. A konečně čtvrtým

⁴⁴Rozhovor s Terezií Pokornou (29:51 – 31:21).

⁴⁵Rozhovor s Josefínou Karlíkovou (3:53 – 4:07).

⁴⁶Rozhovor s Matějem Čermákem (6:47 – 7:26).

zdrojem je můj rozhovor s Fučíkovou mladší dcerou Klárou Pokornou. Další narátoři, Fučíkův vnuk Jan Čermák, vnučka Terezie Pokorná, pravnučka Josefina Karlíková a pravnuček Matěj Čermák nebyli v době, kdy se zmiňovaná událost stala ještě naživu, takže ji znají zprostředkovaně z různých zdrojů nebo ji neznají vůbec.

2.3.1.1 Doba zatčení

Podle oficiální zprávy StB o zatčení Bedřicha Fučíka a domovní prohlídce v jeho bytě, probíhalo Fučíkovo zatčení dne 24. května 1951. Toto datum potvrzuje v knize *Zpovídání* samotný Fučík. Pět narátorů, se kterými jsem vedl rozhovory zasazuje Fučíkovo zatčení správně do roku 1951, přičemž Fučíkova dcera Klára Pokorná a vnuk Jan Čermák se zmiňují přímo o květnu tohoto roku. Pouze Fučíkova vnučka Terezie Pokorná není schopna moment dědova zatčení bez přemýšlení zrekonstruovat. Toto její tvrzení se podle mě týká především průběhu Fučíkova zatčení, o němž ještě bude řeč, nikoliv doby zatčení. O té se Terezie Pokorná sice sama přímo nezmiňuje, nicméně z jejího vyprávění je patrné, že časové kontury dědova zatčení zná. Zástupci generace Fučíkových pravnuček Josefina Karlíková a Matěj Čermák ve svých výpovědích o pradědečkově zatčení neuvádějí přesné datum zatčení. Nicméně oba podobně jako ostatní členové rodiny vědí, že to bylo v roce 1951. Z faktu, že většina členů Fučíkovy rodiny ví, kdy byl Bedřich Fučík zatčen, vyvozují, že se o tomto momentu v rodině stále živě diskutuje. Což ostatně v rozhovorech potvrzují jak oba zástupci generace Fučíkových vnoučat, tak oba zástupci generace Fučíkových pravnuček. Terezie Pokorná i Jan Čermák shodně říkají, že se o Fučíkových osudech coby politického vězně dozvěděli především od svých matek. Pro Josefínu Karlíkovou a Matěje Čermáka jsou dle jejich výpovědí hlavním zdrojem informací o Bedřichu Fučíkovi a jeho osudech vyprávění jejich babiček. Měl-li bych tedy odpovědět na výzkumnou otázku, zdali budou zástupci tří generací potomků Bedřicha Fučíka znát příběh svého otce, dědy a pradědy, z perspektivy doby zatčení, je možné odpovědět kladně. Naopak záporná by byla z perspektivy doby zatčení odpověď na druhou výzkumnou otázku, zda-li jsou v rozhovorech se zástupci tří generací Fučíkových potomků výrazné posuny. Vzhledem k tomu, že pět z šesti narátorů Fučíkovo zatčení zasazuje do správné doby a šestý narátor se o tomto tématu nezmiňuje, ačkoliv je zřejmé, že tyto časové kontury zná, nemůže být o výrazných posunech ve vyprávění řeč.

2.3.1.2 Průběh zatčení

V popisu průběhu zatčení Bedřicha Fučíka můžeme nalézt ve vyprávění jednotlivých narátorů několik společných bodů. Ale můžeme si zde všimnout i prvních výraznějších posunů ve vyprávění. Popis toho, jak zatčení Bedřicha Fučíka probíhalo, se ve vyprávění jeho dcer, příliš neliší. Obě si

například správně vzpomínají, že Fučík nebyl, když přijela StB, doma. Obě vědí, že šel na Akademické gymnázium zařídít, aby byl jejich starší bratr Jan připuštěn k maturitě. Obě si též shodně vzpomínají na moment, kdy se jejich matka Jitka Fučíková ptala vyšetřovatelů StB, zdali může dát svému muži něco s sebou. To, jak obě Fučíkovy dcery popisují otcovo zatčení, se tedy příliš neliší. Liší se však perspektiva, jakou na tento moment nahlíží. Zatímco starší Fučíkova dcera Kristina Čermáková vzpomíná, jak musela před vyšetřovateli zahrabávat otcovu loveckou pušku do uhlí, mladší dcera Klára Pokorná vzpomíná na to, že si nemusela hned po příchodu ze školy napsat úkoly, ale mohla si jít rovnou hrát ven. Tato různá perspektiva nahlížení na otcovo zatčení je podle mě dána sedmiletým věkovým rozdílem. Zatímco Kristině Čermákové bylo v den otcova zatčení patnáct let a celou situaci již plně chápala a i se jí aktivně účastnila, Kláře Pokorné bylo tehdy pouhých devět a dle svých slov vnímala pouze to, že není něco v pořádku.

Zajímavý je podle mě též fakt, že Fučík v Bartoškově knize *Zpovídání* vzpomíná, že když se vracel osudný květnový den domů, jeho dcera Kristina mu řekla, že na něj čekají dva pánové. Kristina Čermáková i Klára Pokorná však v rozhovorech shodně vzpomínají, že v bytě byli při Fučíkově zatčení tři cizí muži. Tento rozdíl ve výpovědi Bedřicha Fučíka a jeho dcer je podle mě možné interpretovat dvěma způsoby. Buď byli příslušníci StB původně dva a jeden je později doplnil nebo si Fučíkovy dcery třetího příslušníka StB v průběhu let přimyslely a v mnoha společných diskuzích o tom, jak den zatčení probíhal, se v tomto posunu oproti původní verzi se dvěma příslušníky StB, utvrdily.

Fučíkův vnuk Jan Čermák podobně jako jeho matka a teta správně ví, že Fučík nebyl v momentě, kdy přijela StB doma. Ví také, že ve chvíli, kdy již byli v bytě Fučíkových příslušníci StB, Fučík několikrát telefonoval domů, ale jeho nejbližší ho nesměli varovat. O tomto momentu se zmiňuje i Čermáková matka Kristina. To, že se Jan Čermák dozvěděl o dni dědova zatčení především od ní, je patrné i z toho, že se stejně jako jeho matka zmiňuje o takovém detailu jako, že si Fučík cestou domů z Akademického gymnázia koupil nový klobouk. Tento detail budiž příkladem toho, že se popis jednotlivých událostí spojených s Bedřichem Fučíkem coby politickým vězněm, přenáší rozdílně v obou rodinných větvích. To neznamená, že by si bylo možné povšimnout nějakých výraznějších posunů ve vyprávění Fučíkova příběhu, neboť na popisu základních událostí spojených s Bedřichem Fučíkem, se všech šest narátorů shodne nezávisle na tom, zdali patří do rodinné větve Čermákových či Pokorných. Znamená to však, že zástupci rodinné větve Čermákových, kam patří Fučíkova starší dcera Kristina, její syn Jan a vnuk Matěj, si s okamžikem Fučíkova zatčení spojí jiné detaily, než zástupci rodinné větve Pokorných, kam patří Fučíkova mladší dcera Klára, její dcera Terezie a vnučka Josefína Karlíková. Dalším příkladem toho, že se historie spojená s Bedřichem

Fučíkem přenáší v rodinných větvích, jsou i slova Josefíny Karlíkové, která v rozhovoru vzpomíná na to, jak si její babička Klára Pokorná nemusela v den otcova zatčení po příchodu domů nejdříve napsat úkoly, ale mohla si jít rovnou hrát ven. Josefína Karlíková se též stejnými slovy jako její babička zmiňuje o tom, že příslušníci StB chlácholili její prababičku Jitku Fučíkovou, že se jí manžel do večera vrátí, zatímco on se vrátil až za devět let.

Slova Josefíny Karlíkové o tom, že se o faktu, že byl její pradědeček Bedřich Fučík politický vězeň a o tom, co všechno s tím bylo spojené, dozvěděla od své babičky, se potvrzují v její výpovědi, kdy se zmiňuje o stejných věcech jako Klára Pokorná. Mnohdy užívá dokonce stejné slovní obraty jako její babička. I Matěj Čermák, zástupce druhé rodové linie, se zmiňuje o faktu, že o Bedřichovi Fučíkovi se toho dozvěděl nejvíce od své babičky. V jeho případě však pro toto tvrzení důkazy nemáme. Dílem také díky tomu, že Matěj Čermák byl v rozhovoru s tazatelem poměrně stručný. Matěj Čermák zároveň činí v popisu dědova zatčení první výraznější posun. Na rozdíl od ostatních totiž neví, že Fučík nebyl v momentě, kdy přijela StB, doma. Domnívám se, že tento fakt od své babičky Kristiny Čermákové slyšel, nicméně na něj zapomněl a Fučíkovo zatčení je tak pro něj spojeno s tím, že byl zatčen doma v Košířích. Též si myslím, že to, zdali byl Bedřich Fučík v době příjezdu StB doma či nebyl, není pro Matěje Čermáka důležité. Jestliže je výpověď Matěje Čermáka příkladem výraznějšího posunu ve vyprávění, mohla by být Terezie Pokorná označena za příklad potomka, který nezná příběh svého dědečka, protože není schopna bez přemýšlení zrekonstruovat moment dědova zatčení. Tato interpretace je podle mě ale velmi předčasná, neboť zatčení je jediným momentem, se kterým si Terezie Pokorná nic nespojí. O návštěvách ve vězení i problémech spojených s Fučíkovým návratem z vězení toho ví více.

2.3.2 Návštěvy ve vězení

Co se týče návštěv Bedřicha Fučíka ve vězení, je možné je sledovat pouze z rozhovorů s Kristinou Čermákovou a Klárou Pokornou, které jako jediné z přímých aktérů těchto návštěv žijí. Ostatní čtyři narátoři z rodiny Bedřicha Fučíka, s nimiž jsem vedl rozhovory, znají okolnosti návštěv pouze zprostředkovaně.

Kristina Čermáková i Klára Pokorná popisují velmi podobně cesty na Mírov, kde byl Bedřich Fučík uvězněn. Obě sestry popisují celou řadu stejných detailů těchto cest. Vzpomínají, že z Prahy musely odjíždět okolo půlnoci. Obě zmiňují zastávku v Mohelnici, kde čekaly na autobus na Mírov. Domnívám se, že shodná výpověď obou sester je výsledkem faktu, že spolu cesty na Mírov často probíraly a jejich popis se tak sjednotil. Druhou možností je to, že zdlouhavé cesty na Mírov, které s

několika přestupy a všemožným čekáním trvaly několik hodin, byly natolik deprimující, že si je obě sestry navzdory sedmiletému věkovému rozdílu zapamatovaly velmi podobně. Na rozdíl od popisu cesty na Mírov, ve kterém se obě sestry víceméně shodují, je jejich popis průběhu návštěv na Mírově poněkud odlišný. Ne snad, že by se lišil faktickými rozdíly. Spíše je možné říci, že obě sestry nahlížely na tyto návštěvy z jiné perspektivy a v paměti jim tak utkvěly rozdílné detaily. Zatímco Kristina Čermáková popisuje návštěvy tak, že se zmiňuje především o jednotlivých nepříjemnostech, které jim dozorcí způsobovali (krátký čas na návštěvu či přepažená místnost, ve které otce buď neviděli nebo neslyšeli), Klára Pokorná je v popisu mírovských návštěv podrobnější, přičemž detailně popisuje jednotlivé znaky zla, jichž si jako desetileté dítě všimla. Tyto znaky líčí téměř literárním postupem. Zmiňuje se o velkém hradu, bouchajících dveřích či dozorcích s vlčáky a nabitými samopaly. Důvodem tohoto dvojího nahlížení na samotné návštěvy je podle mě opět sedmiletý věkový rozdíl mezi oběma dcerami. Zatímco šestnáctiletá Kristina Čermáková si na těchto návštěvách všimá díky své prudké, fučíkovské povaze všech ústrků, které jí a její rodině dozorcí způsobili a soustředí se, aby jim nedala příležitost návštěvu zakázat či zrušit, Klára Pokorná si všimá věcí, které jí jako desetileté dítě děsí. Vzhledem k tomu, že těchto věcí je více než dost, je její popis mírovských návštěv detailnější než popis její sestry. Tomuto mému názoru nahrává i Jan Čermák, který se při popisu matčiných návštěv ve vězení zmiňuje o tom, jak bylo pro Kristinu Čermákovou s její povahou těžké nerozeběhnout se k otci nebo nekousnout dozorce do ruky.

Vůbec první návštěva Bedřicha Fučíka po jeho odsouzení probíhala na Mírově. Vzhledem k tomu, že ani jedna z Fučíkových dcer nebyla přítomna otcovu soudu, bylo to vůbec poprvé, co otce po jeho zatčení viděly. Tato návštěva utkvěla v paměti hlavně Kláře Pokorné. Ta vzpomíná především na fakt, že její otec byl zatčen jako muž středního věku s krásnými černými vlasy a po necelých dvou letech před ní stál stařec s úplně bílými vlasy. Tento moment je pro Kláru Pokornou velmi výrazný, neboť na něj kladla velký důraz jak při rozhovoru se mnou, tak v knize *Osudová kaňka. Příběhy dcer politických vězňů Československa*. Fučíkovy bílé vlasy byly pro Kláru Pokornou symbolem toho, že je její otec zavřený, protože dokud ho neviděla, tak si dle svých slov neuměla jako desetileté dítě představit, co to vůbec, to že je zavřený, znamená. To, jak je vzpomínka na otcovy vlasy pro Kláru Pokornou důležitá, je patrné i z toho, že se o Fučíkových bílých vlasech zmiňují i její potomci. V rozhovorech jim věnuje pozornost, jak dcera Kláry Pokorné Terezie, tak její vnučka Josefína Karlíková, což je dalším příkladem přenosu rodinné paměti v rodinných větvích.

2.3.3 Propuštění na amnestii

Podkapitolu o propuštění Bedřicha Fučíka na amnestii je možné rozdělit na dvě další podkapitoly. První z nich se věnuje přímo dni, kdy byl Bedřich Fučík propuštěn. Druhá letům

následujícím a tomu, jak probíhal Fučíkův návrat do každodenního života. O tom, jak probíhalo propuštění Bedřicha Fučíka z vězení na amnestii 9. května 1960 a jaké byly rodinné vztahy po jeho návratu, se je možné dozvědět ze tří pramenů. Prvním pramenem jsou knihy Karla Bartoška, kde se k tomuto tématu vyjadřuje samotný Bedřich Fučík. Dalšími dvěma prameny jsou mé rozhovory s posledními žijícími přímými účastníky této události, Kristinou Čermákovou a Klárou Pokornou. Další čtyři narátoři, s nimiž jsem vedl rozhovory, znají okolnosti Fučíkova propuštění zprostředkovaně.

2.3.3.1 Moment propuštění

Kristina Čermáková i Klára Pokorná popisují den otcova propuštění velmi podobně. Obě sestry se shodují na datu 9. května 1960. Kristina Čermáková říká, že otce propouštěli z Pankráce, kde na něj měla čekat maminka. Ta však čekala před ruzyňskou věznicí. Klára Pokorná ví, že se rodiče při otcově propuštění minuli. Podle ní propouštěli otce z Ruzyně a maminka čekala na Pankráci. Připouští však, že to mohlo být naopak. Kristina Čermáková si vzpomíná, že otce po propuštění dovezli na Palackého náměstí, odkud dodnes neví, jak se dostal domů. To ví její sestra Klára Pokorná, která v rozhovoru říká, že si vzal Bedřich Fučík domů taxík, protože se styděl za to, jak v roztrhaných vězeňských šatech vypadá. Domnívám se, že téměř shodný popis otcova propuštění z vězení není dán tím, že by si o něm sestry později opakovaně vyprávěly (jako třeba o cestách na Mírov). Protože v tomto případě by Kristina Čermáková ze sestřina vyprávění věděla, že si vzal Bedřich Fučík z Palackého náměstí taxíka. Fakt, že se výpovědi obou sester shodují, je podle mě dán tím, že pro ně bylo otcovo propuštění natolik emotivním momentem, že si jeho okolnosti zapamatovaly.

Ostatní narátoři se k momentu propuštění Bedřicha Fučíka z vězení příliš nevěnují. Zaobírají se spíše vztahovou rovinou, která nastala po Fučíkově návratu k rodině. Všichni další narátoři však vědí, že byl Bedřich Fučík z vězení propuštěn na amnestii v roce 1960, což vypovídá o tom, že znají přesnou dataci Fučíkova věznění. K momentu propuštění se krátce vyjadřuje pouze Josefína Karlíková, která si správně pamatuje, že Jitka Fučíková čekala na svého manžela jinde, než odkud byl propuštěn. Fučíkova pravnučka tak již poněkolkáté prokazuje velmi dobrou znalost Fučíkových osudů. Tato znalost je podle mě dána tím, že Josefína Karlíková dle svých slov v dětství trávila se svou babičkou Klárou Pokornou hodně času a často se věnovaly právě tématu věznění Bedřicha Fučíka.

2.3.3.2 Situace po propuštění z vězení

Bedřich Fučík byl, jak se píše výše, propuštěn z vězení na prezidentskou amnestii 9. května roku 1960. Po svém propuštění se musel začlenit zpět do běžného života, což pro něho dle výpovědi jeho dcer nebylo jednoduché. Kristina Čermáková a Klára Pokorná však popisují, to v čem to jejich otec po propuštění z vězení neměl jednoduché, trochu jinak. Zatímco Kristina se věnuje spíše praktickým věcem, jako byly psychické problémy či obtíže s nalezením zaměstnání, Klára Pokorná popisuje spíše vztahy v rodině po otcově návratu. To, že se Kristina Čermáková nevěnuje tolik vztahové rovině a nezmiňuje se o otcových problémech se začleněním zpět do rodiny, si vysvětluji tím, že v roce 1960, kdy se Fučík z vězení vrátil, jí již bylo 25 let, vdala se a měla hned děti. Získala tak od rodiny určitý odstup. Naopak Kláře Pokorné bylo 18 let, pracovala těžkou prací v Motorletu a stále bydlela s rodiči. Jakkoliv nepopisuje svůj vztah s otcem po jeho návratu jako špatný, říká, že chvíli trvalo, než vše zajelo do starých kolejí. V podobném duchu mluví v knize *Zpovídání* Karla Bartoška i samotný Fučík. Ten si po svém návratu uvědomoval, že zatímco on byl devět let ve vězení, jeho nejbližší prožívali zcela jinou skutečnost než on, žili v bídě a ústřích. Říkal, že jeho žena byla po návratu logicky trochu jiná. Vždyť se z ní na devět let stala hlava domácnosti, s doktorátem z Filosofické fakulty musela dělat podřadné práce, aby uživila celou rodinu a vše zvládla. Jiné byly i jeho dcery. Kláru opouštěl jako devítiletou a teď již to byla dospělá žena. Z patnáctileté Kristiny byla najednou pětadvacetiletá žena, čekající na otcův návrat z vězení, aby se mohla vdát. To, že v rodinné větvi Čermákových akcentují spíše praktické problémy po Fučíkově návratu z vězení a upozadují problémy vztahové, které podle nich nebyly tak výrazné, je patrné i ze slov Jana Čermáka a jeho syna Matěje. Naopak dcera Kláry Pokorné Terezie se podobně jako její matka zaobírá vztahovými problémy v rodině po Fučíkově návratu z vězení, přestože se o vztazích v rodině dozvěděla od své matky až v dospělosti. Do té doby bylo podle ní téma rodinných vztahů po Fučíkově propuštění z vězení jediným tabu, o kterém mohla být v souvislosti s dědovým vězněním řeč. Domnívám se, že Terezie Pokorná vnímá téma rodinných vztahů jako tabu, protože toto téma nebylo pro její matku Kláru Pokornou příjemné. Sama si uvědomovala, že vztahy po otcově návratu nebyly nějaký čas úplně ideální a podle mě tím nechtěla zatěžovat svou dceru. Té se o tom rozhodla vyprávět až v momentě, kdy měla Terezie Pokorná již svou vlastní rodinu.

2.4 Shrnutí

Na základě předchozího srovnání výpovědí jednotlivých členů rodiny Bedřicha Fučíka je možné říci, že se v rodinné paměti této rodiny Fučíkův příběh uchoval a to bez výraznějších posunů. Vyprávění sester Kristiny Čermákové a Kláry Pokorné o otcově zatčení, návštěvách ve vězení a otcově propuštění, se příliš neliší. A pokud se někdy přeci jen trochu liší, je to dáno sedmiletým

věkovým rozdílem, díky kterému nahlížely tyto dvě ženy na určité situace jiným způsobem. Dále je třeba říci, že rodinu Bedřicha Fučíka je nutno rozdělit na dvě linie – a to právě na rodinu Kristiny Čermákové (Jan Čermák a Matěj Čermák) a rodinu Kláry Pokorné (Terezie Pokorná a Josefína Karlíková). Výpovědi těchto dvou linií se také příliš neliší, akcentují však jiné vzpomínky. Všechny tři ženy z rodiny Kláry Pokorné například při vzpomínání na návštěvy ve vězení vzpomenu na to, jak Kláru Pokornou vyděsilo, že její kdysi černovlasý otec má najednou úplně bílé vlasy. Podobně si Jan Čermák stejně jako jeho matka Kristina Čermáková vzpomíná ze dne dědečkova zatčení na detail, že si cestou domů koupil Bedřich Fučík nový klobouk.

To, že se v rodině Bedřicha Fučíka rodinná paměť uchovala bez výraznějších posunů, je možné říci z několika důvodů. Jedním z důvodů je správná datace Fučíkova zatčení. Obě Fučíkovy dcery a Jan Čermák vědí, že byl Bedřich Fučík zatčen v květnu. Dalším důvodem budiž to, že se v popisu zatčení opakují ty samé výpovědi. Obě dcery Bedřicha Fučíka si vzpomínají na matčinu otázku, zdali může dát svému muži něco s sebou. Klára Pokorná a její vnučka shodně popisují, jak devítiletou Kláru překvapilo, že si může jít po příchodu ze školy rovnou hrát ven a nemusí si nejprve napsat úkoly. Kristina Čermáková, Klára Pokorná, Jan Čermák a Josefína Karlíková vědí, že když dorazila do bytu Fučíkových StB, nebyl Bedřich Fučík doma. Matěj Čermák popisuje zatčení nesprávně tak, že byl dědeček doma, StB přijela a zatkla ho. Podobně jako jeho babička a její sestra si ale pamatuje, že příslušníci všechno rozházeli. Jediným narátorem, který si ze zatčení Bedřicha Fučíka nic nevybavuje, je jeho vnučka Terezie Pokorná.

Ta si však zase pamatuje detail z první návštěvy Bedřicha Fučíka ve vězení, kdy se její matka Klára Pokorná zděsila otcových bílých vlasů. Tento detail si vybavuje i její dcera Josefína Karlíková. Obě Fučíkovy dcery poměrně jednotně popisují cesty za otcem na Mírov. Jan Čermák zase popisuje pocity své matky z návštěv. O návštěvách vypráví, byť trochu obecněji i Matěj Čermák. Co se týče Fučíkova propuštění z vězení, opět se téměř neliší výpověď obou jeho dcer. Podobně jako ony i Josefína Karlíková ví, že byl Bedřich Fučík propuštěn z Pankráce, zatímco jeho žena Jitka Fučíková čekala před ruzyňskou věznicí. Zajímavý je i popis rodinných vztahů po návratu Bedřicha Fučíka z vězení. Zde si je totiž možné povšimnout rozdílu ve výpovědích v jednotlivých liniích. Zatímco zástupci linie rodiny Kristiny Čermákové vztahové problémy tolik nevnímají a zaobírají se především praktickými problémy, které měl Bedřich Fučík po svém návratu do běžného života, zástupci linie rodiny Kláry Pokorné si vztahových problémů všimají trochu více. Všichni členové rodiny Bedřicha Fučíka, s nimiž jsem vedl rozhovory, však o situaci po Fučíkově propuštění z vězení něco vědí a vypovídají bez výraznějších posunů. I to lze považovat za důvod, proč je možné říci, že se v rodinné paměti příběh Bedřicha Fučíka uchoval.

3 Rodina Ladislava Jehličky

3.1 Ladislav Jehlička

Redaktor, publicista a překladatel Ladislav Jehlička se narodil v roce 1916 ve Skutči. Po maturitě, kterou složil roku 1936, studoval na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze (čeština, francouzština). Působil jako redaktor v nakladatelství Vyšehrad. Publikoval v revue *Řád, Obnova* a jiných. Přeložil knihy Maxe Picarda *Hitler v nás* a *Člověk na útěku*. V roce 1952 byl v procesu s tzv. klerofašistickou odnoží Zelené internacionály odsouzen na 14 let do vězení. Po amnestii v roce 1960 pracoval nejprve v manuálních zaměstnáních, později jako referent v nakladatelství Odeon. V roce 1967 byl částečně rehabilitován a vrátil se do nakladatelství Lidová demokracie – Vyšehrad. V roce 1972 byl přeložen do týdeníku *Naše rodina*. Hojně publikoval v samizdatu – k jeho nejznámějším dílům patří *Křik Koruny svatováclavské* (1987). Zemřel v roce 1996 v Praze.⁴⁷ Z rodiny Ladislava Jehličky jsem vedl rozhovory s jeho dcerou Věrou Hradečnou (ročník narození 1942), vnuky Tomášem (1969) a Vítem (1967) Hradečnými a pravnukem Lukášem Hradečným (1992).

3.2 Jednotlivé konkrétní vzpomínky na Ladislava Jehličku

Dcera Ladislava Jehličky Věra Hradečná nebyla přímo u toho, když jejího otce zatkli. Ladislav Jehlička v obavách před zatčením předstíral psychickou nemoc a ležel v léčebně v Bohnicích. Odtud ho později odvezli přímo do vyšetřovací vazby. Věra Hradečná na období, kdy její otec pobýval v Bohnicích vzpomíná slovy:

To byl v Bohnicích. To jsme za ním chodily normálně na návštěvy, hlavně maminka, pochopitelně. On to popisuje v Křiku⁴⁸ tak, že mu zkrátka a dobře dřevěněly nervy, ale ne že by to bylo jenom nějaké dřevění, že to tak pociťoval. Prostě se mu měnily ve skutečné dřevo a strašně hnily. Také smrděly. Takže to byla jeho představa... To se snažil vnuknout, protože si nemohl vymýšlet jen tak něco. Doktoři by to poznali, takže tohle mu poradil známý, pan doktor Nevole. Ale oni na to samozřejmě posléze přišli.⁴⁹

⁴⁷HANUŠ, Jiří: *Malý slovník osobností českého katolicismu 20. století s antologií textů*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005, s. 61.

⁴⁸JEHLIČKA, Ladislav: *Křik Koruny svatováclavské*. Brno: Torst, 2010.

⁴⁹Rozhovor s Věrou Hradečnou (30:03 – 30:56).

Ve své knize *Křik Koruny svatováclavské* Ladislav Jehlička popisuje svou bohnickou anabázi slovy:

Dělat cvoka vyučil mne i přítele Josefa Kostohryza jeden z našich nejlepších psychiatrů, doc. dr. Nevole, Kostohryzův bratranec nebo co, Kostohryz měl příbuzenstva požehnaně. Nevole už je také na pravdě boží, snad spáchal sebevraždu, protože jako každý psychiatr byl také trochu cvok, budiž mu země lehkou. Děláte-li cvoka, nesmíte to v první řadě přehánět, protože to doktoři, mužové učení, hnedka poznají, totiž že simulujete. Stačí taková jednoduchá myšlenka, které se soustavně držíte, a jinak můžete být zcela normální a chytrý jako Einstein. Žádné kotrmelce a takové blbnutí, mluvení z cesty, to dělají jenom naivkové. Já jsem cvokařil tak, že mi zdřevněly nervy. Ne že by „zdřevněly“, ale stalo se z nich skutečné dřevo, které začalo skutečně hnit v deštivém jarním počasí, a jak hnilo, tak děsně smrdělo, takže se ode mne každý s ošklivostí odvracel (podle mého mínění). I poléval jsem se tu a tam voňavkami a zejména kouřil jako cikán, což mi nedělalo žádné potíže.⁵⁰

Věra Hradečná též popisuje moment, kdy viděla otce naposledy předtím, než ho zatkli:

Naposledy jsem ho viděla právě na návštěvě v nemocnici a strašně mě překvapilo, že plakal. Já jsem mu přinesla vystřihovánky, které jsem dostala jako od Ježíška. Tohle bylo někdy v dubnu 1951 a já jsem samozřejmě... [přemýšlí] ony to byly náročné vystřihovánky, bylo to sletové cvičiště a figurky sokolů, které jsem musela vystřihovat, zvlášť muže, zvlášť ženy, zvlášť žačky, všechno v sokolských krojích. A to jsem mu přinesla ukázat... Také jsem mu přinesla dopis od sestry psaný tiskacím písmem a nějaké obrázky a to bylo naposled, kdy jsem ho viděla. On byl zřejmě dojat a plakal a to mě také rozplakalo. Maminka se snažila neplakat, to bylo vidět.⁵¹

Věra Hradečná, ani nikdo jiný z rodiny, nebyla zatčení svého otce přítomna, takže je ani přímo nepopisuje. To, jak zatčení Ladislava Jehličky probíhalo, se popisuje ve zprávě StB:

Dne 3. května 1951 byl v Ústavě choromyslných v Bohnicích zatčen Ladislav Jehlička. Zatčení provedl sektor V. Vel. StB a zúčastnil se jej orgán ref. 2023 Glogar. Jeho zatčení proběhlo hladce a to za následujících okolností. Než se přikročilo k přímému zatčení jmenovaného, navštívil jsem s velitelem týkácké skupiny soudruhem Kozlem bezpečnostního referenta a politického vedoucího závodní milice ústavu soudruha Blahutka za účelem ověření některých okolností k přípravě zatčení. Soudruh Blahutka veškeré dotazy z naší strany zodpověděl a byl nám v tomto směru nápomocen. Po podaných informacích, týkajících se předně nemocného stavu Jehličky, spolehlivosti ošetřovatele

⁵⁰JEHLIČKA, Ladislav: *Křik Koruny svatováclavské*. Brno: Torst, 2010, s. 125.

⁵¹Rozhovor s Věrou Hradečnou (31:01 – 32:03).

oddělení, lékaře pavilonu, kde Jehlička se nacházel a spolehlivost a charakteristiku vůbec ředitele ústavu soudruha dr. Plískala. Blahutka k osobě Plískala uvedl, že je to dobrý a spolehlivý soudruh, který nám v tomto směru /případě/ vyjde vstříc. Po sdělení informací soudruha Blahutky odebrali jsme se k soudruhovi, kde byl s ním projednán postup přímého zatčení Jehličky. Dr. Plískal neměl vůbec žádných námitek proti zatčení jmenovaného a vyšel nám všemožně vstříc. Zároveň soudruh Kozel upozornil dr. Plískala, že zatčení Jehličky musí být co možná nejdéle utajeno, s čímž Plískal souhlasil, avšak současně odůvodnil problematiku jejich postupu v tomto směru a uvedl, že dvě osoby t.j. ošetřovatel a úředník propouštěcího oddělení budou s tím automaticky informováni. Spolehlivost těchto osob dr. Plískal označil naprosto kladně a jsou to členové výboru závodní organizace KSČ. Než bylo přikročeno k samému zatčení, prohlédl dr. Plískal vyšetřující lékařský nález Jehličky, ve kterém nebylo uvedeno žádných závažných zjevů, jeho choromyslné nemoci. Dr. Plískal nabídl provedení zatčení v pavilonu, kde se Jehlička nacházel a sice v kanceláři ošetřujícího lékaře, ve kterém nebyl nikdo přítomen. Za krátkou dobu po tomto ujednání, byl do této kanceláře Jehlička přiveden asi v 17:45 hodin v doprovodu ošetřovatele a dr. Plískala. Po jeho vstupu do kanceláře byl okamžitě zatčen soudruhem Kozlem. Po jeho zatčení byl Jehlička převezen na KV – StB Praha, kde byl předán stále službě s upozorněním, že osoba musí mít důkladné střežení, poněvadž stává nebezpečí, že se pokusí o spáchání sebevraždy. Pokud se týče utajení jeho zatčení, je toto možné za daných okolností nejdéle do soboty t.j. 5. května 1951, protože v tu dobu přichází na návštěvu jeho manželka, která bude určitě po vykonání návštěvy o tom spravena. Průběh celého zatčení, jakož i předání jeho proběhlo hladce a bez závad.⁵²

Sám Ladislav Jehlička ve své knize *Křik Koruny svatováclavské* o průběhu svého zatčení píše:

[...] a tak jsem byl zatčen 3. května 1951 v Bohnicích, symbolicky právě v den desátého výročí svého sňatku. Provedla to kriminálka, asi v Bohnicích řekli, kdovíjaký nejsem lump, který utíká před spravedlností, a ta mě předala StB.⁵³

Věra Hradečná se narodila v roce 1942, takže v době, kterou popisuje, jí bylo devět let. Dalším narátorem, se kterým jsem vedl rozhovor týkající se osudů Ladislava Jehličky, byl jeho vnuk, syn Věry Hradečné, Tomáš Hradečný. Ten se narodil v roce 1969, tedy v době, kdy už byl Ladislav Jehlička na svobodě. O osudech svého dědy slyšel tedy pouze zprostředkovaně, což v rozhovoru také sám zmiňuje:

⁵²Zpráva ze zatčení Ladislava Jehličky ze dne 4. 5. 1951, Ministerstvo národní bezpečnosti. Velitelství státní bezpečnosti v Praze. Archiv bezpečnostních složek: Vyšetřovací svazek V-2300 MV. Operativní podsvazek 1, s. 46.

⁵³JEHLIČKA, Ladislav: *Křik Koruny svatováclavské*. Brno: Torst, 2005, s. 126.

Já si myslím, že pro mámu to představovalo... [přemýšlí] jednak byla malá, bylo jí devět, takže to pro ní představovalo možná traumatický zážitek, možná něco, při čem by se spíš rozbrečela. Takže si nepamatuji, že by o tom, když jsme byli malí, vyprávěla. Myslím, že poprvé jsem se s tím příběhem setkal ve chvíli, kdy... [přemýšlí] děda měl vlastně sebrané rukopisy, které potom vyšly knižně pod názvem Křik Koruny svatováclavské. On byl známý názorem, že každý by si měl psát svoje paměti, aby bylo zřejmé, že to, jak co vnímá, aby po něm něco zbylo. Takže měl svázaný strojopis na průklepáku nadepsaný „Paměti“. Tam psal s odstupem a v nadhledu sám o tom, jak probíhala fáze toho zatčení a to, co tomu předcházelo. Takže já jsem se to vlastně dozvěděl z těch jeho pamětí.⁵⁴

Poté, co Tomáš Hradečný vysvětlil, kde se s příběhem svého dědy poprvé setkal, odpovídá na otázku, co ví o momentu dědova zatčení, zprvu poněkud obecně:

Nevím, jestli to tušili nebo věděli, že taková situace nastane, ale v zásadě si myslím, že pro něj samotného to nakonec nebylo překvapení, ale až ve chvíli, kdy zjistil, co se děje okolo, protože ta fáze výslechů trvala relativně dlouho. Myslím si, že několik měsíců nebo téměř rok... Nevím, jestli to bylo devět měsíců nebo šest měsíců, ale prostě ty výslechy byly intenzivní. Byly tam nějaké ty... [přemýšlí] prostě výslechy probíhaly podle nějakých scénářů, které byly dané. O tom asi bylo napsáno víc knížek, takže je zřejmé, že se to řídilo scénářem a ten se postupně naplňoval a v nějaké chvíli někdo rozhodl, kdo za ten katr půjde a kdo nepůjde, jestli už je jich dost a nebo jestli ještě přidáme... Takže tohle údobí bylo jednoznačně režírované. Samozřejmě, že to bylo podle not KGB a respektive podle not, který vznikly už vlastně v Rusku ve chvíli, kdy se k moci dostali komunisti.⁵⁵

Aby se poté dostal ke konkrétnímu popisu dědova zatčení:

On byl na doporučení jednoho z těch svých kamarádů, nevím, jestli to byl Lazecký nebo někdo jiný, tak prostě ze sebe chvíli dělal magora. A to samozřejmě měli prokouknuté, takže stačilo skřípnout toho doktora a bylo jasné, že je zdravý jako řepa. Takže tohle období asi muselo být... Ty vzpomínky nebo ty postřehy těch souputníků a těch lidí, kteří to zažili, jsou takové, že... A koneckonců myslím, že je to i v těch vyšetřovacích spisech, že to pro ně prostě bylo depresivní období.⁵⁶

K momentu zatčení Ladislava Jehličky se v jednom z dalších rozhovorů vyjadřuje též druhý

⁵⁴Rozhovor s Tomášem Hradečným (46:13 – 48:06).

⁵⁵Rozhovor s Tomášem Hradečným (48:39 – 50:31).

⁵⁶Rozhovor s Tomášem Hradečným (52:58 – 54:04).

syn Věry Hradečné, Vít Hradečný. Ten na otázku, jak probíhalo dědovo zatčení, odpovídá slovy:

Přesně to nevím. Vím, že je to někde napsané, že to máma popisovala a nevím jestli to má máma přímo jako vlastní zážitek, nebo to má taky zprostředkované od babičky, ale obecně už to v dnešní době беру tak, že to schéma bylo v podstatě stejné u většiny těch zatčení. Takže prostě přijížděli v noci nebo brzy zrána a tvářili se jako, že je to úplně normální, tak aby zbytek ulice třeba ani netušil, co se stalo. A rodina samozřejmě taky ne. Ono to bylo i zfilmováno v různých dílech. Takže tady to konkrétní zatčení dědy nevím, jak proběhlo. Jenom se domnívám, že to proběhlo úplně stejně.⁵⁷

Posledním členem rodiny Ladislava Jehličky, se kterým jsem vedl rozhovor, je jeho pravnuk Lukáš Hradečný, syn Tomáše Hradečného a vnuk Věry Hradečné. Ten se narodil v roce 1992, takže na rozdíl od svého otce a strýce nemá na pradědu téměř žádné vzpomínky, protože v době jeho smrti mu byly pouhé čtyři roky. Nejprve vypráví, odkud se o pradědových osudech dozvěděl:

O tom jsme se tedy upřímně moc nebavili. Ale něco jsem si přečetl. Vím o tom takové ty základní věci. Třeba spíš než, že by mi o tom babička vyprávěla, tak jsem si přečetl článek, který ona někde napsala. Nevím, kde to bylo publikované. Četl jsem to někde na internetu.⁵⁸

Na otázku, co ví o okamžiku pradědova zatčení, Lukáš Hradečný odpovídá:

O tom nic nevím, vůbec jsem se o tom nic nedozvěděl... Jako přímo, jak tam, jestli ho jako sledovali, jestli přijeli ze dne na den, to nevím.⁵⁹

Další dotaz na zmiňované čtyři narátory směřoval k tomu, jak probíhala první návštěva rodiny Ladislava Jehličky ve vězení a poté návštěvy další. Věra Hradečná, která byla této události jako jediná ze zmiňovaných narátorů přítomna, ji v knize *Osudová kaňka. Příběhy dcer politických vězňů Československa* popisuje takto:

Táta byl v několika zaopatřovacích ústavech, poslední léta u Příbrami v táborech Milín, Bytíz a Vojna. Do návštěvních baráků vodili bachaři vězně tunely z ostatého drátu, ani dravá zvěř v cirkusech takové neměla. Když jsem to viděla poprvé, nemohla jsem bezmocným vztekem ani dýchat, ani se pohnout, jen jsem se třásla. Maminka mě přemlouvala ke klidu, ustála jsem to. Na dalších

⁵⁷Rozhovor s Vítem Hradečným (26:36 – 27:50).

⁵⁸Rozhovor s Lukášem Hradečným (6:00 – 6:18).

⁵⁹Rozhovor s Lukášem Hradečným (8:10 – 8:23).

návštěvách jsem se radši nedívala. Dost ponižující bylo snažit se v přítomnosti bachařů mluvit o obyčejných věcech, o škole, o knížkách, o počasí.⁶⁰

V rozhovoru se mnou popisuje zkušenost první návštěvy podrobněji:

Já jsem pak viděla tátu na podzim v roce 1952 na Mírově... To byla první návštěva, kdy jsem ho mohla vidět, protože mě maminka vzala s sebou. Ten Mírov působí hrůzostrašně. Teď je to možná omítnuté, jak jsem viděla v nějaké reportáži, ale tenkrát to byl hrad... Prostě hrad, tlustý zdi, všechno černý, tmavošedý a věžňové byli za takovým tím drátěným sklem. To bylo do výšky člověka, takže jsme vlastně na sebe trošku halekali. Táta měl takovou šedozelenou... takový mundúr. Byli tam bachaři všude, takže jsem z toho měla takový stísněný pocit. Táta nám samozřejmě nemohl nic moc říct, ani my jemu. Takže to byly takové řeči jako: „Ty jsi vyrostla!“, „Co ve škole?“, „Co se učíte?“, „Co dělá Evička?“ a „Jestlipak posloucháte maminku?“. Maminka nás samozřejmě chválila, že se učíme dobře. A pokud jsme byly nemocné, já jsem trpěla trochu na angíny a moje sestra zase na průdušky a teď to byla doba, kdy byly plané neštovice taky, tak byla řeč o takových těch... prostě domácích starostech.⁶¹

Věra Hradečná poté též popisuje, jak se otec v jejích očích změnil za tu dobu, kdy ho viděla naposledy v Bohnicích a poprvé po 18 měsících na Mírově:

Já jsem ho hlavně špatně slyšela, jak na mě pokřikoval. Měl jiné brýle, protože... To jsem nevěděla, že mu je rozbili při výslechu. Takže to byla věc, kterou mu pak maminka musela zařídit, poslat mu prostě jiné brýle, on byl krátkozraký, takže to byl pro něj určitě trochu problém. Jinak mi nepřípadal jiný. Táta nikdy nebyl jaksi různolící, zdravě vypadající člověk. Byl to obrýlený, štíhlý muž se světlými vlasy, které mu začaly trochu šedivět, ale to nebylo vidět, protože tam nebylo záměrně žádné dobré osvětlení. Možná byl trochu pohublejší, ale mně tak nepřípadal. Mně jenom připadalo, že mu nesluší ten mundúr a že má jiné brýle. On se jinak snažil usmívat a ptal se mě hlavně na tu školu.⁶²

⁶⁰VITVAROVÁ, Zuzana (ed.): *Osudová kaňka. Příběhy dcer politických vězňů Československa*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2011, s. 162.

⁶¹Rozhovor s Věrou Hradečnou (34:15 – 36:04).

⁶²Rozhovor s Věrou Hradečnou (37:51 – 39:04).

Kromě první návštěvy otce ve vězení popisuje Věra Hradečná také několik návštěv dalších. Například na návštěvu, kdy otce poprvé od jeho zatčení viděla její mladší sestra Eva:

Ta ho poprvé viděla, když jsme jely na návštěvu do Ostrova u Karlových Varů, oni tomu říkali Ostrov nad Ohří. Takže tam jsme jely všechny tři, musely jsme jet na noc, měly jsme tam domluvený nocleh u známých. Takže jsme přenocovaly v Karlových Varech a ráno jsme jely vlakem, myslím, do toho Ostrova. Tam ta návštěva probíhala trochu jinak. Tam byly takové dřevěné baráky. Já si pamatuji hlavně, že se setra Eva trochu bála, ale táta byl hrozně rád, že jí vidí. On jak měl ten dar výmluvnosti, tak jí říkal takovými něžnými slovy „ty moje zlatíčko“. Já si to detailně nepamatuji, ale zkrátka se mu podařilo jí rozveselit a uchlácholit. Ona si ho nepamatovala určitě... z fotografií, my jsme si často prohlížely fotografie a vzpomínaly jsme na ty lepší časy. Takže nevím, jestli by ho třeba poznala, kdyby ho potkala, ale když věděla, že jde za tátou a že to je táta, tak už to pak bylo v pořádku.⁶³

Na otázku, jak často návštěvy otce ve vězení během devíti let, kdy byl zavřený, probíhaly, Věra Hradečná odpovídá:

No to bylo různé. Prostě návštěvy byly za odměnu. V tom Leopoldově například jsme nebyly ani jednou, ani jedna z nás. Protože maminka jednak neměla peníze, aby zaplatila jízdné pro tři, a pak taky vždycky jela do Bratislavy, přenocovala u Heleny Kosorinové a ráno potom jela do Leopoldova. Tam jsme tedy nebyly, tam byla maminka sama a pokud vím, tak tam byla jenom dvakrát nebo třikrát za tu dobu, co tam táta byl. A on byl potom vlastně nejdelší část trestu v Příbrami a to bylo blízko a tam jsme jezdily všechny tři.⁶⁴

Tomáš Hradečný na otázku, co ví o momentě, kdy jeho matka poprvé navštívila svého otce ve vězení, odpovídá nejprve poněkud zešíroka:

Vím, že ty kontakty tam byly nulové. Že jejich zájmem nebylo, aby jak vězni, tak rodiny byly v nějakém kontaktu. Takže tam bylo jednoznačně potřeba, aby se z těch odsouzených stali vyvrhelové společnosti. Aby zapracovala propaganda. Takže tam StB vyvíjela nátlak na rodiny, na manželky, aby se nechaly rozvést s těmi velezrádci a parazity společnosti. A ten nátlak byl poměrně surový a intenzivní. Jsem přesvědčený, že v řadě případů tomu nátlaku ty ženy prostě podlehly. Což nebyl asi případ, pokud vím, účastníků tohoto procesu, protože to byli vesměs praktikující katolíci.⁶⁵

⁶³Rozhovor s Věrou Hradečnou (40:53 – 42:32).

⁶⁴Rozhovor s Věrou Hradečnou (42:44 – 43:18).

⁶⁵Rozhovor s Tomášem Hradečným (54:20 – 55:50).

Aby posléze popsal, co mu o této zkušenosti vyprávěla jeho matka:

Máma mi říkala, že ta chvíle, kdy tam poprvé šli tím tunelem ostnatého drátu... Jeli tam vlastně půl dne nějakým studeným autobusem... Tak vlastně ten zážitek byl zdrcující. Prostě ta konfrontace s tou nesvobodou a s tím ponižujícím prostředím, s tou netolerantností a s takovou tou stupiditou, která stříká z lidí, co měli moc život ostatních organizovat... Tak, že tahle moc byla strašlivá.⁶⁶

O první návštěvě ve vězení se Tomáš Hradečný kromě své matky, mohl dozvědět ještě od zbylých dvou účastníků tohoto okamžiku, a to totiž od své babičky nebo dědy. Tomáš Hradečný k tomu říká:

Děda o tom nemluvil, s dědou jsem o tom nikdy nemluvil. Babička mi to vyprávěla a říkala, že jeli autobusem. A že v tom autobuse s nimi jel mimo jiné také R. A. Dvorský. Tak tím vlastně dala najevo, kdo všechno tam jel, protože R. A. Dvorský to byl někdo, ale taky musel jet autobusem. Ona na rozdíl od mámy tyhle nechci říct detaily, ale vlastně ty nálady nepopisovala. Nebo na to možná spíš chtěla zapomenout. Nebo prostě taky necítila potřebu ty hrůzy popisovat.⁶⁷

Dále Tomáš Hradečný přiznává, že o dalších návštěvách ve vězení se toho již moc nedozvěděl:

Babička popisovala takové ty detaily, kdy... co kdo měl za kabát na sobě... kolik bylo holkám let... Tak to, že tam jely spolu, vím. Ale ty podrobnosti vlastně neznám.⁶⁸

Vít Hradečný neví o návštěvách Ladislava Jehličky ve vězení nic konkrétního. Nikdo mu okamžik první, ale ani dalších návštěv nepopisoval. Říká:

Jenom vím, že to máma někde popisovala v tom smyslu, že k sobě vlastně ani nemohli a že z toho ona sama měla velice depresivní dojem.⁶⁹

⁶⁶Rozhovor s Tomášem Hradečným (58:38 – 59:38).

⁶⁷Rozhovor s Tomášem Hradečným (59:54 – 1:01:14).

⁶⁸Rozhovor s Tomášem Hradečným (1:03:43 – 1:04:08).

⁶⁹Rozhovor s Vítem Hradečným (31:48 – 32:08).

Pravnuk Ladislava Jehličky Lukáš Hradečný se k tématu první a dalších návštěv ve vězení vyjadřuje slovy:

Já jsem slyšel akorát o těch návštěvách ve věznici... Že to bylo strašně nepříjemné pro všechny, protože všude byly dráty, chlapi s puškami a já nevím co všechno... Takže to muselo být strašně nepříjemné.⁷⁰

Dalším tématem, kterému jsem se věnoval, bylo propuštění Ladislava Jehličky na svobodu v roce 1960. V knize *Osudová kaňka. Příběhy dcer politických vězňů 50. let* Věra Hradečná popisuje otcův návrat slovy:

A v roce 1960 se vrátil táta na amnestii, po devíti letech. A v družstvu hledali aranžérku a našli – mě. A nechali mě večerně studovat Střední odbornou školu výtvarnou. Táta pracoval nejdřív jako natěrač, pak řezal papír v družstvu Znak, krátce působil jako náborář v divadle, ale pak se dostal do Odeonu, jako výrobní referent. Maminka dosáhla postavení projektantky – specialistky. A sestru vzali na knihovnickou střední a pak i vysokou. Já jsem na další vzdělání rezignovala. Beztoho bych nedokázala dělat zkoušky z marxistické pavědy. Vdala jsem se – vylepšila jsem si kádrový profil sňatkem s mladíkem, jehož otec byl ve vězení dvanáct let, po smrti dostal kus papíru, kde stálo, že „skutky, pro něž jste byl odsouzen se nestaly“. Narodil se nám synek, pak druhý a třetí. A táta se v době uvolnění roku 1967 vrátil do obnoveného Vyšehradu.⁷¹

V téže knize Věra Hradečná popisuje, jak to mezi jejími rodiči po otcově návratu skřípalo:

Táta začal pomalu navazovat na svou překladatelskou činnost, častěji se zdržel s přáteli a mamince se to mlácení prázdné slámy nezamlouvalo. Připadala si opomíjená, její věrnost, podpora, výchova dětí, ústrky a nespravedlnosti v zaměstnání nedoceny. Nevnímala jsem to hned, bydlela jsem jinde a měla jsem své mateřské starosti. Ale odcizení mezi rodiči narůstalo a jejich vztah už nikdy nebyl harmonický.⁷²

O vztahu rodičů po otcově návratu se Věra Hradečná rozprávěla i během rozhovoru se mnou:

Vztah tatínka s maminkou byl nejdřív taky velmi pěkný. Myslím, že tam nebyly žádné problémy,

⁷⁰Rozhovor s Lukášem Hradečným (8:34 – 8:53).

⁷¹VITVAROVÁ, Zuzana (ed.): *Osudová kaňka. Příběhy dcer politických vězňů Československa*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2011, s. 164.

⁷²Tamtéž.

kromě toho, že maminka musela tátou vždycky přinutit, aby si vzal čistou košili. Tyhle věci on prostě, jestli má u boty každou tkaničku jinou nebo jestli má každou ponožku jinou nebo nějaké knoflíčky utržené, to byly pro něj věci absolutně nedůležité. Vůbec ho to nezajímalo. Důležitější zkrátka bylo, co bude ten den psát nebo překládat, co bude dělat. S kým se uvidí. Jestli půjde s někým na pivo nebo nepůjde a tak dále. Takže postupně docházelo i k takovým rozepřím, protože nebyl telefon v domě, neměli jsme mobily... Ted' táta někoho potkal, zašel s ním na pivo, maminka doma dělala večeři, čekala, že přijde... On jí nemohl dát vědět, zvláště z Veletržního paláce z lešení. No tak to bylo nepříjemné. A maminka říkala: „To nemůžeš říct Vaškovi, že jdeš domů a domluvit se s ním na jindy?“ No tak většinou, možná by to někdy mohl, že jo... ale jeho nezajímalo, že na něho doma čeká večeře. Samozřejmě byl rád, když ji dostal, ale popovídat si s přáteli, to pro něj bylo důležitější.⁷³

Dále Věra Hradečná mluví o tom, jak to po otcově propuštění z vězení vypadalo s běžným životem rodiny. Nejprve zmiňuje ryze praktické věci, které musela rodina po otcově návratu z vězení udělat. Například jak museli nově uspořádat bydlení:

Měli jsme radost. Ale samozřejmě jsme museli jinak uspořádat bydlení. Celá léta s námi bydlela naše prateta, které jsme dali gauč do kuchyně a maminka s tátou byli sestěhováni do jednoho pokoje a my se sestrou do druhého.⁷⁴

Nebo jak museli otci sehnat oblečení:

Jinak když táta přišel, tak neměl co na sebe. Tak ted' bylo potřeba ho obléknout. Naštěstí to bylo v květnu a nebylo potřeba mu hned koupit kabát. A taky ta naše finanční situace už byla trochu lepší.⁷⁵

Věra Hradečná též popisuje běžné věci, ve kterých se otec po devíti letech ve vězení změnil:

Byl zvyklý jíst jenom lžící, takže měl zpočátku trochu problémy. Říkal, že nechce jíst trojúhelníčky, že to měli v kriminále každý den, sýrové trojúhelníčky.⁷⁶

⁷³Rozhovor s Věrou Hradečnou (59:56 – 1:01:50).

⁷⁴Rozhovor s Věrou Hradečnou (48:18 – 48:40).

⁷⁵Rozhovor s Věrou Hradečnou (49:25 – 49:43).

⁷⁶Rozhovor s Věrou Hradečnou (50:47 – 51:02).

Dále mluví Věra Hradečná o tom, jak si její otec musel po návratu z vězení sehnat práci:

Kromě toho stěhování nábytku si táta musel najít nějakou tu práci a protože všichni propuštění měli nabídku od Rudných dolů, tak skončil jako natěrač na Veletržním paláci.⁷⁷

Na otázku, jaký byl její vztah s otcem po jeho propuštění z vězení, odpovídá Věra Hradečná slovy:

Tak já bych řekla, že po prvních několika dnech, kdy jsme se o'ukávali, tak ten vztah byl velmi láskyplný.⁷⁸

Tomáš Hradečný k dědově propuštění z vězení na amnestii v roce 1960 říká:

Zase toho mám nejméně asi z toho, co mně popisovala máma nebo něco z toho mála, co o tom napsal děda. Pro něj to samozřejmě musela být obrovská změna. Máma to popisuje tak, že museli chvíli okolo něj chodit hrozně opatrně, protože byl asi zvyklý každou chvíli slíznout nějakou ránu odněkud. Takže když se okolo něj někdo hnul rychle, tak měl tendenci uhýbat nebo se krýt. Tak to byly asi ty úvodní pocity, který jsou ale spíš fyzické, jako že má člověk nějaké reflexy, než si zvykne na nový prostor. A ve chvíli, kdy si zvykne, což může trvat samozřejmě nějaký měsíc, tak to vlastně ty reflexy odbourá a zvykne si na to nové prostředí. Takže to nedokážu říct, jak to proběhlo rychle. Vím ale, že to tam bylo, tenhle stav.⁷⁹

Kromě zmiňovaných fyzických problémů se Tomáš Hradečný zmiňuje též o dalších problémech, které po dědově propuštění z vězení nastaly:

Pak je spíš asi to dlouhodobější, což souvisí s tím, o čem jsem mluvil na začátku. Což je ta otázka, jak se vyrovnali, zejména děda s babičkou, s tou devítiletou pauzou. Tam máma říká, že si myslí, že se do určité míry prostě odcizili. Když se děda vrátil, bylo mámě osmnáct, za čtyři roky se vdala a měla děti. Takže ta možnost obnovení života rodiny byla asi poměrně krátká a navíc to samozřejmě provázelo to, že... [přemýšlí] ona ta amnestie nebyla úplná. Část vězňů byla propuštěna, ale trest jim prominutý nebyl. K tomu došlo až později. A ty podmínky pro život nebyly, kromě toho, že byl děda na svobodě, zase o tolik lehčí. Pořád to byl nepřítel režimu, měl nějaký cejch a měl jenom

⁷⁷Rozhovor s Věrou Hradečnou (54:46 – 50:01).

⁷⁸Rozhovor s Věrou Hradečnou (57:05 – 57:15).

⁷⁹Rozhovor s Tomášem Hradečným (1:04:48 – 1:06:17).

*nějaké možnosti, kde se pohybovat a kde pracovat a tak dále. Tam vlastně ta úskalí pokračovala.*⁸⁰

Vít Hradečný se k návratu svého dědy z vězení nevyjadřuje, pouze odhaduje, ve kterých letech byl děda ve vězení:

*Konkrétně vám to asi neřeknu... Jestli byl odsouzen v roce 1954 a propuštěn na amnestii... A teď nevím jestli to bylo v roce 1967 nebo 1966... Přesně to opravdu nevím.*⁸¹

Lukáš Hradečný přiznává, že o pradědově propuštění na svobodu nic neví. Věnuje se spíš času, který strávil Ladislav Jehlička ve vězení a důvodu, proč byl odsouzen:

*[...] dozvěděl jsem se věci jako, že šel do vězení v roce 1951. Důvod, proč ho zavřeli... [přemýšlí] to bylo protože zavírali všechny lidi z tohohle okruhu. Nevím tedy přesně za co... Vím tedy z jakého důvodu, ale nevím, jak to oni zdůvodnili... [přemýšlí] asi nějaká vlastizrada. Pak tedy vím, že byl odsouzený... A teď si nejsem jistý na nějakých dvanáct, čtrnáct let nebo něco takového a pak byl tedy propuštěný o něco dřív. Myslím, že po devíti letech.*⁸²

Tomu, za co byl Ladislav Jehlička odsouzen, se věnuje krátce i jeho vnuk Vít Hradečný:

*Já vím, že to byla ta skupina takzvané Zelené internacionály.*⁸³

Mimo osudu Ladislava Jehličky ve vězení mluví jednotliví narátoři i o tom, že těžké časy zažívali i příbuzní politických vězňů, kteří zůstali na svobodě. Například Věra Hradečná k tomu říká:

*Jinak maminka ta prošla mnoha prověrkami a já myslím, že manželky těch zavřených to měly v mnoha směrech horší než samotní odsouzení.*⁸⁴

O údělu své matky během zatčení otce, ale ostatně i o vlastní ztrátě dětství píše Věra Hradečná též v knize *Osudová kaňka. Příběhy dcer politických vězňů Československa*:

Maminka měla za sebou – stejně jako táta – čtyři roky studia na filosofické fakultě, než Němci

⁸⁰Rozhovor s Tomášem Hradečným (1:06:37 – 1:08:54).

⁸¹Rozhovor s Vitem Hradečným (32:22 – 32:48).

⁸²Rozhovor s Lukášem Hradečným (6:20 – 7:01).

⁸³Rozhovor s Vitem Hradečným (28:00 – 28:06).

⁸⁴Rozhovor s Věrou Hradečnou (49:43 – 50:00).

*zavřeli vysoké školy. A tak jí bylo dovoleno háčkovat pro Zádruhu čepice a kabátky, my se sestřičkou jsme pilně a otráveně namotávaly kilometry strojové vlny do klubek. Pak maminku napadlo, že přece umím řetízek a kroutit šňůrky a dělat strápce a bambule a háčkovat čepicím ohrádky a lemy kolem dokola – sbohem, kormidelníku Vlnovský, sbohem, hrdino Cide u toledské brány! Bezmocný dětský vztek...*⁸⁵

O tom, jak těžké časy museli prožívat ti členové rodiny, kteří zůstali na svobodě, hovoří též Lukáš Hradečný:

*S tím, že co mám z toho babiččina vyprávění... ne tedy přímo od ní, ale z toho co napsala... Tak z toho jsem si vzal, že to bylo hrozně těžké pro všechny rodiny těch politických vězňů, protože vlastně matka s dětmi byla najednou samotná, ještě k tomu byl otec těch dětí zavřený za nějaké zločiny proti režimu. Z toho jsem si vzal, že to muselo být pro tu rodinu hrozně těžké.*⁸⁶

3.3 Interpretace

Na základě rozhovorů se čtyřmi narátory z řad rodiny katolického publicisty, esejisty, překladatele a redaktora Ladislava Jehličky je možné porovnat odpovědi na tři základní otázky, na které všichni jednotliví narátoři odpovídali. První otázka se týkala momentu zatčení Ladislava Jehličky, otázka druhá první návštěvy ve vězení a návštěv dalších a konečně otázka třetí momentu propuštění Ladislava Jehličky z vězení.

3.3.1 Zatčení

Průběh zatčení Ladislava Jehličky je možné sledovat z několika pramenů. Sám Jehlička jej popisuje ve své knize *Křik Koruny svatováclavské* a zároveň se o něm můžeme dočíst v oficiální zprávě StB referující o jeho zatčení. Na rozdíl od Bedřicha Fučíka, který byl zadržen doma za přítomnosti členů své rodiny, nebyl nikdo z Jehličkových blízkých jeho zatčení přítomen. Jehličkova dcera Věra Hradečná se v rozhovoru se mnou zmiňuje pouze o poslední návštěvě otce v Bohnicích, kde předstíral duševní chorobu. Jehličkoví vnuci Tomáš a Vít Hradeční, stejně jako jeho pravnuk Lukáš, nebyli ještě v době zatčení na světě, takže znají zmiňovanou událost pouze zprostředkovaně nebo ji neznají vůbec.

⁸⁵VITVAROVÁ, Zuzana (ed.): *Osudová kaňka. Příběhy dcer politických vězňů Československa*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2011, s. 162.

⁸⁶Rozhovor s Lukášem Hradečným (7:03 – 7:39).

3.3.1.1 Doba zatčení

Ladislav Jehlička byl dle oficiální zprávy StB z jeho zatčení i své vlastní zmínky v knize *Křik Koruny svatováclavské* zatčen 3. května roku 1951. Tomuto datu odpovídá i výpověď Věry Hradečné, která vzpomíná, že svého otce viděla naposledy před jeho zatčením na návštěvě v Bohnicích v dubnu roku 1951. Co se doby zatčení týče, je zvláštní, jak se v jejím popisu liší výpovědi Jehličkových vnuků. Jehličkův mladší vnuk Tomáš Hradečný se o datu zatčení nezmiňuje, ale z jeho dalších slov je patrné, že mu jsou časové kontury dědova zatčení, věznění a propuštění známy. Naopak starší Jehličkův vnuk Vít Hradečný datuje dědovo zatčení a pozdější odsouzení mylně do roku 1954. Jakkoliv správně ví, že byl souzen v procesu se Zelenou internacionálou. Co se týče propuštění, jemuž se budu podrobněji věnovat v jedné z dalších podkapitol, datuje ho Vít Hradečný dokonce až do roku 1966 nebo 1967. Nedomnívám se, že tato výrazně špatná datace je u Víta Hradečného známkou nezájmu o dědu a jeho osudy. Z rozhovoru s ním totiž vím, že se o svého dědu ke konci jeho života staral. Zároveň byl velmi dojatý, když líčil dobu, kdy mu prarodiče zemřeli. Důvodem této neznalosti je dle mého názoru slabší znalost historie. Vždyť v roce 1954 již procesy s politickými vězni neprobíhaly a těžko bychom hledali politického vězně padesátých let propuštěného až v roce 1966 či 1967, tedy v době, kdy už se řešily spíše rehabilitace. Lukáš Hradečný, syn Tomáše Hradečného, přesně ví, že Ladislav Jehlička byl zatčen v roce 1951 a zároveň správně uvádí, že jeho praděda strávil ve vězení celkem devět let.

Pokud bych tedy měl odpovědět na výzkumnou otázku, zdali budou zástupci tří generací potomků Ladislava Jehličky znát příběh svého otce, dědy a pradědy, z perspektivy doby zatčení, nebude odpověď tak jednoduchá jako u rodiny Bedřicha Fučíka, kde byla jednoznačně kladná. Jehličkova dcera Věra, vnuk Tomáš a pravnuk Lukáš Hradeční sice dokáží říci, kdy došlo k jeho zatčení. U dalšího vnuka Víta je však posun oproti skutečnosti natolik veliký, že není možné plošně říci, že by všichni Jehličkovi potomci příběh svého otce, dědy a pradědy z perspektivy doby zatčení znali. Díky čemuž je možné zároveň odpovědět na výzkumnou otázku týkající se výrazných posunů oproti skutečnosti. Tři potomci odpovídali bez výraznějších posunů, ale jeden s posuny velmi výraznými.

3.3.1.2 Průběh zatčení

Pokud bylo nahlížení na zatčení Ladislava Jehličky z perspektivy doby zatčení poněkud složité, z perspektivy jeho průběhu je ještě komplikovanější. Zatímco Věra Hradečná ví správně, že její otec pobýval v době zatčení v psychiatrické léčebně v Bohnicích, kde předstíral duševní chorobu,

podobnou znalost ze tří dalších narátorů prokazuje již pouze její syn Tomáš. Další dva narátoři, Vít a Lukáš Hradeční, fakt, že Ladislav Jehlička pobýval v době zatčení v psychiatrické léčebně v Bohnicích, vůbec nevědí. Vít Hradečný se domnívá, že byl Ladislav Jehlička zatčen doma. Lukáš Hradečný říká, že si s Jehličkovým zatčením nic konkrétního nespojí. U Lukáše Hradečného je dle mého názoru neznalost průběhu pradědova zatčení dána tím, že většinu znalostí načerpal z článku, který napsala jeho babička. Tento text je součástí knihy *Osudová kaňka. Příběhy dcer politických vězňů Československa* a zároveň je dostupný online na webových stránkách občanského sdružení Dcery 50. let⁸⁷. Zde si ho ostatně Lukáš Hradečný přečetl. Právě v tomto článku informace o Jehličkově zatčení chybí. Přitom například průběh návštěv popisuje Lukáš Hradečný mnohem přesněji, včetně detailů jako byly ostatné dráty. Tedy detailu, který je možné ve zmiňovaném článku nalézt. Detailu, kterému dává Věra Hradečná veliký význam, neboť se zmiňuje o tom, že takové tunely z ostatného drátu neměla ani dravá zvěř v cirkusech. Vít Hradečný přesný průběh dědova zatčení nezná a domnívám se, že se s ním v minulosti ani neseznámil, nebo ho zapomněl. Právě proto mu přisoudil podobu, kterou zná z knih a filmů. Bylo-li možné na konci předchozí podkapitoly říci, že z perspektivy doby zatčení znají příběh svého otce, dědy a pradědy tři ze čtyř pamětníků, z perspektivy průběhu zatčení to jsou již jen dva. Tito dva, Věra Hradečná a Tomáš Hradečný, zároveň vyprávějí příběh Jehličkova zatčení bez výraznějších posunů. Lukáš Hradečný tento příběh nevypráví vůbec, neboť si s ním nic nespojí. Vít Hradečný popisuje dědovo zatčení s výrazným posunem oproti skutečnosti.

3.3.2 Návštěvy ve vězení

Co se týče návštěv Ladislava Jehličky ve vězení, je možné je sledovat pouze z rozhovorů s Věrou Hradečnou. Ostatní tři narátoři z rodiny Ladislava Jehličky, s nimiž jsem vedl rozhovory, znají okolnosti návštěv pouze zprostředkovaně.

U popisu první návštěvy Ladislava Jehličky ve vězení je možné si povšimnout podobného fenoménu jako u popisu první návštěvy Bedřicha Fučíka. Tím je přenos rodinné paměti v rodinné linii. Podobně jako si rodinná linie Pokorných vzpomíná nejvýrazněji na bílé vlasy Bedřicha Fučíka u první návštěvy, rodinná linie Hradečných [Věra Hradečná, její syn Tomáš a jeho syn Lukáš] popisuje jako nejvýraznější motiv první návštěvy tunel z ostatných drátů. Domnívám se, že na desetiletou Věru Hradečnou musel natolik zapůsobit, že o něm vyprávěla Tomáši Hradečnému

⁸⁷HRADEČNÁ, Věra: „Co tě nezabije, to tě posílí...“ Dostupné z: <<http://www.dcery.cz/?mid=630>> (citováno 27. 2. 2014).

takovým způsobem, že poté utkvěl v paměti i jemu. O ostatních drátech vypráví i Hradečného syn Lukáš. Nepřipisuji to však tomu, že by mu o tom vyprávěla babička či otec, ale domnívám se, že si tento výrazný detail zapamatoval z babiččina článku. Je zvláštní, že o tomto ani jiném motivu, který by si mohl spojit s návštěvami Ladislava Jehličky ve vězení, se nezmiňuje Vít Hradečný. Ten výrazně časově posunul dědovo zatčení, neuměl popsat jeho průběh a nevěděl ani nic o návštěvách. Odpověď na výzkumnou otázku, zdali znají jednotliví potomci Ladislava Jehličky příběh svého otce, dědy a pradědy z perspektivy návštěv ve vězení, tak není opět jednoznačná. Věra Hradečná si s návštěvami otce ve vězení spojí spoustu vzpomínek. Tomáši Hradečnému některé z matčiných vzpomínek utkvěly v paměti a vybavuje si i takové detaily, jako byl tunel z ostatního drátu. O ostatních drátech mluví i Lukáš Hradečný, jehož popis návštěv je jinak strohý a mlhavý. Vít Hradečný si s návštěvami Ladislava Jehličky ve vězení nespojí nic. Je tedy možné říct, že příběh Ladislava Jehličky z perspektivy návštěv ve vězení znají Věra Hradečná a Tomáš Hradečný. Méně již Lukáš Hradečný a vůbec ho nezná Vít Hradečný. Vzhledem k tomu, že Lukáš a Tomáš Hradeční návštěvy ve vězení téměř vůbec nepopisují, není možné mluvit o výraznějších posunech oproti skutečnosti.

3.3.3 Propuštění na amnestii

Co se týče propuštění Ladislava Jehličky na amnestii v roce 1960 je možné ho sledovat pouze z rozhovoru s Věrou Hradečnou, neboť Jehlička se k němu ve své knize *Křik Koruny svatováclavské* nevyjadřuje. Zbylí tři narátoři, s nimiž jsem vedl rozhovory, znají detaily jeho propuštění pouze zprostředkovaně. Na rozdíl od pamětníků z rodiny Bedřicha Fučíka se potomci Ladislava Jehličky nezmiňují o tom, jak přesně probíhal den, kdy se Jehlička vrátil z vězení. Věra Hradečná popisuje jednak praktické věci, které bylo nutno s otcovým návratem zařídit a především pak vztah rodičů po otcově propuštění. To, že tento vztah nebyl ideální, v rozhovoru komentuje i Tomáš Hradečný. Ten tak opět potvrzuje fakt, že mu je příběh Ladislava Jehličky dobře znám. Naopak Vít a Lukáš Hradeční si s Jehličkovým návratem z vězení nespojí nic konkrétního. Odpověď na výzkumnou otázku týkající se toho, zdali budou znát potomci Ladislava Jehličky příběh svého otce, dědy a pradědy z perspektivy propuštění na amnestii je tedy opět poloviční. Věra a Tomáš Hradeční tento příběh znají, Vít a Lukáš nikoliv. Vít a Lukáš Hradeční o propuštění na amnestii opět vůbec nemluví, takže není možné se zmínit o výrazných posunech oproti skutečnosti.

3.3.4 Shrnutí

Na základě předchozího srovnání výpovědí jednotlivých členů rodiny Ladislava Jehličky není možné podobně jako u rodiny Bedřicha Fučíka říci, že by se Jehličkův příběh uchoval a to bez

výraznějších posunů. Příběh se uchoval pouze ve dvou generacích, neboť jeho přesné kontury zná pouze Věra Hradečná a její syn Tomáš. Oba dva tito narátoři se podobně vyjadřovali k Jehličkově zatčení, návštěvám ve vězení i propuštění na amnestii v roce 1960. Ve třetí generaci se však nezachoval u všech jejích členů, neboť Vít Hradečný ve své výpovědi oproti skutečnosti znatelně posunul okolnosti Jehličkova zatčení, o návštěvách ve vězení a propuštění na amnestii nevěděl nic a Jehličkovo věznění, budeme-li za věznění považovat též vyšetřovací vazbu, posunul z let 1951 - 1960, do let 1954 - 1967, což je nejzřetelnější posun oproti skutečnosti. Zástupce čtvrté generace Lukáš Hradečný správně datoval věznění Ladislava Jehličky a z babiččina článku si vybavil popis ostatných drátů během první návštěvy ve vězení. Jinak však o zatčení, návštěvách a propuštění nevěděl nic bližšího.

Ve výpovědích mě nejvíce zaujal rozdíl ve znalostech osudů Ladislava Jehličky u jeho dvou vnuků. Tento rozdíl je dle mého názoru způsoben několika faktory. Mezi tyto faktory však neřadím věk. Starší Vít Hradečný toho totiž ví o osudech Ladislava Jehličky coby politického vězně mnohem méně než jeho mladší bratr Tomáš. Dle mého názoru je to dáno tím, že Tomáš žil s prarodiči od svých osmnácti let až do svých dvaceti tří. Vít v této době studoval v Brně a s prarodiči měl tak logicky mnohem slabší kontakt. V době, kdy se přestěhoval za prarodiči do branické vily, byli již oba velmi staří a zanedlouho pár měsíců po sobě zemřeli. Dalším faktorem budiž to, že Tomáš Hradečný se vždy zajímal o historii více než jeho starší bratr Vít. Toho budiž důkazem, že sestavuje rodinný rodokmen a angažuje se i v neziskové organizaci Dcery 50. let, na jejíž akce svou matku často doprovází. Při těchto setkáních má často příspěvky, v nichž jako vystudovaný architekt zasazuje citáty Ladislava Jehličky do kontextu současné architektury a urbanismu. Podle Věry Hradečné by se těmito akcím nevyhýbal ani její starší syn Vít, nicméně jeho profesní specializace (pracuje jako manažer statistické firmy) není blízká tématice politických vězňů 50. let. Domnívám se, že pro Víta Hradečného není fakt, že byl jeho děda politickým vězněm zanedbatelný. Mnohem více však Ladislava Jehličku vnímá jako svého dědu než jako politického vězně. Pokud bych měl výpovědi všech členů Jehličkovy rodiny shrnout a zodpovědět výzkumné otázky, řekl bych, že se v rodinné paměti příběh bez výraznějších posunů uchoval pouze u dvou ze čtyř potomků Ladislava Jehličky.

4 Rodina Karla Procházky

4.1 Karel Procházka

Český a československý politik, poválečný poslanec Prozatímního národního shromáždění za Československou stranu lidovou Karel Procházka se narodil roku 1908 v Dobrušce. Po absolvování obecné školy vystudoval učitelský ústav v Hradci Králové, kde v roce 1927 odmaturoval. Poté působil na řadě míst východních Čech jako učitel dějepisu a zeměpisu na obecných a měšťanských školách. Od roku 1941 byl řídícím učitelem ve Skalce u Dobrušky. Byl členem mnoha organizací a spolků (Junák, Orel, atd.), do jejichž časopisů také přispíval. Byl též aktivní jako režisér ochotnického divadla. Od roku 1933 byl členem Československé strany lidové. Za II. světové války se účastnil domácího odboje. Po válce se stal předsedou krajské organizace Československé strany lidové. Zde setrval do parlamentních voleb v roce 1946. V letech 1945 – 1946 byl poslancem prozatímního Národního shromáždění za Československou stranu lidovou. Po únoru 1948 byl propuštěn ze školy a politicky pronásledován. Krátce pracoval jako dlaždič. Komunisté na něj nasadili konfidenta, který jej přesvědčil, aby se pokusil emigrovat. Při ilegálním pokusu o překročení hranic byl zadržen a uvězněn. V létě 1949 byl ve vykonstruovaném procesu odsouzen pro trestný čin velezrady a vyzvědačství na třicet let odnětí svobody. Prošel řadou věznic (Plzeň - Bory, Leopoldov, Valdice). Ve vězení napsal dosud nevydanou sbírku básní *Kruh a kříž*. V květnu roku 1960 byl propuštěn na amnestii. Poté se vrátil ke své rodině do Dobrušky a následně byl zaměstnán u okresního stavebního podniku jako skladník a pak u ČSAD jako vrátný a pumpař. Dlouhé věznění se podepsalo na jeho zdraví a psychice. Zemřel předčasně v roce 1974 v opočenské nemocnici.⁸⁸ Z rodiny Karla Procházky jsem vedl rozhovory s jeho dcerou Hanou Tížkovou (ročník narození 1935), vnukem Martinem Tížkem (1960) a pravnučkou Kateřinou Tížkovou (1986).

4.2 Jednotlivé konkrétní vzpomínky na Karla Procházku

Dcera Karla Procházky Hana Tížková se k otcově zatčení vyjadřuje v knize *Osudová kaňka. Příběhy dcer politických vězňů Československa* slovy:

Můj tatínek Karel Procházka byl zatčen v dubnu 1948 a odsouzen ve skupině za velezradu, vyzvědačství a opuštění republiky. Rozsudek zněl: 30 let odnětí svobody, ztráta majetku a občanských práv. Doma jsme s maminkou zůstaly já třináctiletá a moje malá sestra, která šla po prázdninách do

⁸⁸PEHR, Michal: *Cestami křesťanské politiky. Bibliografický slovník k dějinám křesťanských stran v českých zemích*. Praha: Akropolis, 2007, s. 206.

první třídy. Celý náš život byl náhle naruby a my jsme se snažily den po dni hledat rovnováhu. Maminka začala pracovat v továrně na směny a my dvě jsme si musely zvykat na samotu a prázdné místo po tátovi.⁸⁹

V rozhovoru se mnou Hana Tížková popisuje otcovo zatčení podrobněji:

Tatínek byl nejdřív zavřený, když byl pohřeb Jana Masaryka. Tak všechny takové lidi posbírali a zavřeli v Hradci Králové na týden, aby se nemohli zúčastnit toho pohřbu. Potom přišel domů a pak vím, že s maminkou do noci něco řešili... To se asi připravoval, protože všichni jeho kolegové, se kterými kamarádil, odešli za hranice. Náš táta to tedy zřejmě prošvihl, protože teď jsme se dozvěděli, že se vrátil. Že už někde byl a že šel přes Polsko a že se vrátil. Ale no to jsme nevěděly, my jako děti. Akorát mi tatínek dával dárek pro sestru a říkal: „Haničko, to jí dáš pod stromeček“... Tak jsem se neptala proč a tatínek odešel a maminka čekala plná napětí... Tak jsme čekaly, až jsme dostaly korespondenční lístek: „Děvčata, dobře to dopadlo. Jsem v Německu, vzpomínám na Vás. Příště napíšu víc.“ Byl to korespondenční lístek z Německa, takže maminka už měla jistotu, že je pryč a šla nahlásit, že je nezvěstný. Že tady týden nebyl a aby ho hledali. Jenomže on už byl dávno na Pankráci. Protože spadl do té akce Kameny.⁹⁰

Poté Hana Tížková popisuje průběh zmiňované akce Kameny:

Už si je vezli agenti, kteří na ně byli nasazení. Oni tím chtěli získat zřejmě ještě celou řadu lidí, kteří jim pomáhali. Takže je vezli na hranice, kde byla jako celnice. Tam to bylo americké, byli tam Američani v těch uniformách, hrál se tam jazz... Bylo to jak kaširovaný film, jak děda říkal. Oni byli celí šťastní, že tam jsou... Tak čekali, že si tam uleví... Ale oni se jich i začali vyptávat. Proč jdou? Jak jdou? Kdo je tam poslal? Potom jim tedy ukázali směr, vyvedli je, dali jim, tuším, večeři... Ušli pár set metrů, tam je sklapli a odvezli na Pankrác.⁹¹

Vnuk Karla Procházky, Martin Tížek, se narodil v roce 1960, tedy ve stejném roce, kdy byl jeho děda propuštěn na amnestii. Když v roce 1974 zemřel, bylo tedy Martinu Tížkovi čtrnáct let. Na otázku, co ví o dědově zatčení, odpovídá slovy:

Nicméně si myslím, že to jeho zatčení bylo z jeho politické činnosti... A to jsem se dodneška

⁸⁹VITVAROVÁ, Zuzana (ed.): *Osudová kaňka. Příběhy dcer politických vězňů Československa*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2011, s. 433.

⁹⁰Rozhovor s Hanou Tížkovou (10:10 – 11:47).

⁹¹Rozhovor s Hanou Tížkovou (11:54 – 12:47).

nedozvěděl, jestli byl v nějaké odbojové skupině, nebo nebyl. To jsem se takhle daleko nedostal v tom pátrání. Nicméně mamka mi vypravovala, jak k tomu došlo. Že podlehl jakémusi provokatérovi, který mu říkal, že takto exponovaní lidé, kteří nejsou komunisti nebo jsou proti nim, tak ti budou mít problémy, že jim jde až o život. Že je zatknou a že s nimi udělají krátký proces. Aby tedy utekl. Vypravovala mi to v tom smyslu, že byl donucen utéct na hranice. Jestli to je pravda nebo ne, to nevím. To jsem dál nezkoumal a ani to asi nevyzkoumám. Možná to je někde v zápisech. Nicméně opakuji, že mamka mi říkala tohle. Takže někdo ho informoval, že ho za tu jeho činnost určitě zavřou. Ať se tedy rozhodne, že by bylo lepší utéct. A že bude nějaká spojka, která ho vyzve a tak dále. Takže ho nějaká spojka vyzvala, on někam odjel. A tenhle útěk se takhle realizoval, aspoň v tom podání, co mi mamka vypravovala. Nicméně to byla nějaká připravená akce... Ona se nějak jmenovala, to nevím... [přemýšlí] Balvan možná... To si ale možná pletu s něčím jiným. Ale byly to hranice, který nebyly na hranicích, ale byly posunuté do vnitrozemí. Takže to byla akce, kde spoustu lidí takhle nachytali. Bylo tam u toho i takové divadlo, měli tam i lidi nějak ustrojené jako americky. Mamka mi říkala, že je tam uvítali. Dokonce napsali nějaký pohled, jak to bylo domluvené. Že až se dostane za hranice, tak napíše, že to všechno dobře dopadlo. Ale ono to bylo asi už všechno v režii komunistů.⁹²

Na otázku, v jakém roce byl Karel Procházka zatčen, Martin Tížek odpovídá:

Děda musel být zatčený v nějakém čtyřicátém osmém. On byl zavřený celkem na dvanáct let a pustili ho v roce 1960, když jsem se narodil. To se mi pamatuje dobře.⁹³

Pravnučka Karla Procházky, Kateřina Tížková, se narodila v roce 1986 a svého pradědu zná tedy jen z vyprávění. O jeho zatčení jí vyprávěla její babička Hana Tížková:

Když jsme se potom s babičkou dostaly na to téma, proč byl zavřený, kdo ho zavřel, nebo jak k tomu došlo, tak jsem si říkala, že jsem to už všechno zapoměla. Jenom jsem si říkala, že to bylo asi kvůli jeho názorům a potom jsem možná někde viděla na stroji napsané rozhodnutí. A tam bylo napsané za velezradu. Takže si pamatuji, že byl zavřený za velezradu. Ale myslím si, že to bylo tak, že plánoval nějaký útěk. Nevím, jestli to bylo tak, že se domluvili s těmi lidmi z té politické strany a prostě se rozhodli opustit republiku... Ale pořád jsem nechápala, jak to bylo s tou rodinou. Že by tady nechal ženu a děti? Ale asi byli domluvení, že je tady nechá a oni za ním pak přijedou. To tedy nevím jak. Ale myslím, že se pokusili o útěk a nějak jim to nevyšlo. Jestli je buď někdo zradil, někdo uvnitř, nebo jestli je někdo fakt jenom náhodně objevil na hranicích. Každopádně vím, že ho chytili a asi

⁹²Rozhovor s Martinem Tížkem (24:06 – 26:35).

⁹³Rozhovor s Martinem Tížkem (27:55 – 28:09).

*proběhl nějaký soud. A byl odsouzen, to vím. Byl odsouzen na doživotí. A až potom mu byl ten trest zkrácený. Takže nakonec ve vězení strávil dvanáct let. To si taky pamatuji z toho vyprávění.*⁹⁴

Co se týče zatčení Karla Procházky, při prostudování archivních zdrojů z Archivu bezpečnostních složek je možné zjistit, že byl zatčený celkem třikrát. Poprvé při údajném plánování pokusu o útěk na začátku dubna roku 1948. Podruhé při pohřbu prezidenta Edvarda Beneše v září roku 1948. A nakonec při skutečném pokusu o nelegální překročení hranic tehdejšího Československa v listopadu téhož roku. Prvnímu zatčení předcházelo setkání s bratrancem Jaroslavem Hůlkem na konci března roku 1948 v Dobrušce. Karel Procházka se Hůlka vyptával na situaci na hranicích a kolik lidí touto cestou prchá. S Hůlkem následně odjel do Karlových Varů. Na návštěvě pobyl dva dny a pak se vrátil do Dobrušky. Dne 3. 4. se měl Karel Procházka dostavit na stanici SNB v Dobrušce. Odtud byl převezen do Hradce Králové a dne 9. 4. ho předali do Prahy do Bartolomějské.⁹⁵ K zatčení Karla Procházky došlo krátce po zatčení Jaroslava Hůlka a několika dalších lidí. Po výsleších byli obvinění předáni do věznice Krajského trestního soudu v Praze, odkud byl Karel Procházka propuštěn v červenci roku 1948 na základě abolicie udělené prezidentem Klementem Gottwaldem. Podruhé byl Karel Procházka zatčen, jak již bylo zmíněno výše, při pohřbu prezidenta Edvarda Beneše v září roku 1948. Toto jeho druhé zatčení bylo podle Procházky impulsem k tomu, aby se pokusil odejít z Československa natrvalo. Samotný Procházka k tomu během výslechu StB řekl:

*Když jsem byl při pohřbu prezidenta republiky Dr. Beneše zajištěn a další mé neúspěšné hledání zaměstnání, jakož i morální okolnosti, které jsem musel od února prožít, mě přiměly k tomu, že jsem začal pomýšlet na odchod. Respektive na to, že by bylo lépe opustiti ženu a děti a odejít do zahraničí.*⁹⁶

Třetí zatčení bylo pro Karla Procházku osudným, neboť po něm se na svobodu dostal až za dvanáct let. Ve výslechovém protokolu StB popisuje samotný Procházka osudový ten takto:

V pátek ráno dne 12. 11. 1948 jsem odjel tak, aby moje žena ničeho netušila – řekl jsem jí, že jsem v závodě dovolen a že jedu na Ministerstvo sociální péče, kde jsem se zajímal o poradce při volbě povolání a zpátky, že se stavím u příbuzných v Týnci a že domů přijedu v sobotu nebo v neděli večer. V Praze dělo se vše tak, jak jsem měl naznačeno majorem Aubrechtem. U Wilsonova pomníku

⁹⁴Rozhovor s Kateřinou Tížkovou (7:24 – 8:44).

⁹⁵Výslechový protokol Karla Procházky ze dne 13.4. 1948, Oblastní úřadovna státní bezpečnosti v Praze. Archiv bezpečnostních složek: Vyšetřovací svazek V-3307 MV, s. 106.

⁹⁶Výslechový protokol Karla Procházky ze dne 22.12. 1948, Oblastní úřadovna státní bezpečnosti v Praze. Archiv bezpečnostních složek: Skupinový vyšetřovací svazek V-933/5 HK, s. 98-99.

před Wilsonovým nádražím na mě čekaly, dáma a pán, přijelo auto, sedli jsme a bez zastávky a téměř bez rozhovoru jsme odjeli až do Plzně. Zde dáma vystoupila /na někoho se čekalo, ale nepřišel/ před hotelem Continental a my, t.j. šofér, průvodce a já jsme odjeli do Klatov, kde jsme čekali celé odpoledne a prohlédli jsme si město. Z Klatov jsme odjeli večer ke klatovskému nádraží, kde se se mnou pán z Prahy, který se mi vůbec nepředstavil, rozloučil a místo něho přišel /snad přijel vlakem/ jiný, který se mi rovněž nepředstavil. Odjeli jsme z Klatov po tmě a v lese snad před Kdyní jsme čekali do 18:30 hod. Pak jsme projeli Kdyní a několika osadami. Před jednou jsme vystoupili a oklikou přes pole a pastviny, podél potůčku a rybníka byl jsem zaveden před závoru, bylo mně řečeno, že jsou to hranice, můj průvodce se se mnou rozloučil. Na druhé straně závor jsem byl zatčen hlídkou SNB.⁹⁷

K otázce týkající se první a dalších návštěv Karla Procházky ve vězení se postupně vyjadřují všichni tři narátoři, které jsem oslovil. Hana Tížková první návštěvu otce ve vazbě na Pankráci popisuje v knize *Osudová kaňka. Příběhy dcer politických vězňů Československa* slovy:

Tatínek byl ještě ve vazbě na Pankráci, maminka dostala povolenku návštěvy i pro jedno dítě. Jely jsme spolu. Stoupaly jsme po širokých schodech k věznici a zaslechly pláč. U jedněch postranních dveří se choulila plačící žena. Maminka přispěchala, aby se zeptala na důvod pláče a nabídla pomoc. Paní řekla: „Dostala jsem povolení navštívit zatčeného manžela. On byl důstojník Československé armády. Jsem až z Moravy, postarala jsem se o děti a přes noc jela do Prahy. A tady mi teď řekli, že můj muž byl dnes časně ráno popraven! Bez rozloučení!“ Byla jsem dítě, ale dodnes mám před očima obě smutné a zlomené ženy.⁹⁸

O této návštěvě se Hana Tížková v rozhovoru se mnou zmiňuje jen okrajově:

Já jsem tátu viděla po dvou letech... Tak rok a půl to možná bylo... Viděla jsem ho ještě na té Pankráci. Tam jsme spolu s maminkou jely.⁹⁹

Jako první návštěvu popisuje návštěvu na Borech, kam jejího otce převezli poté, co byl odsouzen:

A pak první taková návštěva, když už byl odsouzený, byla už na Borech.¹⁰⁰

⁹⁷Výslechový protokol Karla Procházky ze dne 22.12. 1948, Oblastní úřadovna státní bezpečnosti v Praze. Archiv bezpečnostních složek: Skupinový vyšetřovací svazek V-933/5 HK, s. 101.

⁹⁸VITVAROVÁ, Zuzana (ed.): *Osudová kaňka. Příběhy dcer politických vězňů Československa*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2011, s. 433.

⁹⁹Rozhovor s Hanou Tížkovou (14:19 – 14:35).

¹⁰⁰Rozhovor s Hanou Tížkovou (14:36 – 14:41).

Tuto návštěvu popisuje Hana Tížková v knize *Osudová kaňka. Příběhy dcer politických vězňů Československa*:

Jakmile byl táta odsouzen, převezli ho do Plzně na Bory. Neviděly jsme ho téměř rok. Na návštěvu jsme tentokrát jely s maminkou obě, sestra i já. Vezly jsme i povolený potravinový balíček připravený s velkou péčí a láskou. Zírala jsem s úžasem, jak náš balík byl prozkoumáván, krájen, drcen a prostě znehodnocován. Pak už jsme jen čekaly a čekaly před dlouhou vězeňskou chodbou oddělenou katrem, u jehož pootevřených dveří stál bachař. V dálce se objevil taťka mezi dvěma dozorci. Moje malá sestra zavolala „tatínku“, podběhla pod rukou dozorce a utíkala tátovi naproti. Co se stalo? Bezpečnostní technika zafungovala! Za houkání sirény byla sedmiletá dcera nepřítele státu lapena a doslova vyhozena před vrata věznice – na ulici. Myslím, že mamčině dilema – mluvit po roce s manželem, anebo jít pro malou dcerku – bych nikdy řešit nechtěla.“¹⁰¹

Poté Hana Tížková popisuje, jak se otec za dobu, kdy ho neviděla, změnil:

No tak změnil se dost. Protože, to víte, ta Bartolomějská, to tedy bylo... Tak zaprvé byl zhublý. Tatínek byl vždycky takový kulaťoučký. A měl hlavně bílé vlasy. Což tedy, vždyť kolik mu to bylo... [přemýšlí] třicet osm, třicet sedm, tak nějak.¹⁰²

Vzpomíná i na výše zmíněnou první návštěvu na Borech a popisuje, jak jim bachaři zničili balíček pro otce:

Vezly jsme taky balíček, který jsme musely v takové předmístnosti předat. A teď k mému úžasu to rozbalili, ale to by nebylo všechno. On [bachař] měl nůž a teď – vánočka? Tak to rozkrájeli. Tohle všechno prostě rozdrobili... Tatínek měl hrozně rád vajíčka, tak jsme mu vezly vajíčka natvrdo. Ta prostě roztloukli a oloupali, jako kdyby ta slepice mohla něco napsat.“¹⁰³

Zmíní se i o tom, jak při první návštěvě bachaři vyhodili na ulici její sedmiletou sestru:

Sestra v ten moment, kdy ho uviděla, tak zakřičela „tatínek“ a podběhla pod rukou toho dozorce, který držel kliku a utíkala k němu. Začalo zvonění, bušení, pískání. Okamžitě přerušená

¹⁰¹VITTVAROVÁ, Zuzana (ed.): *Osudová kaňka. Příběhy dcer politických vězňů Československa*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2011, s. 434.

¹⁰²Rozhovor s Hanou Tížkovou (14:54 – 15:16).

¹⁰³Rozhovor s Hanou Tížkovou (15:59 – 16:34).

*návštěva. Moji milou sestru chytily za flígr a vyhodili jí ven před věznicí.*¹⁰⁴

Hana Tížková též popisuje, jak návštěvy otce probíhaly technicky:

*To bylo prostě příšerné. Bud' jsme ho viděly nebo jsme ho slyšely. Obojí nešlo. Tam bylo sklo, skrz které nebylo slyšet, ale bylo vidět. A pak tam byl proděravělý plech a tam ho nebylo vidět, ale zase jsme s ním mohly mluvit.*¹⁰⁵

Další z návštěv otce ve vězení, která utkvěla Haně Tížkové v paměti, je ta, kdy si jela se svým budoucím manželem do Leopoldova pro otcovo požehnání:

*Čas neúprosně běžel dál a byla jsem dospělá. Seznámila jsem se s manželem a toužila po tom, abych ho mohla tatínkovi představit osobně. Maminka se zřekla své návštěvy a místo ní jel on. Po příjezdu do Leopoldova jsem prosila na velitelství o umožnění naší návštěvy – ale ne! A tak jsme se oba vraceli s nepořízenou a povolenka propadla. Dalšího půl roku následovaly písemné žádosti a prosby, až se opravdu podařilo, že jsme si před svatbou oba mohli přijet pro tatínkovo požehnání za zamřížovaným oknem leopoldovských kasemat.*¹⁰⁶

Poměry v Leopoldově považuje Hana Tížková za nejhorší ze všech věznic, kterými její otec prošel:

*Nejhorší to bylo v Leopoldově. Tam to asi bylo nejhorší, protože tenkrát maminka řekla: „Bože, Karličku, co tu s tebou dělají?“ a byl konec návštěv. A už jsme byly venku. Protože to jsme ho skoro nemohly poznat... On nikdy nemohl napsat, že byl nemocný nebo něco takového, to nešlo. Tak byl asi nějaký nemocný. A jinak se tam asi měli hrozně. Měli tam vyloženě hlad. Neexistovaly žádné balíky. My jsme mu nemohly poslat vůbec nic.*¹⁰⁷

To, jak návštěvy probíhaly, se podle Hany Tížkové změnilo až po otcově přesunu do Valdic:

Právě proto, že byl nemocný, ho poslali do těch Valdic. Protože Valdice byly brány jako vězeňská nemocnice. Tady jsme zažili návštěvu, kde jsme seděli u stolu jako lidi. Mamka se mohla s

¹⁰⁴Rozhovor s Hanou Tížkovou (17:42 – 18:04).

¹⁰⁵Rozhovor s Hanou Tížkovou (18:25 – 18:38).

¹⁰⁶VITVAROVÁ, Zuzana (ed.): *Osudová kaňka. Příběhy dcer politických vězňů Československa*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2011, s. 436.

¹⁰⁷Rozhovor s Hanou Tížkovou (19:35 – 20:07).

*dědou držet za ruce. Poprvé po tolika letech.*¹⁰⁸

V knize *Osudová kaňka. Příběhy dcer politických vězňů Československa* Hana Tížková totožnou událost doplňuje:

*To jsem už měla synka, necelý rok starého, a chtěla jsem ho tatínkovi ukázat. Návštěva se uskutečnila a já jsem žasla. Poprvé po deseti letech jsme seděli u stolu proti sobě jako lidé, mohli se držet za ruce a pan dozorce byl dokonce tak laskavý, že dovolil tátovi, aby si svého prvního vnoučka pochoval.*¹⁰⁹

Martin Tížek popisuje jednu z návštěv ve vězení slovy:

*Nevím, jestli to byla první návštěva. To si nepamatuji, jestli to charakterizovala [matka] jako první návštěvu. Ale asi jsem si to s tím spojil. Ten zážitek, který z toho mám já. Já si pamatuji věci... Ne datum, to musím vždycky dopočítat. Ale pamatuji si spíš ty citové věci, které mi ona sdělí. A to tedy, že se ho lekla. Že byl, to si pamatuji, hrozný. Asi jak vypadal tedy. Že byl fyzicky zničený. Že byl jednak tedy hubený. Vůbec nebyl taková kulička. Takže tam asi to fyzické násilí bylo a to se na něm už podepsalo.*¹¹⁰

Kateřina Tížková při otázce na jednotlivé návštěvy vypráví příběh, který zná od své babičky:

Jednou vyprávěla takový silný zážitek. *Že když tam šly s tou mladší sestrou, která byla úplně dítě, tak ta viděla, jak přivádějí tatínka... Tam byly nějaké mříže, dozorci... A oni ho přiváděli. Tam stála ta maminka, moje babička a její sestra. A teď ta malá sestra, jak ty malé děti jednají pudově, tak když viděla tatínka, tak na něj začala křičet „tatínku“ a běžela k němu. Nějak proklouzla mezi těmi dozorci... A jestli fakt doběhla k tomu tatínkovi... Prostě spustili poplach, běželi za ní dozorci, protože se to asi nesmělo. Museli vyčkat, až ho dovedou do nějaké místnosti nebo na nějaké místo, ale to ona jako dítě nevyčkala a chytla se tatínka. No ale pak ji dozorci vyhodili. Vyhodili to dítě ven a řekli, že tam bude čekat – sedmileté dítě... A teď se musela ta maminka rozhodnout, jestli půjde s tou svojí mladší dcerou ven, aby ji tam nepřejelo auto nebo ji někdo nevezal... Nebo jestli uvidí jednou za rok svého manžela. Myslím, že to dopadlo tak, že byla s tím svým manželem. Asi si popovídali a*

¹⁰⁸Rozhovor s Hanou Tížkovou (20:10 – 20:32).

¹⁰⁹VITVAROVÁ, Zuzana (ed.): *Osudová kaňka. Příběhy dcer politických vězňů Československa*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2011, s. 438.

¹¹⁰Rozhovor s Martinem Tížkem (33:25 – 34:09).

vnitru trnula hrůzou, co se tomu dítěti, které bylo venku, stane.¹¹¹

Poté Kateřina Tížková vypráví o průběhu další návštěvy, kterou zná opět od své babičky:

Když šel děda, babičky manžel, žádat do věznice o ruku pradědu... Tatínka vlastně, jestli si může vzít jeho dceru. Myslím si, kolik jim tak mohlo být, babičce mohlo být přes dvacet nebo nějak tak okolo. Nevím tedy, která věznice to byla. Jestli to už byly Valdice. To nevím, je to možné. To mi nepopisovala nějak přesně, na co se děda ptal. Ale pravděpodobně tak, jak se žádalo o ruku. Jestli si může vzít jeho dceru. Děda se pravděpodobně s tím svým budoucím tchánem předtím ani nebavil, když byl v té věznici. Takže ho vlastně viděl poprvé a zároveň ho přišel žádat o ruku.¹¹²

Dalším tématem, kterému jsem se věnoval, bylo propuštění Karla Procházky z vězení na amnestii v roce 1960. Hana Tížková k tomu říká:

To jsme všichni věděli, že bude amnestie, jenom jsme nebyli přesně informováni kdy. Ale tatínek věděl, že bydlím tady v Jičíně a znal moji adresu. Takže oni je vezli autobusem na nádraží, aby se rozjeli. Tatínka vyložili tamhle [ukazuje směr z okna] v Lipách a on s takovou tou krabicí od margarínu, se vším svým majetkem, přišel k nám. To jsme bydleli v Jarošovské ulici.¹¹³

Hana Tížková se poté o otcově příchodu z vězení rozpovídá trochu obsáhleji:

Když přišel z těch Valdic, tak jsme to samozřejmě oslavili. Já jsem se ho ptala, co by si přál a on si strašně přál řízek. Jenomže, to víte, tenkrát se stály fronty na maso. Ale našla se tam paní, která mi ty řízky ukrojila. Tak jsme to takhle udělali a on vzal toho staršího chlapce, to byl můj tříletý, a šli. A zřejmě si chudák připadal jako Gulliver na cestách, protože přišli domů a přinesli trumpetu, flétničku, sbírku známek. Prostě co měl nějaké peníze, tak spolu chodili a kupovali a děda se rozhlížel. Ono to muselo být hrozné, protože děda dostal v Leopoldově astma, protože tam drali peří. Nehledě k tomu, že to byla taková vlhká kasemata. Dostal tedy astma a tady v Jičíně... A ono je to trochu i nervově, ta přítomnost těch Valdic za bukem... Kdykoliv k nám přišel na návštěvu, tak vždycky dostal astmatický záchvat.¹¹⁴

Ke vztahu svých rodičů po otcově propuštění z vězení Hana Tížková říká:

¹¹¹Rozhovor s Kateřinou Tížkovou (11:49 – 13:12).

¹¹²Rozhovor s Kateřinou Tížkovou (17:24 – 18:09).

¹¹³Rozhovor s Hanou Tížkovou (21:06 – 21:37).

¹¹⁴Rozhovor s Hanou Tížkovou (24:11 – 25:24).

Maminka prostě chtěla, aby byl chudák tatínek zdravý. „Karličku, tohle nemůžeš jíst. Ty můžeš jenom tohle.“ Pořád ho hlídala. Což zase děda jako chlap těžce nesl. Ale jinak spolu žili dobře.¹¹⁵

Martin Tížek na otázku, co mu matka vyprávěla o dědově propuštění, říká:

Možná jenom jeden takový zážitek. Že ho pustili a on přišel domů. Teda k nám do toho Jičína, kde jsme bydleli. Tak tam přišel a zazvonil, že je tady. Jestli to ona předtím věděla, nebo nevěděla, že ho pustí, to já nevím. A to mi, myslím, ani neříkala, jestli jim to oznamovali předem. Že se tam zjevil. To jsem říkal, že je to vlastně docela zajímavé, že on tam bydlel dřív, takže tam mohl klidně dojít. Že dole zazvonil a byl tam. To bylo takové euforické.¹¹⁶

Kateřina Tížková k propuštění svého pradědy Karla Procházky z vězení říká:

Vím, že na konci skončil ve Valdicích, protože ho propouštěli a on pěšky došel.¹¹⁷

V další části rozhovoru Kateřina Tížková k pradědově propuštění z vězení dodává:

Já si nějak moc detaily nepamatuji. Pamatuji si jenom, že babička říkala, že ho pustili. A on že jim to snad ani nevolal jako: „Haló, pustili mě, pojd'te si pro mě“. Že se prostě sbalil a věděl... Díky tomu, že šel děda žádat babičku o ruku a věděli, že budou žít v Jičíně... Takže se za nimi vydal sám. Jestli měl možná adresu? Takže šel prostě pěšky. Ono to tedy není daleko, třeba kilometr, dva nebo tři to bylo. To je jedno i kdyby to bylo pět. Došel tam, asi zazvonil a říkal: „Tak jsem tu“. Tak ho pustili. Vím, že babička chtěla na oslavu udělat něco dobrého, ale nevěděla, že ho pustí zrovna ten den. Pamatovala si, že děda, tedy její tatínek, má rád řízky. Nebo že to bylo slavnostní jídlo. Nevím, jestli je doma měla, nebo je šla koupit, ale vím, že udělala řízky.¹¹⁸

Kateřina Tížková též vzpomíná, co jí babička řekla o tom, jak její otec po propuštění z vězení vypadal:

Babička říkala, že vypadal hrozně. Že si ho pamatovala jako takového chlapa – ne úplně

¹¹⁵Rozhovor s Hanou Tížkovou (33:37 – 33:52).

¹¹⁶Rozhovor s Martinem Tížkem (35:44 – 36:17).

¹¹⁷Rozhovor s Kateřinou Tížkovou (16:15 – 16:26).

¹¹⁸Rozhovor s Kateřinou Tížkovou (19:23 – 20:22).

*štíhlého, s těmi zdravými zuby. A že tedy takhle už po těch dvanácti letech nevypadal.*¹¹⁹

4.3 Interpretace rodiny Karla Procházky

Na základě rozhovorů se třemi narátory z řad rodiny Karla Procházky je možné vzájemně porovnat odpovědi na tři základní otázky, na které všichni jednotliví nářeční odpovídali. První otázka se týkala momentu zatčení Karla Procházky, otázka druhá první návštěvy ve vězení a návštěv dalších a konečně otázka třetí momentu propuštění Karla Procházky z vězení.

4.3.1 Zatčení

Vzhledem k tomu, že Karel Procházka na rozdíl od Fučíka a Jehličky nenapsal žádné paměti, můžeme to, jak probíhalo jeho zatčení, sledovat pouze z archivních pramenů nalezených v Archivu bezpečnostních složek. K přesnému popsání Procházka zatčení nám nepomůže ani rozhovor, který jsem vedl s Procházkovou dcerou Hanou Tížkovou, neboť ta nebyla otcovu zatčení přítomna. Další dva nářeční, Procházkův vnuk Martin Tížek a pravnučka Kateřina Tížková nebyli v době zatčení ještě naživu, takže znají okamžik dědova a pradědova zatčení pouze zprostředkovaně.

4.3.1.1 Moment zatčení

Karel Procházka byl zatčen v listopadu roku 1948 při nelegálním pokusu o překročení státních hranic a v létě roku 1949 odsouzen na třicet let odnětí svobody za trestný čin velezrady a vyzvědačství. Tato data je možné doložit z archivních pramenů uložených v Archivu bezpečnostních složek. Stejná data zmiňuje též Procházkova dcera Hana Tížková. Další nářeční, Procházkův vnuk Martin Tížek, podobně jako jeho matka správně ví, že byl jeho děda zatčen v roce 1948 a propuštěn v roce 1960, což je stejný rok, kdy se Martin Tížek narodil. Ostatně shodný rok dědova propuštění z vězení a vlastního narození je podle Martina Tízka důvodem, proč si toto datum dobře pamatuje. Jeho dcera, Kateřina Tížková, nezmiňuje přesné datum, kdy byl její praděda zatčen, ale ví, že strávil ve vězení dvanáct let a že byl propuštěn ve stejném roce, kdy se narodil její otec. Je tedy patrné, že ví, že byl Karel Procházka zatčen v roce 1948, jakkoliv toto datum přímo nezmiňuje. Z rozhovorů s Martinem Tížkem a Kateřinou Tížkovou je zřejmé, že se oba o příběhu Karla Procházky dozvěděli z vyprávění své matky a babičky Hany Tížkové. Martinu Tížkovi bylo čtrnáct let, když Karel Procházka zemřel. Mohl by se tak o jeho věznění dozvědět též přímo od něj, což ovšem popírá a říká, že jeho

¹¹⁹Rozhovor s Kateřinou Tížkovou (20:58 – 21:14).

děda s ním o svém věznění nikdy nemluvil. Měl-li bych tedy odpovědět na výzkumnou otázku, zdali budou zástupci tří generací potomků Karla Procházky znát příběh svého otce, dědy a pradědy z perspektivy doby zatčení, je možné odpovědět kladně. Naopak záporná by byla z perspektivy doby zatčení odpověď na druhou výzkumnou otázku, zda-li jsou v rozhovorech se zástupci tří generací Procházkových potomků výrazné posuny. Vzhledem k tomu, že všichni tři narátoři věděli, že byl Karel Procházka zatčen v roce 1948 nemůže být o výraznějších posunech ve vyprávění řeč.

4.3.1.2 Průběh zatčení

Karel Procházka padl v listopadu roku 1948 do osidel akce StB Kameny. Provokátorem z řad StB byl přesvědčen k pokusu o útěk z Československa, aby byl poté zatčen na uměle vytvořených státních hranicích a deportován do vyšetřovací vazby na Pankrác. Ve výpovědích tří narátorů týkajících se průběhu zatčení Karla Procházky si je možné všimnout pouze nepatrných posunů. Hana Tížková popisuje průběh otcova zatčení poměrně detailně, přičemž si vzpomíná na drobnosti, jako byl například korespondenční lístek, který jim otec poslal v domnění, že je již v Německu, či na aranžmá uměle vytvořené americké základny, kde byli muži v amerických uniformách. Hana Tížková si též správně pamatuje, že její otec byl zatčen ještě před osudným listopadem roku 1948. Správně si pamatuje, že byl zatčen na pohřbu. Nebyl to však pohřeb Jana Masaryka, jak říká, ale Edvarda Beneše. Podobné detaily z průběhu dědečkova zatčení (američtí vojáci, pohled) si pamatuje i Martin Tížek, který správně věděl též to, že byl Karel Procházka k opuštění Československa vyprovokován. Dokonce zmiňuje, že tato provokace byla oficiální akcí StB. Pozměňuje pouze její název, kdy říká, že se jmenovala Balvan, nikoliv Kameny. Z jeho vyprávění je patrné, že se o osudech svého dědy dozvěděl především od své matky. Domnívám se, že vzhledem k tomu, že zná příběh Karla Procházky velmi přesně, bylo povídání o dědovi v rodině Tížkových poměrně časté. To, že byl Karel Procházka zatčen při pokusu o překročení státních hranic Československa, věděla i jeho pravnučka Kateřina Tížková. Ta podobně jako její otec a babička zmínila též fakt, že Karel Procházka chtěl opustit Československo ze strachu, aby nebyl pronásledován za své politické názory. Nevěděla však, že samotná akce s přechodem hranic byla v režii StB, již byl její praděda k útěku vyprovokován. Kateřina Tížková se domnívala, že byl Karel Procházka zatčen na skutečných státních hranicích. Během rozhovoru poté přiznala, že o uměle vytvořených hranicích neměla ponětí. Domnívám se, že to že Kateřina Tížková nevěděla o Akci Kameny, je spojeno spíše s neznalostí některých historických souvislostí než s nezájmem o dědův příběh. Měl-li bych odpovědět na výzkumné otázky z perspektivy průběhu zatčení, řekl bych, že narátoři příběh svého otce, dědy a pradědy znají a to téměř bez výraznějších posunů oproti skutečnosti. Za jediný výraznější posun oproti skutečnosti je možné považovat to, že se Procházkova pravnučka Kateřina Tížková domnívala, že byl zatčen na skutečných hranicích a neměla povědomí o samotné Akci Kameny.

4.3.2 Návštěvy ve vězení

Co se týče návštěv Karla Procházky ve vězení, je možné je sledovat pouze z rozhovoru s Hanou Tížkovou. Ostatní narátoři z rodiny Karla Procházky, s nimiž jsem vedl rozhovory, znají okolnosti návštěv pouze zprostředkovaně.

V popisu návštěv ve vězení se narátoři opět příliš neliší. Zajímavé je spíše to, čemu se přesně věnují. Zatímco Hana Tížková vypráví o návštěvách ve vězení velmi detailně, přičemž popisuje třeba rozdíly mezi návštěvami na Pankráci, na Borech, v Leopoldově či ve Valdicích. Jejímu synovi utkvělo z matčina vyprávění v paměti především to, jak se Karel Procházka od zatčení fyzicky změnil. Popisuje, jak zhubl a zešedivěly mu vlasy. Zde si můžeme povšimnout paralely s rodinnou linií Pokorných u rodiny Bedřicha Fučíka, jejíž členové ve svých výpovědích shodně označovali bílé vlasy Bedřicha Fučíka za jeden z nejvýraznějších motivů návštěv ve vězení. Zatímco Martin Tížek popisuje spíše fyzickou proměnu Karla Procházky, jeho dcera Kateřina Tížková se věnuje průběhu jednotlivých návštěv. Z babiččina vyprávění si pamatuje návštěvu, kdy sedmiletou sestru Hany Tížkové vyhodili bachaři na Borech před vrata věznice za to, že se rozeběhla ke svému otci. Nebo návštěvu, kdy si Hana Tížková jela se svým budoucím manželem do Leopoldova pro otcovo požehnání. Domnívám se, že důvodem, proč si Martin Tížek pamatuje spíše to, jak jeho děda při návštěvách vypadal, zatímco jeho dcera Kateřina Tížková ve svém vyprávění popisuje, průběh jednotlivých návštěv, je to, jak na ně vyprávění Hany Tížkové působilo. Martin Tížek si zapamatoval dědovu fyzickou proměnu, protože mu ve vyprávění matky přišla jednoduše nejvýraznější. Zatímco Kateřina Tížková si zapamatovala dilema manželky Karla Procházky, zda-li vidět po roce svého muže nebo jít ven za sedmiletou dcerou, kterou bachaři vyhodili před vrata věznice, protože si jako žena představovala, jak by podobné dilema sama řešila. Ze stejného důvodu jí v hlavě utkvěla babiččina vzpomínka na to, jak jela se svým budoucím mužem žádat o otcovo požehnání. Měl-li bych zodpovědět výzkumné otázky z perspektivy návštěv ve vězení, řekl bych opět, že jednotliví narátoři příběh svého otce, dědy a pradědy znají bez výraznějších posunů oproti skutečnosti.

4.3.3 Propuštění na amnestii

Karel Procházka byl propuštěn na amnestii prezidenta republiky v roce 1960 z valdické věznice. Fakt, že byl propuštěn z Valdic, správně zmiňují všichni tři narátoři, s nimiž jsem vedl rozhovory. Všichni tři zároveň zmiňují, že z Valdic došel Karel Procházka pěšky do nedalekého Jičína, kde v té době Hana Tížková bydlela. Ta si podobně jako její vnučka Kateřina vzpomíná na detail, že otcí na uvítanou usmažila řízek. To, že si všichni tři narátoři s propuštěním Karla Procházky na svobodu spojí to samé, budiž dalším příkladem toho, že se jeho příběh v rodinné paměti uchoval. Důvodem, proč tomu tak je, je dle mého názoru fakt, že se v rodině Tížkových o příběhu Karla

Procházky hodně mluví. Kladná je tedy i odpověď na první výzkumnou otázku z perspektivy propuštění na amnestii. Jednotliví narátoři příběh svého otce, dědy a pradědy znají. Záporná je naopak odpověď na druhou výzkumnou otázku. V rozhovorech se nevyskytují výraznější posuny oproti skutečnosti.

4.3.4 Shrnutí

Na základě předchozího srovnání výpovědí jednotlivých členů rodiny Karla Procházky je možné říci, že se v rodinné paměti této rodiny Procházkův příběh uchoval a to bez výraznějších posunů. Hana Tížková, její syn Martin Tížek i vnučka Kateřina Tížková si shodně pamatují, jak a kdy probíhalo zatčení Karla Procházky, podobně vypovídají též o návštěvách ve vězení i momentu propuštění Karla Procházky na svobodu. Jediným menším posunem je výpověď Kateřiny Tížkové, která nevěděla, že byl Karel Procházka zatčen během Akce StB Kameny na uměle vytvořených hranicích, ale domnívala se, že byl zatčen na hranicích skutečných.

5 Interpretace napříč rodinami

V této kapitole se věnuji srovnání výpovědí jednotlivých rodin. Pro její přehlednost jsem se rozhodl rozdělit ji do čtyř podkapitol, přičemž každá ze zmiňovaných podkapitol se věnuje zvlášť jedné generaci.

5.1 Generace politických vězňů

Do této generace je možné zařadit tři politické vězně, jejichž osudům jsem se ve své práci věnoval. Literárního kritika, historika, editora a nakladatele Bedřicha Fučíka, katolického publicistu, esejistu, překladatele a redaktora Ladislava Jehličku a českého a československého politika, poválečného poslance Prozatímního národního shromáždění za Československou stranu lidovou Karla Procházku. Z žádným z těchto politických vězňů jsem bohužel neměl možnost nahrát rozhovor, protože již nejsou naživu. Jejich výpovědi jsem tak musel získat z jiných pramenů. U Bedřicha Fučíka jsem se mohl opřít o rozhovory, které vedl s historikem a publicistou Karlem Bartoškem a vyšly v knihách *Zpovídání a Český vězeň. Svědectví politických vězenkyň a vězňů let padesátých a sedmdesátých* a o materiály, které jsem si dohledal v Archivu bezpečnostních složek Ministerstva vnitra. Mezi zmiňovanými materiály nalezneme především záznamy z Fučíkových výsledků Státní tajnou Bezpečnosti. Použití těchto výsledků však bylo poněkud problematické, neboť spousta informací, které v nich Fučík vyšetřovatelům sdělil, mohla být zmanipulována. Výpovědi Ladislava Jehličky jsem získal z jeho monografie *Křik Koruny svatováclavské*. Tyto výpovědi jsem podobně jako u Fučíka mohl doplnit materiály z Archivu bezpečnostních složek Ministerstva vnitra, o jejichž problematickém využití píšu výše. Karel Procházka po sobě vyjma básní, které napsal během pobytu ve vězení, žádné písemnosti na rozdíl od Fučíka a Jehličky nezanechal. V jeho případě jsem se tedy mohl opřít pouze o jeho výpovědi z výsledků StB, které jsem našel v Archivu bezpečnostních složek Ministerstva vnitra.

Osudy všech tří politických vězňů, kterým jsem se ve své práci věnoval, byly velmi podobné. Fučík, Jehlička i Procházka patřili k výrazným prvorepublikovým postavám a měli všechny předpoklady k tomu, aby se výrazně podíleli na kulturním a společenském dění i po II. světové válce. Vždyť Bedřich Fučík se v roce 1945 stal vrchním ředitelem nakladatelského a knihkupeckého podniku Universum (později Vyšehrad) Československé strany lidové. Ve stejném nakladatelství působil po válce také Ladislav Jehlička. Karel Procházka se v prvních poválečných letech zaměřil na politickou kariéru a stal se předsedou krajské organizace Československé strany lidové. Zde setrval do parlamentních voleb v roce 1946. V letech 1945 – 1946 byl poslancem Prozatímního Národního

shromáždění za Československou stranu lidovou. Pro Fučíka, Jehličku a Procházku se časy začaly měnit až po únoru 1948. Zatímco Procházka byl zatčen již v roce 1948, Fučík s Jehličkou byli zatčeni až o tři roky později. Rozdílná byla i výše trestu pro tyto tři muže. Karel Procházka byl v roce 1949 odsouzen za trestný čin velezrady a vyzvědačství na třicet let. Bedřich Fučík a Ladislav Jehlička byli odsouzeni v rámci procesu se Zelenou internacionálou v roce 1952. Za trestný čin velezrady dostal Fučík patnáct a Jehlička čtrnáct let.

Z výpovědí Fučíka a Jehličky je patrné, že své zatčení očekávali. Fučík je podle svých slov čekal už od roku 1949. Udělal si ještě poslední cestu autem po Moravě, odkud pocházel, a auto prodal. Čtrnáct dní před ním byl zatčen Josef Kostohryz a právě Ladislav Jehlička. Ten se v očekávání svého zatčení uchýlil do psychiatrické léčebny v Bohnicích, kde se snažil předstírat psychickou nemoc. To, že své zatčení očekával i Karel Procházka, je patrné z jeho pokusu o překročení státních hranic, při kterém byl zatčen. Ve výslechovém protokolu StB ze dne 22. 12. 1948 ostatně Karel Procházka přímo říká, že důvodem, proč začal pomýšlet na odchod do zahraničí, bylo jeho zatčení při pohřbu Edvarda Beneše. Přestože byl tenkrát ještě propuštěn na svobodu, bál se, že příště by ho mohli zatknout definitivně. Osudy Fučíka, Jehličky a Procházky ve vězení či po propuštění na prezidentskou amnestii v roce 1960 bohužel nemůžeme navzájem porovnat. Ve výslechových protokolech StB chybí a nevěnuje se jim ani Jehlička ve své knize *Křik Koruny svatováclavské*. Jediným, kdo tak popisuje své věznění, ale i dobu po amnestii je Fučík, který se tomuto tématu věnoval v rozhovorech s Karlem Bartoškem, které vyšly v rámci knih *Zpovídání a Český vězeň. Svědectví politických vězenkyň a vězňů let padesátých, šedesátých a sedmdesátých*.

5.2 Generace dětí politických vězňů

Generace dětí politických vězňů je generací, s jejímiž členy jsem již nahrával rozhovory. Patří sem dcery Bedřicha Fučíka, Kristina Čermáková a Klára Pokorná, dcera Ladislava Jehličky Věra Hradečná a dcera Karla Procházky Hana Tížková. Zástupci této generace zpravidla příběh svého otce znali velmi podrobně a v jejich výpovědích je možné nalézt spoustu podobností. Z výzkumných otázek se tyto podobnosti týkají především popisu návštěv ve vězení a propuštění otce na amnestii. Odlišně naopak narátorky z různých rodin popisovaly otcovo zatčení. To bylo ovšem způsobeno tím, že Bedřich Fučík, Ladislav Jehlička a Karel Procházka byli zatčeni za zcela odlišných okolností. Zatímco Bedřich Fučík byl zatčen doma a obě jeho dcery byly přímými svědky této události, dcery Ladislava Jehličky a Karla Procházky zatčení svých otců přítomny nebyly, neboť Jehlička byl zatčen v psychiatrické léčebně v Bohnicích a Procházka při neúspěšném pokusu o překročení státních hranic.

Mezi podobnosti, které je možné nalézt ve výpovědích zástupců jednotlivých rodin, patří

především popis návštěv ve vězení. Tak například obě Fučíkovy dcery i Věra Hradečná popisují cestu na Mírov jako noční cestu plnou nenavazujících spojů a z toho vyplývajících zdlouhavých čekání. Velmi podobný je i popis mírovské věznice v podání Kláry Pokorné a Věry Hradečné. Obě popisují, jak na ně působil Mírov hrůzostrašně a depresivně. To dle mého názoru vyplývá z faktu, že v době, kdy poprvé jely za otcem na Mírov, byly přibližně stejně staré (Věra Hradečná je o rok mladší než Klára Pokorná). Mírov byl pro ně jako desetileté děti strašidelným hradem a tak v jejich vzpomínkách i zůstal. Tuto domněnku by mohl podpořit také fakt, že se o hrůzostrašném mírovském hradu nezmiňuje starší sestra Kláry Pokorné Kristina Čermákové, které bylo v době, kdy poprvé jela za otcem na Mírov, sedmnáct let a vše tak sledovala nikoliv očima dítěte, ale očima dospívající slečny. Všechny tři dcery, které mají zkušenost s návštěvami v mírovské věznici, neopomenou také zmínit, že během jejich průběhu směly mluvit pouze o rodinných záležitostech. Jakmile začaly mluvit o něčem, čemu bachaři nerozuměli, byli napomínány, nebo byla v krajním případě dokonce ukončena celá návštěva. Klára Pokorná a Hana Tížková ve svých výpovědích shodně vzpomínají, jak se jejich otec za tu dobu, co ho od zatčení neviděly, změnil. Obě dvě navíc akcentují stejnou podrobnost a to totiž, jak jejich otcí zešedivěly vlasy. Fyzické proměny svého otce si naopak tolik nepovšimla Věra Hradečná. Ta říká, že jí otec nepřišel o moc jiný, než před zatčením. To je podle ní dáno tím, že Ladislav Jehlička nikdy nevypadal jako zdravý, růžolící člověk. Byl to obrýlený, štíhlý muž se světlými vlasy. Jediné, v čem byl podle ní trochu jiný, byly jeho vlasy, které mu ve vězení začaly trochu šedivět. Zde si můžeme povšimnout paralely s výpověďmi Kláry Pokorné a Hany Tížkové. Domnívám se, že dalším důvodem, proč na Jehličkovi nebyly kruté podmínky československých věznic znát tolik jako na Fučíkovi či Procházkovi, byl jeho věk. Přeci jen byl zatčen jako třicátník, na rozdíl od Procházky, kterého zatkli jako čtyřicátníka a Fučíka, kterému v době jeho zatčení bylo dokonce přes padesát let. Hana Tížková a Věra Hradečná shodně popisují, jak musela být první návštěva těžká pro jejich mladší sestry. Věra Hradečná to demonstruje na tom, jak Ladislav Jehlička musel svou mladší sestru chlácholit a říkat ji něžnými slůvky, aby ho vůbec poznala. Hana Tížková zase popisuje, jak se její mladší sestra rozeběhla ke svému otcí a bachaři ji za to vyhodili před vrata věznice. Další podobností ve výpovědích jednotlivých dcer budiž to, že rozlišovaly mezi podmínkami věznic, kde byli jejich otcové vězněni. Dcery Bedřicha Fučíka a Věra Hradečná popisují jako nejhorší z věznic, kde jejich otec pobýval, Mírov. Hana Tížková mluví podobně o Leopoldově. Naopak jako o věznici s lepšími podmínkami mluví Kristina Čermáková o Ruzyni a Hana Tížková o Valdicích.

Další podobnosti ve výpovědích zástupců generace dětí politických vězňů se týkají jejich popisu situace po otcově propuštění na amnestii v roce 1960. Všechny čtyři dcery popisují, jak byla celá rodina šťastná z opětovného shledání, ale zároveň se hned zmiňují o tom, že ne všechno bylo po návratu jejich otce z vězení růžové. Všechny mluví o fyzických a psychických problémech, se kterými

se jejich otcové vrátili z vězení. Všechny popisují, jak bylo pro jejich otce těžké začlenit se zase do běžného života. Po propuštění z vězení například nebylo snadné najít si práci. Další věcí, kterou zmiňují všechny dcery, je vztah rodičů po návratu z vězení. Ne vždy se všechno vrátilo do starých kolejí. Věra Hradečná dokonce říká, že vztah rodičů již nikdy nebyl harmonický. Její matka si připadala podle jejích slov opomíjená, její věrnost, podpora, výchova dětí, ústrky a nespravedlnosti v zaměstnání jí přišly nedocenené. O tom, že to ve vztahu rodičů po otcově návratu nějaký čas skřípalo, mluví též Klára Pokorná. Podle ní problém spočíval v tom, že otec byl před svým zatčením zvyklý být hlavou rodiny, ale po návratu zjistil, že se rodina naučila fungovat bez něho. Časem však podle ní zajelo vše do starých kolejí a manželství rodičů bylo možné označit za skoro ideální. Hana Tížková k manželství svých rodičů říká, že největší problém po otcově návratu z vězení spočíval v tom, že se o něj její matka pořád bála. Chtěla, aby byl zdravý, aby dobře jedl, takže mu některé věci zakazovala, což on špatně nesl. Přesto Hana Tížková říká, že po nějakém čase se vše srovnalo a její rodiče spolu měli hezký vztah. Jedním z důvodů, proč žádné z manželství politických vězňů, jejichž osudům jsem se věnoval, neskončilo rozvodem, je podle mě ten, že všichni byli praktikující katolíci.

5.3 Generace vnoučat politických vězňů

Další generací, s jejímiž členy jsem nahrával rozhovory, je generace vnoučat politických vězňů. Patří sem syn Kristiny Čermákové Jan Čermák, dcera Kláry Pokorné Terezie Pokorná, synové Věry Hradečné Tomáš a Vít Hradeční a syn Hany Tížkové Martin Tížek. Pokud bylo možné o zástupcích předchozí generace říct, že znali příběh svého předka velmi podrobně, v generaci vnoučat to již tak jednoduché není. Mezi zástupci této generace je možné nalézt ty, jež příběh svého dědy znají velmi dobře i ty, kteří ho téměř neznají. Celkově toho zástupci této generace vědí méně než zástupci generace předešlé. To je dáno tím, že se zmiňovaných událostí přímo neúčastnili. Nebyli přítomni dědečkovu zatčení, nenavštěvovali ho ve vězení a nebyli přítomni jeho propuštění na amnestii. Zmiňované události tedy znají zprostředkovaně, buď z vyprávění svých rodičů, nebo z psaných pamětí svých prarodičů. Je zajímavé sledovat, jak se v jednotlivých rodových liniích udržely konkrétní vzpomínky. Tak například Terezie Pokorná si s první návštěvou Bedřicha Fučíka ve vězení spojí stejně jako její matka Fučíkovy bílé vlasy. Podobně je to mu u Čermákových, kde si zase Jan Čermák podobně jako jeho matka s Fučíkovým zatčením spojí to, že si cestou domů koupil nový klobouk. U Hradečných jsou to zase tunely z ostatných drátů, kterými vodili bachaři vězně do návštěvních baráků, a které shodně zmiňuje jak Tomáš Hradečný, tak jeho matka.

5.4 Generace pravnoučat politických vězňů

Zástupci této generace, se kterými jsem vedl rozhovory, nezažili již svého pradědečka vůbec. Výjimku představuje syn Tomáše Hradečného Lukáš Hradečný, kterému byli čtyři roky, když Ladislav Jehlička zemřel. Kromě něj patří do této generace ještě syn Jana Čermáka Matěj a dcera Terezie Pokorné Josefína Karlíková. Příběh svého předka znají zástupci této generace podobně jako zástupci generace předešlé pouze zprostředkovaně. Buď jim byl předán ústní formou v podobě vyprávění rodičů či prarodičů, nebo jako u Lukáše Hradečného formou písemnou v podobě babiččina článku. Poněkud překvapivě není možné říci, že by znali příběh svého předka méně než zástupci generace předešlé. Například Josefína Karlíková toho v rozhovoru se mnou uvedla o osudech Bedřicha Fučíka více než její matka Terezie Pokorná. A Lukáš Hradečný toho zase věděl o Ladislavu Jehličkovi více než jeho strýc Vít Hradečný. U Josefíny Karlíkové to je dle mého názoru dáno tím, že zná příběh Bedřicha Fučíka ze stejného zdroje (vyprávění Kláry Pokorné) jako její matka, ale poprvé ho na rozdíl od své matky slyšela nedávno, takže si ho lépe zapamatovala. Toho, že zná příběh svého pradědy od své babičky, si je možné povšimnout také na tom, že jí v paměti utkvěl stejný detail s bílými vlasy jako její matce i babičce. Dalším příkladem přenášení rodinné paměti v rodinné linii je zmínka Lukáše Hradečného o tunelu z ostatých drátů. Tedy zmínka o stejném detailu, který popisují jak jeho otec, tak babička.

6 Závěr

Ve své práci jsem se zaměřil na rodinnou paměť v rodinách tří politických vězňů 50. let. Konkrétně na rodiny literárního kritika, historika, editora a nakladatele Bedřicha Fučíka, katolického publicisty, esejisty, překladatele a redaktora Ladislava Jehličky a českého a československého politika, poválečného poslance Prozatímního Národního shromáždění za Československou stranu lidovou Karla Procházky. Na základě rozhovorů se zástupci tří generací potomků výše zmiňovaných politických vězňů jsem chtěl odpovědět na otázku, zdali se v rodinné paměti těchto rodin uchoval příběh jejich předka, který byl politickým vězněm. Zároveň mě zajímalo, zdali se tento příběh uchoval bez výraznějších posunů oproti skutečnosti. Velkou metodologickou inspirací pro mě byla kniha tří německých historiků Haralda Welzera, Sabine Mollerové a Karoline Tschugnallové *Můj děda nebyl nácek. Nacismus a holocaust v rodinné paměti*. V této knize se její autoři zabývají problematikou rodinné paměti v německých rodinách, jejíž členové zažili II. světovou válku. Na základě rozhovorů se třemi generacemi odpovídají na otázku, zdali se v rodinné paměti zachoval příběh jejich předka, který zažil II. světovou válku. Ve své práci jsem se tímto přístupem inspiroval a zaměřil se na prostředí Československa 50. let.

Celou práci jsem rozdělil do pěti kapitol. Nejprve jsem v *Teoreticko-metodologickém úvodu* vymezil výzkumné téma a stanovil si výzkumné otázky a hypotézy. Poté jsem se zaměřil na popis fenoménu rodinné paměti. V další části této kapitoly jsem popsal výběr a kontaktování jednotlivých narátorů, přípravu na rozhovory i jejich konkrétní průběh. Následující tři kapitoly jsou postupně věnovány rodinám jednotlivých politických vězňů. Ve druhé kapitole jsem se tedy zaměřil na rodinu Bedřicha Fučíka. Nejprve jsem přiblížil čtenáři jednotlivé konkrétní vzpomínky Fučíkových potomků na tohoto významného literárního kritika, abych poté v další části tyto výpovědi interpretoval a analyzoval. Abych mohl výpovědi Fučíkových potomků jednoduše porovnat, pokládal jsem jim vždy tři stejné otázky. První otázka se týkala zatčení, druhá první a dalších návštěv ve vězení a konečně třetí otázka propuštění z vězení. Třetí kapitolu jsem věnoval rodině Ladislava Jehličky, přičemž jsem postupoval stejně jako u rodiny Bedřicha Fučíka. Nejprve jsem opět zmínil jednotlivé konkrétní vzpomínky Jehličkových potomků na tohoto překladatele a redaktora, abych poté tyto výpovědi navzájem porovnal, interpretoval a analyzoval. Obdobně jsem postupoval ve čtvrté kapitole, kterou jsem věnoval rodině poválečného poslance Prozatímního Národního shromáždění Karla Procházky. Následující, pátá kapitola, je věnována vzájemné komparaci výpovědí členů jednotlivých rodin, přičemž jsem vzájemně porovnával vždy příslušníky stejné generace napříč rodinami. Zajímalo mě, zdali najdu napříč třemi rodinami politických vězňů nějaké podobné výpovědi. Ukázalo se, že v rodinné linii je klíčová výpověď přímých potomků, tedy dcer politických vězňů, protože jejich děti i

vnoučata většinou znají příběh svého předka právě z jejich perspektivy. Generace dcer zároveň často popisovala stejné detaily.

Na úplný závěr své práce bych rád odpověděl na výzkumné otázky a potvrdil či vyvrátil stanovené hypotézy. Tyto odpovědi nelze zobecnit na celou práci, protože se liší rodinu od rodiny. V rodině Bedřicha Fučíka je odpověď na výzkumnou otázku, zdali znají jednotliví narátoři příběh svého předka, kladná. Všech šest oslovených Fučíkových potomků odpovědělo na položené otázky správně a bez výraznějších posunů oproti skutečnosti. Odpověď na druhou výzkumnou otázku, zdali budou ve výpovědích narátorů výrazné posuny oproti skutečnosti, je tedy v rodině Bedřicha Fučíka naopak záporná. Tím se zároveň potvrzují obě stanovené hypotézy. V rodině Ladislava Jehličky to již tak snadné není, neboť se Jehličkův příběh uchoval pouze u zástupců dvou generací. Přesné kontury Jehličkova zatčení, první a dalších návštěv ve vězení a propuštění na amnestii znala pouze Jehličkova dcera Věra Hradečná a její syn Tomáš Hradečný. Tvrzení, že se Jehličkův příběh uchoval v generaci vnoučat, není navíc zcela přesné, protože na rozdíl od Tomáše Hradečného jeho bratr Vít Hradečný dědův příběh podrobně neznal. Zástupce generace pravnoučat Lukáš Jehlička správně zmínil dataci Jehličkova zatčení, ale s návštěvami ve vězení si spojil pouze pár drobností a o propuštění na amnestii nevěděl vyjma její správné datace nic bližšího. Odpověď na výzkumné otázky se tak u jednotlivých členů rodiny Ladislava Jehličky liší. Jeho příběh zná bez výraznějších posunů pouze jeho dcera Věra Hradečná a vnuk Tomáš Hradečný. Pravnuk Lukáš zná příběh svého předka omezeně, přestože jsou jeho výpovědi prosty výraznějších posunů oproti skutečnosti. To je dáno tím, že jeho odpovědi na mé otázky byly vždy velmi stručné. U Jehličkova vnuka Víta Hradečného je třeba říci, že příběh svého předka moc nezná a ve výpovědích se navíc dopouští výrazných posunů oproti skutečnosti. Hypotézy se tak zcela potvrzují u Věry Hradečné a Tomáše Hradečného, částečně u Lukáše Hradečného a naopak se vůbec nepotvrzují u Víta Hradečného. V rodině Karla Procházky je odpověď na první výzkumnou otázku kladná u všech tří jeho potomků. Jeho příběh zná jak jeho dcera Hana Tížková, tak vnuk Martin Tížek i pravnučka Kateřina Tížková. U Hany Tížkové a Martina Tížka nedochází k výraznějším posunům oproti skutečnosti, takže odpověď na druhou výzkumnou otázku je v jejich případě záporná. Jediný výrazný posun oproti skutečnosti má na svědomí Procházkova vnučka Kateřina Tížková, která nevěděla, že byl její praděda zatčen v rámci akce StB Kameny. Obecně je však možné říci, že u všech tří Procházkových potomků se stanovené hypotézy potvrdily.

Bibliografie

Prameny

Osobní rozhovory

[Všechny rozhovory vedl Miroslav Olšák a jejich záznamy jsou uloženy v jeho osobním archivu.]

Rodina Bedřicha Fučíka

Jan Čermák, 30. 4. 2013, Praha.

Matěj Čermák, 20. 5. 2013, Praha.

Kristina Čermáková, 11. 4. 2013, Praha.

Josefína Karlíková, 16. 5. 2013, Praha.

Klára Pokorná, 10. 4. 2013, Praha.

Terezie Pokorná, 6. 5. 2013, Praha.

Rodina Ladislava Jehličky

Věra Hradečná, 14. 3. 2013, Praha.

Lukáš Hradečný, 4. 4. 2013, Praha.

Tomáš Hradečný, 22. 3. 2013, Praha.

Vít Hradečný, 12. 4. 2013, Praha.

Rodina Karla Procházky

Martin Tížek, 15. 4. 2013, Praha.

Hana Tížková, 16. 3. 2013, Jičín.

Kateřina Tížková, 27. 4. 2013, Liberec.

Archivní prameny

Výslechový protokol Karla Procházky ze dne 13.4. 1948, Oblastní úřadovna státní bezpečnosti v Praze. Archiv bezpečnostních složek: Vyšetřovací svazek V-3307 MV.

Výslechový protokol Karla Procházky ze dne 22.12. 1948, Oblastní úřadovna státní bezpečnosti v Praze. Archiv bezpečnostních složek: Skupinový vyšetřovací svazek V-933/5 H.

Zpráva o zatčení Bedřicha Fučíka ze dne 24. 5. 1951, Krajské velitelství StB v Praze. Archiv bezpečnostních složek: Vyšetřovací svazek V-2300 MV. Mapa číslo 1.

Zpráva ze zatčení Ladislava Jehličky ze dne 4. 5. 1951, Ministerstvo národní bezpečnosti.

Velitelství státní bezpečnosti v Praze. Archiv bezpečnostních složek: Vyšetřovací svazek V-2300 MV. Operativní podsvazek 1.

Literatura

ANEV, Petr: Procesy s údajnými přísluhovači Zelené internacionály. *Paměť a dějiny. Revue pro studium totalitních režimů* 6, č. 4, 2012, s. 23-34.

ASSMANN, Jan: *Kultura a paměť*. Praha: Prostor, 2001.

BARTOŠEK, Karel: *Český vězeň. Svědectví politických vězenkyň a vězňů let padesátých, šedesátých a sedmdesátých*. Praha, Litomyšl: Paseka, 2001.

BARTOŠEK, Karel: *Zpovídání*. Toronto: Sixty-Eight Publishers, 1989.

CUHRA, Jaroslav – ELLINGER, Jiří – GJURIČOVÁ, Adéla – SMETANA, Vít: *České země v evropských dějinách. Díl čtvrtý od roku 1918*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2006.

FUČÍK, Bedřich: *Čtrnáctero zastavení*. Praha: Arkýř a Melantrich, 1992.

HANUŠ, Jiří: *Malý slovník osobností českého katolicismu 20. století s antologií textů*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005.

HALBWACHS, Maurice: *Kolektivní paměť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009.

HAUPTFLEISCHOVÁ, Iva: *Právní historie 20. století a osudy mé rodiny – Karel Procházka*. Brno: Masarykova univerzita, 2011.

HRADEČNÁ, Věra: „Co tě nezabije, to tě posílí...“ Dostupné z: <<http://www.dcery.cz/?nid=630>> (citováno 27. 2. 2014).

JANDEČKOVÁ, Václava: *Kámen. Svědectví hlavního aktéra „Falešné hranice“ u Všerub na Domažlicku*. Praha: Nakladatelství českého lesa, 2013.

JEHLIČKA, Ladislav: *Křik Koruny svatováclavské*. Brno: Torst, 2010.

KAPLAN, Karel – PALEČEK, Pavel: *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001.

KAPLAN, Karel: *Kronika komunistického Československa. Doba tání 1953-1956*. Brno: Barrister & Principal, 2005.

KAPLAN, Karel: *Nebezpečná bezpečnost. Státní bezpečnost 1948 – 1956*. Brno: Doplněk. 1999.

KŘEN, Jan: *Dvě století střední Evropy*. Praha: Argo, 2005.

PEHR, Michal: *Cestami křesťanské politiky. Bibliografický slovník k dějinám křesťanských stran*

v českých zemích. Praha: Akropolis, 2007.

PUTNA, Martin C.: *Česká katolická literatura v kontextech: 1918 – 1945*. Praha: Torst, 2010.

ROKOSKÝ, Jaroslav: Amnestie 1960. *Paměť a dějiny. Revue pro studium totalitních režimů* 5, č. 1, (2011,) s. 36-54.

SAK, Robert: *Život na vidrholci*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2004.

VANĚK, Miroslav – MÜCKE, Pavel: *Třetí strana trojúhelníku. Teorie a praxe orální historie*. Praha: FHS UK – ÚSD AV ČR, 2011.

VITVAROVÁ, Zuzana (ed.): *Osudová kaňka. Příběhy dcer politických vězňů Československa*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2011.

WELZER, Harald – MOLLEROVÁ, Sabine – TSCHUGGNALLOVÁ, Karoline: *Můj děda nebyl nácek. Nacismus a holocaust v rodinné paměti*. Praha: Argo, 2010.